

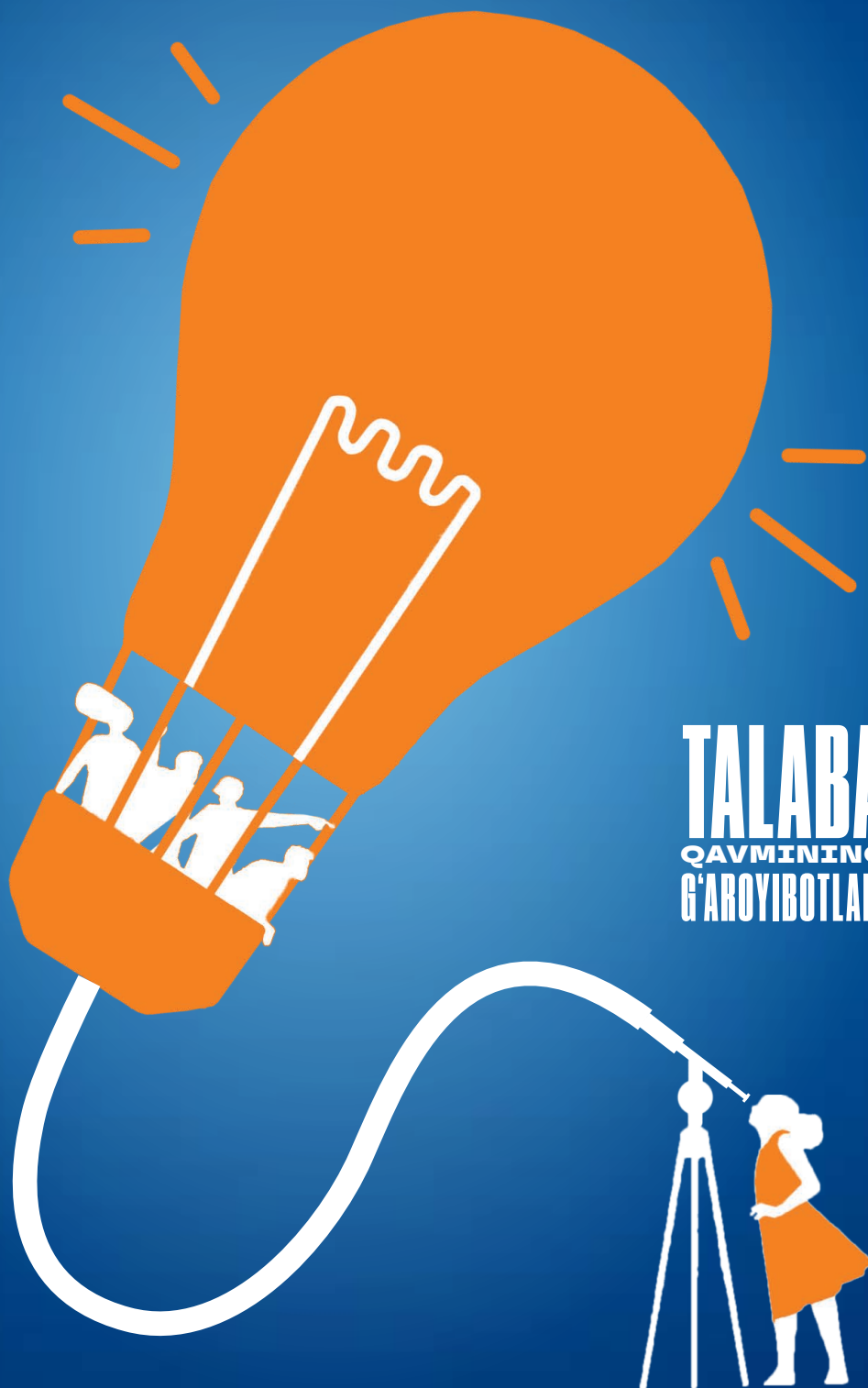
O'ZBEKISTON TALABASI

2024.2. № 2(13)

HAVODAN
SUV
OLAYOTGAN
TALABA
E'TIBOR KUTMOQDA

DASTURCHI
BO'LIQ UCHUN
MATEMATIKA
KERAKMI?

TALABA
QAVMINING
G'AROYIBOTLARI

O'QISAM BO'LMASMI...!

Tag'in, bu gaplarni bировga aytib yurmang, pora beribdi, deb qamab qo'yishadi, kamiga og'aynilarim qarzni cho'zishimni eshitsa, xafa bo'lishadi, xafa qilishadi ham...

SO'NDIRILGAN CHAQMOQ

Aholining ma'lum bir qismi dindor va quloq xo'jaliklar deb qatag'on qilinishiga qarshi chiqdi, soliqlar nohaq oshirilishining oldini oldi

TOSHKENTDA O'ZBEKCHA GAPIRSAM MAYLIMI?

– Sendan banan bormi, deb so'radim. Menga qo'ling bilan ko'rsatmasdan, bor-yoqligini ayt, – dedi haligi kampir o'z tilida achchiqlanib.

SHIDDATLI SHAMOL CHANGIDA QOLMANG!

Qanchalik sifatli ta'lim berib, zo'r mutaxassis qilib yetishtirmaylik, bola xulqi bois yaxshi natijaga erisha olmasligi mumkin

ZAVQLI SARGUZASHTLAR, SHAFQATSIZ HAQIQATLAR...

Mahallada gap chiqishi mumkin, tarbiyasi buzilib ketsachi, yonimizda bo'lgani yaxshi... Insonlarning aynan bir kishiga qarab barcha chet eldagi qizlar haqida xulosa chiqarishini yoqlamayman.

KAMBAG'ALNING YAGONA QUROLI

Hayotim davomida bo'yim qadar kitob yozdim, biroq meni yoqtirmaydiganlar bunga ham bir bahona topib – shusiz ham uning bo'yi kichkina edi deya olishdi, xolos

O'ZBEKISTON TALABASI

Ma'naviy-ma'rifiy, ommaviy-
uslubiy metodik jurnal

Bosh axborot hamkorimiz
**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

Jamoat kengashi
Shahlo TURDIQULOVA
Isajon SULTON
Alisher SHODMONOV
Ravshan ERMATOV
Olim TOSHBOYEV
Dilorom KARIMOVA
Nodir JONUZOQ
Nazokat AZIM
Abduvali XOLIQOV
Kamoliddin O'RINBOYEV
Gulmira MUSAJONOVA
Ayub SHAHOIDDINOV
Iqbol QO'SHSHAYEVA
Bahrom IRZAYEV
Shahobiddin SHARIPOV

Muassis
"INTEGRATION CENTR UMID" MCHJ

Direktor
Chorshanbi XOLMATOV

Bosh muharrir
Sirojiddin IBROHIM

Navbatchi muharrirlar
Otash YASHIN
Maqsad OBIDJON

Jurnal tahririyat kompyuter markazida
terildi va sahifalandi

Sahifalovchi-dizayner
Rahmatjon YUNUSOV

Bir yilda 10 son o'zbek, qisman ingliz va rus
tillarida chop etiladi. 2022-yil 11-mayda
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot va
ommaviy kommunikatsiyalar agentligida
1590-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Obuna indeksi: 1393. Adadi: 2000 nusxa.

Jurnalda e'lon qilingan materiallardagi dalil
va raqamlarga mualliflar javobgar. Muallif
fikri tahririyat nuqtai nazaridan farq qilishi
mumkin.

Tahririyat manzili:
Toshkent shahri Chilonzor tumani
Novza ko'chasi 14-uy.
"Invest Book" boshmaxonasida chop etildi.
Manzil: Uchtepa tumani Foziltepa ko'chasi
12-B uy.

29.02.2024-yilda chop etishga ruxsat berildi.
Jurnal obunasi, sotuvi hamda reklama
xizmati yuzasidan
+99891 077 75 75
raqami orqali ma'lumot olishingiz mumkin.

MUNDARIJA

MUHABBAT: TARIX, SIYOSAT VA
FALSAFA QALBI **02**

O'QISAM BO'LMASMIDI..... **06**

SO'NDIRILGAN CHAQMOQ **08**

“KREDIT-MODUL TIZIMIDAN TALABALAR
NEGA NOROZI?” **14**

MAQOMLARNING “QIYOFA”LARINI
OCHUVCHI ASOS **17**

DIREKTOR SHUHRAT MUTALOV:
“SHIDDATLI SHAMOL CHANGIDA
QOLMANG!” **20**

KARTINA **26**

TALABA QAVMINING G'AROYIBOTLARI **28**

TALABACHA “O'G'IRLIK” **30**

JAVA: “MOHIYATNI
KO'ROLMAYDIGANLARGA RAHMIM
KELADI...” **34**

PANDEMIYA DARAJASIGA CHIQQAN
SEMIZLIK **38**

ECOLOGY IN TASHKENT:
CONSEQUENCES AND MEASURES **42**

DASTURCHI BO'LIH UCHUN
MATEMATIKA KERAKMI? **44**

HAVODAN SUV OLAYOTGAN TALABA
E'TIBOR KUTMOQDA **46**

TOSHKENTDA O'ZBEKCHA GAPIRSAM
MAYLIMI? **48**

DILRABO TURSUNQULOVA: “MEN DARYO
DILIMGA ERK BERGANIM ROST...” **50**

ABDULLOH QO'CHQOROV: “SIZ
TOMONDAN QUYOSH CHIQUADI...” **52**

JAHONABEGIM MADRAHIMOVA:
“ZAVQLI SARGUZASHTLAR, SHAFQATSIZ
HAQIQATLAR...” **54**

ENG AHMOQONA O'LIMLAR **58**

IGNA YOKI KAMON? **62**

DARSDA UXLASH SAN'ATI **66**

AZIZ NESIN: “KAMBAG'ALNING
YAGONA QUROLI...” **68**

OLOV XALOSKORI **70**

MUHABBAT:

**TARIX, SIYOSAT VA
FALSAFA QALBI**

**MUHABBATI OMON BO'LGURLAR,
MUHABBATNI ADO QILDILAR...**

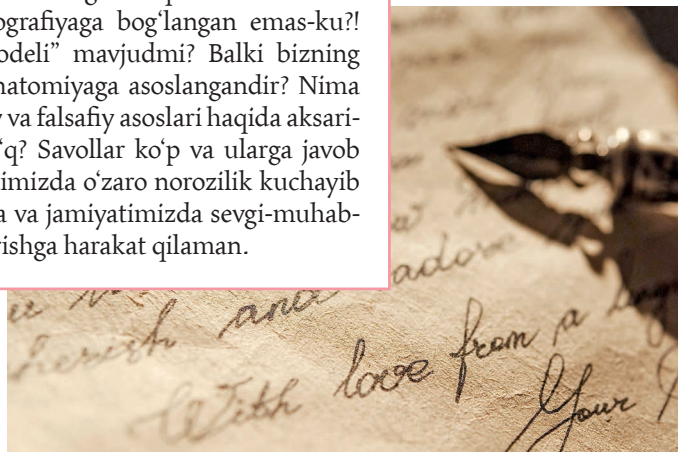
MIRZO KENJABEK

Har yili 14-fevral kuni poytaxtimizning barcha restoran va ko'ngilochar klublarida norasmiy ravishda Valentin kuni bayram sifatida nishonlanadi. To'g'ri, 14-fevral Bobur Mirzoning tavallud kuni ham davlat darajasida keng nishonlanadi. Bu bayramlar, menimcha, o'zaro raqobatlashadi. Aholimizning katta qismi bu sevgi-muhabbat bayramini mentalitetimizga zid deb ta'kidlashadi, lekin tarafdorlari ham anchagina. Nima uchun sevgi-muhabbat masalasi O'zbekistonda mafkuralashgan va jamiyatda turlicha mayda-chuyda nizolarga sabab bo'layapti? Nazarimda, 14-fevral kuni sevgi-muhabbatning Sharq va G'arb modeli kurashayotgandek tuyuladi. Lekin sevgi-muhabbat geografiyaga bog'langan emas-ku?! Bizning ongimizda sevgi-muhabbatning "o'zbekcha modeli" mavjudmi? Balki bizning sevgi-muhabbatga qarashlarimiz ko'proq biologiya va anatomiyaga asoslangandir? Nima uchun hali ham bizda sevgi-muhabbatning tarixiy, siyosiy va falsafiy asoslari haqida aksariyat ziyolilarimizda, hatto elementar tushuncha ham yo'q? Savollar ko'p va ularga javob izlash zarur. Agar bu savollarga javob topilmasa, jamiyatimizda o'zaro norozilik kuchayib boraveradi. Xo'sh, bizning tariximizda, madaniyatimizda va jamiyatimizda sevgi-muhabbatning o'рни qay ahvolda, degan savolga quyida javob berishga harakat qilaman.

Sevgi-muhabbatning ildizlari

Sevgi-muhabbat tarixi odamlar orasidagi kommunikatsiyaga borib taqaladi, din esa odamlar orasidagi birlamchi ijtimoiy kommunikatsiyani asoslab bergan va kafolatlagan edi. Shuning uchun ham qadimda muhabbat ilohiy hisoblangan. Chunki, sevgi-muhabbat nizolarga va urushga qarshi qurol deb qaralgan. Platonning fikricha, muhabbat odamlar va xudolar orasidagi vositachi hisoblangan. Sevgi-muhabbatning odamlar orasidagi vositachiligi jamiyat hayotini normallashtirgan. Qiziq tomoni shuki, sevgi-muhabbat bevosita va bilvosita so'z hamda matn bilan bog'liq. Chunki yozilgan har bir narsa va hodisa talqin qilinadi, o'qiladi va keyingi avlodga dasturuamal bo'ladi. Yozilgan voqea-hodisa esa tarixiylashtiriladi va mafkuraviylashtiriladi. Shuning uchun ham sevgi-muhabbat kelib chiqishi haqidagi voqealar barcha muqaddas kitoblarda o'z aksini topgan. Ilk sevgi-muhabbat haqidagi tasavvurlar va muhabbat haqidagi tarixiy voqealar tafsilotlari Tavrot, Yaqin Sharq, Markaziy Osiyo hamda yunon asotirlari, falsafasida mavjud. Sevgi-muhabbatning kelib chiqishi Ibtido kitobida chuqur yoritilgan. Ya'ni, Ibtido kitobida Momo Havvo Odam Atoning qovurg'asidan yaratil-

gani va ayol-erkak diniy jihatdan bir tan-u bir jon ekanligi ta'kidlanadi. Sevgi haqidagi eng go'zal asarlardan biri uch ming yil avval yozilgan "Qo'shiqlar qo'shig'i" kitobidir. Bu kitobda shohning bir oddiy cho'pon qizga muhabbati aks ettirilgan. Tarix shuni ko'rsatadiki, qadimgi dunyoda sevgi-muhabbat din bilan chambarchas bog'liq bo'lgan va dindorlar tomonidan sevgi his-tuyg'ulari qonunlar orqali tartibga solingan. Qadimgi Sharqda sevgi-muhabbat ilohalari mavjud bo'lgan, masalan, Ishtar ma'budasi Mesopotamiyada, Astarta Finikiyada, Anaxita Eron va Markaziy Osiyoda, Yunonistonda Afrodita va Rimda Venera, arablarda Zuhra edi. Ko'rib turibmizki, qadimgi dunyoda sevgi-muhabbat ma'budalari jamiyat hayotida katta rol o'ynagan, ularga sig'inishgan va ular sharafiga bayramlar o'tkazilgan.

Sevgi-muhabbatning tarixiy-falsafiy asosi yunon faylasufi Platon asarlarida aks etgan. Ayniqsa, Platonning “Ziyofat” asarida sevgi-muhabbat ibtidosi va ilohiyligi chuqur tahlil qilingan. Platonning fikricha, sevgi butun Kosmosning asosi va muhabbat ilohi eng qadimgi xudolardandir. Platonning asarlari butun jahon falsafasiga, etika va san’atiga ta’sir qilgan. Ayniqsa, xristian diniga va Uyg’onish davriga Platon g’oyalarining ta’siri juda sezilarli. Aytib o’tish joizki, sevgi-muhabbatning tarixiy va falsafiy ildizlari she’riyatga ham katta ta’sir qilgan. Ayniqsa, so’fiylik ta’limoti va she’riyati orqali Markaziy Osiyo aholisi sevgi-muhabbat madaniyatidan boxabar bo’lishgan. Platonning sevgi-muhabbatga qarashlarining so’fiylik ta’limotiga ham ta’siri katta. Masalan, Alisher Navoiy so’fiylikning Naqshbandiya tariqati falsafasida ijod qilgan. So’fiylik she’riyatidagi “yor” obrazi va tushunchasi muhabbatning inson barkomilligiga erishishi yo’lida muhimligi ko’rsatiladi.

Tarixiy tadqiqotlarda

Bilamizki, sevgi-muhabbatning tarixiy jarayonlarga ta’siri juda katta. Shunday ekan, nimaga biz tarixiy shaxslarning faoliyatiga muhabbatning ta’sirini tadqiq qilmaymiz? Nimaga sevgi-muhabbatning siyosatga, iqtisodga va fanga ta’sirini o’rganmayapmiz? Afsuski, bizning tarixshunosligimizda sevgi-muhabbat tarixi tadqiq qilinmagan, ya’ni bizda his-tuyg’u tarixi mavjud emas. To’g’ri, Markaziy Osiyo dostonlarida sevgi-muhabbat syujeti bor, lekin u negadir asosiy hisoblanmaydi. Qiziqki, so’fizm ta’limoti filologiya va falsafa nuqtai nazaridan o’rganilgan. Lekin tarixiy jihatlari ochib berilmagan. Umuman olganda, bizda sevgi-muhabbat tadqiq qilinganda tarix, filologiya va falsafa “aralashib” ketadi va ko’pincha filologiya nuqtai nazari ustun kelib qoladi. Misol tariqasida Alisher Navoiyning “Xamsa”sida sevgi-muhabbat masalalari chuqur ochib berilgan. Eng qizig’i shuki, Alisher Navoiyning bosh qahramonlari Farhod va Majnun Markaziy Osiyodan emas. Ular chet eldandir, Farhod Chindan (hozirgi Xitoy hududi), Majnun esa arab badaviysi bo’lgan. Ya’ni Navoiy syujetni o’z makonidan namuna qilib olmagan. Balki, o’sha davrning adabiy muhiti shunday bo’lgandir.

Birinchisi bor, XX asr o’zbek adabiyotida Abdulla Qodiriyning “O’tkan kunlar” asari sevgi-muhabbatni tushinishda va anglashda muhim rol o’ynaydi. Abdulla Qodiriy Otabek obrazida zamonaviy muhabbatga ta’rif va yangi mazmun kiritmoqchi bo’lgan. Otabek Kumush va Zaynab orasida qolib, ikkisidan ham mahrum bo’ldi. Ya’ni Abdulla Qodiriy ko’pxotinlikka qarshi kurashgan va chin sevgi-muhabbat nima ekanligi haqida ko’p o’ylagan. Lekin Otabek Kumushni tanlashi, tarixiy jihatdan sevgi erkin tanlash huquqi ekanligini ta’kidlaydi. Biz Abdulla Qodiriy taklif qilgan shu tarixiy haqiqatni unutib qo’yayapmiz. Ya’ni yozuvchi fikricha, sevgi-muhabbat bu erkinlik, tanlash huquqi bilan chambarchas bog’liq. Lekin bu tushunchalar bizning tarixshunosligimizda umuman ochib berilmagan. Hech bo’lmasa, oxirgi 150 yillik ijtimoiy tarixni yaxshi bilmaymiz. Biz hali ham yaqin o’tmishimizda sevgi-muhabbatning tariximizga va madaniyatimizga ta’sirini anglamayapmiz.

Jahon ilm-fanida sevgi-muhabbat mavzusi ancha yaxshi o’rganilgan. Oxirgi ilmiy ishlardan Yeva Illuzning sevgi-muhabbat tarixiga qarashlari ko’pchilikda katta qiziqish uyg’otadi. Yeva Illuz texnika va hozirgi siyosatning sevgi-muhabbatga ta’siri natijasida muhabbat neytral his-tuyg’uga aylanib qoldi, deb ta’kidlaydi. Markaziy Osiyoda, xususan, O’zbekistonda sevgi-muhabbat hali ham aktual, lekin bu go’zal his-tuyg’u oila tushunchasiga bog’lab qo’yilgan. Ya’ni, oiladan tashqari sevgi bo’lmaydi go’yo.

Bizga bayram kerakmi?

Bizning madaniyatda va ilm-fanimizda sovetcha g'oyalar ustunligi meni o'ygatadi. Ya'ni biz barcha his-tuyg'ularni o'ta siyosiyashtiramiz va tushunmagan narsalarimizda xavf ko'ramiz. Qiziqki, Sovet Ittifoqida Zigmund Freyd va Frankfurt maktabi namoyondalari (Markuze, Fromm, Adorno) asarlari, Mishel Fuko va Yuliya Kristeva g'oyalari ta'qiqda edi. Shuning uchun ham bizning ziyolilarimiz va siyosatchilalarimiz oxirgi 30 yilda bu muhim gumanitar sohaga ahamiyat berishmaganidir. Bilmadim, balki, biz "milliy mentalitet" mafkurasiga tayanib, dunyo fanidan chetlashdik va jamiyatimizda yopilish g'oyasi kuchaydi. Lekin, biz ochiq dunyoda yashayapmiz va axborot almashinuvi tezlashgani bizning ongimizga ham ta'sir qilyapti. Ya'ni zamonaviy dunyoda bizning jamiyat istagan mavzu bo'yicha o'z fikriga ega bo'lishi zarur.

Biz hali ham sevgi-muhabbatni to'y bilan, oila bilan, davlat siyosati orqali tushunayapmiz. Milliy kinolarimiz, seriallarimiz, badiiy asarlar ham shu tizimda davom etayapti. Sevgi-muhabbat, his-tuyg'uni boshqarish siyosati ustun bo'lib qolyapti. Tuyg'uni tushunishda va talqin qilishda psixoanaliz ilmiy usullaridan foydalanayotganimiz yoki chuqur tarixiy, sotsiologik, psixologik va falsafiy asarlar yozayotganimiz yo'q. Hatto, televideniya sevgi-muhabbat haqida munozara yoki universitetlarda sevgi-muhabbat mavzulari tadqiq qilinmayotganini ko'rayapmiz. Shuning uchun biz rivojlangan mamlakatlardan ancha orqada qolib ketyapmiz, ijtimoiy rivojlanish sekin va iqtisodiy barqarorlikka to'sqinlik bo'layapti. Ya'ni biz sevgi-muhabbatni juda tor tushunayapmiz. Sevgi-muhabbat faqatgina jinsiy aloqa emas, balki bu ijtimoiy, siyosiy va mafkuraviy tushunchadir. Va har bir insonning hayotida sevgi-muhabbat muhim rol o'ynaydi. Shunday ekan, sevgi-muhabbat masalasi tadqiqqa muhtoj. Chunki u birinchi galda ijtimoiy tushunchadir. Ya'ni insonlar orasidagi kommunikatsiya va dialog vositasi.

Monolog emas. Bu kommunikatsiyaning o'z qoidalari bor, lekin bu qoidalar doimo o'zgarib turadi, inson ma'lumoti va xarakteriga qarab, didi, istaklari doimo tuslanadi. Ijodkorlar va olimlar sevgi-muhabbat tushunchasiga jamiyat rivojlanishi uchun doimo yangi mazmun berib turishlari lozim. Balki biz jahon durdona asarlarini ham o'zbek tiliga tarjima qilib, ziyoli qatlam orasida tarqatib, erkin munozara ochishimiz zarurdir. Masalan, mashhur ingliz matematigi Bertran Rassel "Oila va axloq" asari uchun Nobel mukofotini olgan edi. Erix Frommning "Sevish san'ati" asari jahon faniga va kinematografiyasiga katta ta'sir o'tkazdi.

Xo'sh, sevgi-muhabbat asosi kommunikatsiya va dialog ekan, albatta, bizga bayramlar zarur. Chunki, ziyolilar va ijodkorlar tomonidan yaratilayotgan sevgi-muhabbat haqidagi asarlar va g'oyalar keng ommaga bayramlar va festivallar orqali yetkaziladi. Sevgi-muhabbatga bag'ishlangan bayramlar bir yilda bir marta bo'lmasin, aksincha, turlicha festivallar, ilmiy konferensiyalar va televizorda chiqishlar, tomoshalar jamiyatimizga suv va havodek zarur. "Farhod va Shirin", "Layli va Majnun", "Hamid Olimjon va Zulfiya"... sevgi obrazlaridan tashqari, zamonaviy obrazlar yaratish zarur. Agar bu ishlar bo'lmasa, sevgi-muhabbatning G'arb modeli ustunlik qilaveradi. Ya'ni biz aniq, zamonaviy va ilmiy asoslangan o'zimizning sevgi-muhabbatning modelini yaratishimiz zarur. Bu balki bir necha model bo'lar, chunki erkin zamonda, erkin O'zbekiston fuqarosi erkin tanlovga ega bo'lsin. Ana o'shanda balki Abdulla Qodiriyning sevgi-muhabbatga oid g'oyalarini anglagan bo'larmidik!

Baxtiyor OLIMJONOV
tarix fanlari nomzodi

O'QISAM BO'LMASMIDI...

INSTITUTNI LAYLAK HAYDAB BITIRGAN MUALLIMNING ARZ-DODI

Uf, hammasi jonga tegdi. Yashash tobora qiyinlashib boryapti. Maktabda bolalarga dars berish esa tovondan qon olganday og'riqli. Nima qilay, 4 yil institutda o'qib kelganim - bilganimni ulashib bo'ldim. Bechora qorako'zlarni aldashga esa vijdon qurg'uryo'l bermaydi. Domlalariga pul tiqishtiravermasdan o'qisam bo'lmasmidi, a?

O'layotgan maoshimning ham tayini yo'q. Har oy qarz bilan chiqaman. Ularni uzgunimcha oylikning yarimi uxlaydi. Ro'zg'or - g'or, og'zini yopib

bo'lmasa. Xotinning maoshi ham supraga urvoq emas. O'zi oddiy kutubxonachi bo'lsa... Kamiga o'rta-maxsus kallasi bilan bundan ortig'ini toparmidi? Uni ishga joylayman deguncha ham esim chiqayozgandi. Zamdirektorga yalina-yalina ikki yuz "ko'k" berib, zo'rg'a ishli qiluvdim. Ha, mayli-da, yana ikki oy ishlasa, og'aynilarimdan olgan shu ikki yuzni uzarman. Shuncha kutdi, yana ozroq kutsa, osmon uzilib tushmaydi. Tag'in, bu gaplarni bironvga aytib yurmang, pora beribdi, deb qamab qo'yishadi, kamiga og'aynilarim qarzni cho'zishimni eshitsa, xafa bo'lishadi, xafa qilishadi ham...

Ba'zida o'ylab qolaman, shu maktabni qo'yib, bozorga chiqib dallollik qilsammikin, a? O'zimni ham, ro'zg'orni ham ancha o'nglab olardim. Dallolikni yaxshi tushunsam, qolaversa, bozorda ko'p yuraverib ko'zim pishib ketgan, eplab ketsam kerak...

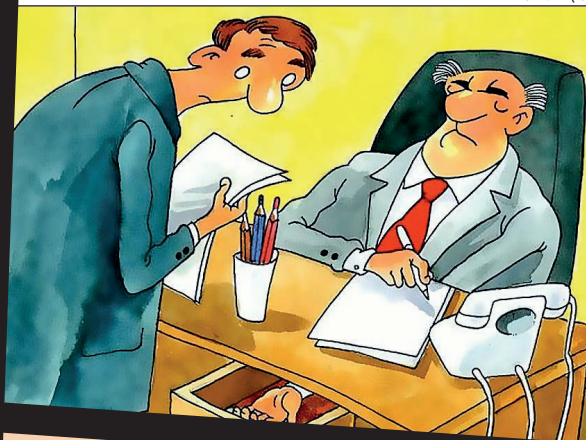
E, yo'q! Maktabni tashlab bo'lmaydi. Nafaqa yoshiga yetganimda kim menga oyma-oy pul berib turadi? Ertamni ham o'ylashim kerak-ku...

Xo'sh, hozir ko'proq pul topish uchun nima qilsam bo'larkin? Axir, maktab ikki smenada bo'lsa... Qo'shimcha ish qilishning ham iloji yo'q, maktabdan ortmayman, bari-bir. Repetitorlik qilay desam, u ham mushkul. Institutni laylak haydab bitirganman, kallada yetarli bilim yo'q. O'z ustimda ishlab, bilimimni kuchaytiray desam ham, imkoniyatim cheklangan: bola-chaqani boqishning o'zi bo'lmaydi.

Eh, men bu holim bilan qachon mashina minaman, qachon manavi uyni havas qilsa arzigulik ko'rinishga keltiraman. Hali kichik o'g'limga xatna to'y qilishim kerak. Katta o'g'limga-ku, ikki yil avval qarindosh-urug' qo'l solishib, amal-taqal qilib o'tkazib olgandik. Endi bunisiga ham yordam so'rashga yuz chidamaydi. O'ynab qo'yay! Bir gap bo'lar-da shu to'y ham... Boshim og'rib ketdi o'ylayverib.

Hammasini tashlab, mardikorlikka chiqib ketsam ham yaxshiroq pul topaman. Kuniga kamida 100-150 ishlab, hozirgi maoshimdan ancha mo'mayroq pul yig'ib olsam bo'ladi. Uning ustiga oylik qachon tusharkin deb kutmayman, birovdan qarz so'rab ham mustar bo'lib turmayman. Talabalik paytimda mardikor ishlab kun kechirardim. Baholarimni shu yo'l bilan yopganman. Bo'ynim uzilib tushmadi-ku!

Yo bo'lmasa, o'risning o'lkasiga jo'navorsam-mikin-a? Qachondan beri ukam chaqiradi, "aka, kel-maysanmi?" deb. U yoqda pul topish bu yerdan ko'ra ancha osonroqmish. Bir oyda yo'q deganda besh-olti "kal" topib, boringki, uning to'rttasini uyga yuborsam, xotin, bola-chaqa ancha farovon yashaydi. Sal-pal yig'inib, biror mashina minib olsam, meniki hisob-da. Bu yog'iga mazza qilib yashayman. O'qituvchilikni 5-6 yildan keyin davom ettirsam, pensiyaga ham "staj" yig'ilaveradi. Balki, ungacha maoshimiz ham binoyi-

minmabman. Shu ham muammo bo'ldimi endi? Yaxshisi, tinchgina muallimlik qilaman. Muhimi, oila bag'rida bo'laman, shunisiga shukr!

Sizni ham o'zimning dardimni aytib toza xunob qildim, a? Biroz chidang, hozir tugataman.

Bu yozganlarimni tahririyatga bermoqchiman. Meni ham kimdir eshitishi kerak-ku, axir. Menday fidoyi muallimning dardlari bir olam. Kimga yorilishni bil-maydi. Hech yo'qsa, gazitda bosilib chiqsa, o'ksik ko'ngil biroz yorisharmidi... Bizim ismimiz sir saqlansa ham bo'laveradi. Bu gaplarimni zamdirektor, og'aynilarim, o'quvchilarim va ularning ota-onalari bilishsa, mahal-lada qanday bosh ko'tarib yuraman ko'zim ko'karib?..

Muallimning dardini Dostonbek BAXTIYORZODA oqqa ko'chirdi

dek bo'lib qolar, a? Yaqinda aytishdi-ku, "o'qituvchilar-ning oyligini 1000 ko'katda qilamiz" deb! Shu kunlar ham kelib qolar, agar boshqa yemak-ichmaklarning ham narxi oshib ketmasa...

Lekin bu o'ylarning ham "ammo"si bor-da. O'zi hozir zo'rg'a dars berayotgan bo'lsam, 5-6 yildan keyin bor ilmim ham esdan chiqib ketsa, unda netarman. Kamiga bolalarimni sog'inaman. Ular ota mehrisiz ulg'ayadimi... Yo'q, bu menga to'g'ri kelmaydi.

Men ketsam, kichigimning xat-nasini kim o'tkazadi. Pul yuborib tursam-ku, xotinning o'zi eplaydi. U ancha pishiq. Ammo, to'y men-siz o'tadimi? E, bor-e, "xotin boshi bilan to'y qildi, eri esa o'risda mardikor yuribdi", demaydimi odamlar. Bunaqasi ketmaydi. Rossiyaga bormayman. Undan ko'ra, shu yerda bir kunimni ko'rarman. Mashina minmasam,

SO'NDIRILGAN CHAQ

A

kbar Islomov 1896-yil kuzida Qo'qon shahrida dunyoga kelgan. Islomxo'ja ajdodlari Qo'qon xoni xizmatida yuqori mavqega ega bo'lgan mo'tabar xonadonlardan edi. Akbarxo'ja oilada to'rt farzand Soraxon poshsho, Umarxo'ja, Shamsiddinxo'jalarning eng kenjasi edi. U avval eski maktabda, so'ng ikki yil Abduvahob Ibodiyning jadid maktabida ta'lim oldi. 1910-14-yillar zargarlik ustaxonasida zargarga shogird bo'lib yollandi, hunar o'rgandi. 1914-yilda yana o'qishni

davom ettirib, 5 oy mobaynida Qo'qonda ochilgan rus-tuzem maktabida o'qiydi. Biroq otasining vafoti tufayli u tahsilni davom ettira olmadi. Akbar Islomov 1914-yildan Qo'qonning eski shaharida joylashgan nashriyotda harf teruvchi bo'lib ish boshladi. Obidjon Mahmudovning "Sadoi Farg'ona" gazetasida ishlab, Farg'ona jadidlari-ning yetakchilari Ashurali Zohiriy, Hamza Hakimzoda Niyoziyar bilan tanishadi. Bu muhit uning dunyoqarashi shakllanishida muhim o'rin tutdi. U ham o'zi tengi yoshlar qatorida jadid taraqqiyparvarlik harakatiga bosh qo'shdi.

1916-yilda Akbar Islomov mardikorlikka qarshi kurash davrida o'zi ishlayotgan nashriyotda mustamlakachi ma'murlar va ularning mahalliy gumashtalari kirdikorlari bitilgan varaqalarni tayyorlab tarqatadi. Bundan xabar topgan podsho ma'murlari uni nashriyotdan ishdan bo'shatishga erishadilar. Akbar Islomov Qo'qonning yangi shahar qismidagi Velskiy xususiy tipografiyasiga ishga kiradi. U yerda A. Islomov rus tilidagi bilimlarini yana-da mustahkamlaydi va nashriyotchilik hunarini professional darajada egallaydi. 1917-yilning kuzida Turkiston ozodligi uchun intiluvchi barcha taraqqiyparvar kuchlar Qo'qon shahrida Turkiston Muxtoriyati hukumati

tuzdilar. Akbar Islomov bu davrda tipografiya ishi bilan bir qatorda Muxtoriyat tadbirlarida ham faol ishtirok etdi. Biroq, Muxtoriyat bolsheviklar tomonidan qonga botirildi.

1918-yilning martida A. Islomov yana Qo'qondagi "Pechat ishlari" nomli tipografiyaga ishga qaytadi va "Musulmon mehnatkashlari Ittifoqi"ga kirib, uning jamoatchilik ishlarida faol ishtirok eta boshlaydi. Bu paytda yosh Akbar Qo'qon shahrida xalq vakili sifatida ish olib bordi. 1918-yil avgust oyida Akbar Islomov o'zining qat'iyati, uddaburonligi bilan tezda ko'pchilikning nazariga tushadi.

Akbar Islomovning rahbarlik qobiliyati, mahalliy aholi bilan ishlash mahorati, vaziyatni to'g'ri baholay olishi sovet ma'murlarining ham e'tiboriga tushishiga sabab bo'ldi. U 1919-yil 24-maydan e'tiboran Turkiston MIK ichki ishlar komissari o'rinbosari lavozimiga tayinlanadi. A. Islomov bu lavozimda vaqtida Farg'onada mahalliy hokimiyatni kuchaytirish, aholining o'zini-o'zi himoyalashini tashkil etish, xalq orasidagi tashabbuskorlardan militsiya bo'linmalari tuzishga rahbarlik qildi.

1920-yil Akbar Islomov Turkiston SSR ichki ishlar komissari lavozimiga tayinlanadi. U Aravon va Uchqo'rg'on hududlarida Sher-muhammadbek va Xolxo'jalar rahbarligidagi qurolli qarshilik harakati yo'lboshchilari bilan muvaffaqiyatli muzokaralar olib bordi. Turkiston Sovnarkomi raisi K.S. Ataboyev, TASSR KP mas'ul kotibi N. To'raqulovlar bilan birgalikda Farg'ona vodiysidagi qurolli qarshilik harakatini to'xtatish, xalq xo'jaligini tiklash ishiga e'tibor qaratadi. Keyinchalik uning nashriyotdagi sobiq hamkasbi P.M. Grachevning eslashicha, A. Islomov NKVD raisi bo'lgan vaqtda adolatli rahbar sifatida xalq hurmatini qozongan edi. Xususan,

MOQ

davomida sovetlar davlati markazida O'zbekistonda xalq xo'jaligining barcha tarmoqlarini rivojlantirishga intildi. O'zbekistonda paxtachilik bilan birga, ipakchilik, yog' ishlab chiqarish sanoatini yo'lga qo'yish, og'ir sanoatni oyoqqa qo'yish, mamlakatni agrar o'lkadan agrar-industrial mamlakatga aylantirish ishiga alohida e'tibor qaratadi. Moskvada o'zbekistonlik talabalarning boshini biriktirib, ularni iqtisodiy va ma'naviy qo'llab-quvvatladi, Vatan xizmati uchun bel bog'lashga chaqirdi.

U 1921-yil NKVD rahbari sifatida Qo'qonga borganida, xalq unga bozorda chayqovchilikning avj olib ketgani va mavjud adolatsizliklar haqida shikoyat qiladi. Shunda A.Islomov vaziyatni adolat bilan baholab, xolisona hukm chiqaradi. U P.M.Grachev va boshqa bir qator beayb kishilarni NKVD qamoqxonasidan ozod qilgan. Aksincha, aholiga nisbatan zulm o'tkazgan Turkiston ChK xodimlarining o'zlarini jazoga torttirgan ekan. Shuningdek, A.Islomov bu paytda ocharchilikka qarshi jiddiy kurash olib bordi. 1921-yilda uning tashab-

busi bilan o'lka shaharlaridagi ota-onalaridan ayrilib, ko'chada qolgan yetim bolalar NKVD xodimlari tomonidan to'planib, Toshkent shahrida ular uchun maxsus "Bolalar uyi" tashkil etiladi. U ba'zan mazkur bolalar uyiga kelib, ko'ngli yarim bolalar bilan suhbatlashardi.

A.Islomov 1920-yil Turkiston davlat universiteti ochilganida birinchilardan bo'lib uning ishchi fakultetiga o'qishga kiradi. 1922-yil fakultetni muvaffaqiyatli tugatadi, ammo o'zining bilimidan ko'ngli to'lmay 1924-yilda yana O'rta Osiyo davlat universiteti (SAGU) ning qishloq xo'jaligi fakultetiga kirib o'qishni davom ettiradi. Ayni paytda rektor o'rinbosari bo'lib, Toshkentda aholi ehtiyojlari uchun hashar yo'li bilan "Spartak" stadionini qurishga kirishadi. A.Islomov 1925-27-yillar davomida Toshkent okrug ijroqo'm raisligiga tayinlanadi. U viloyatda qishloq xo'jaligini rivojlantirish, irrigatsiya, melioratsiya tizimini shakllantirish va transport uchun yo'llar qurish borasida qizg'in faoliyat olib boradi. Petrograd, Samara, Tula kabi sanoat markazlariga ko'plab yoshlarni yo'llab, ulardan mahalliy sanoatni oyoqqa qo'yishda unumli foydalandi. Yer islohotini oddiy aholining manfaatlarini himoya qilgan holda muvaffaqiyatli amalga oshirdi, viloyatdagi ilk gidroelektrostantsiya ham A.Islomov rahbarligi davrida ishga tushirildi.

A.Islomov 1925-yil Toshkentda Zakavkaze vakolatxonasi xodimi A.N.Japardzening uyida bo'lajak turmush o'rtog'i Ketevan Davidovna Kldiashvili bilan tanishadi. 1927-yil Moskvadagi O'zSSRning doimiy vakili lavozimiga tayinlandi. Shu yili Moskvada go'zal gruzin qizi Ketoga uylanadi va 1928-yilda farzandi Temur dunyoga keladi. Akbar Islomov 1927-28-yillar

A.Islomov 1929-yilda O'zbekistonga chaqirib olinib, 1929-yil so'nggidan 1933-yilgacha O'zbekiston davlat plan qo'mitasi raisi, 1933-yildan to qamoqqa olingunigacha O'zbekiston Moliya xalq komissari lavozimida faoliyat ko'rsatdi. Mazkur yillarda sovetlar mamlakatida qattiq markazlashtirilgan moliya sistemasi joriy etildi. O'zSSR moliya xalq komissarligi organlarini qaytadan qurish talab etildi va ularning kamgina mustaqilligi ham Markaz tomonidan tortib olindi. A.Islomov kadrlarning ilmiy salohiyatini oshirish maqsadida konferensiyalar tashkil etib, xodimlarning gazeta, jurnallar va badiiy kitoblarni muntazam o'qib borishlarini tashkil qiladi. U ish yuritishdagi xo'jasizliklar, omonat kassalarida yo'l qo'yilgan isroflar, ortiqcha xarajatlarni keskin tanqid qildi. Qisqa muddatda tizimda mehnat intizomini mustahkamlashga erishdi. A.Islomov faoliyatini O'zbekistonning tub xalqi manfaatlaridan kelib chiqib tashkil etdi. Mamlakatning mahalliy moliya tizimini shakllantirishga intildi, milliy kadrlarni tayyorlashda moliya-iqtisod texnikumini ishga tushirdi, O'rta Osiyo moliya institutini ochishning tashabbuskorlaridan biri bo'ldi.

A. Islomov o'ta og'ir bir sharoitda ish olib bordi. Shunga qaramay, aholining ma'lum bir qismini dindor va quloq xo'jaliklar deb qatag'on qilinishiga qarshi chiqdi. Ularga nisbatan soliqlarni nohaq oshirilishining oldini oldi. Aksincha, zaif xo'jaliklarni uch yilgacha soliqdan ozod etdi. Qashqadaryo viloyatida tabiat inijliklari tufayli zarar ko'rgan dehqonlarga 500 ming so'm miqdorida moddiy yordam berdi. U mamlakat kelajagi va xalq salomatligi bilan bog'liq sohalar xodimlari – muallimlar va doktorlarning oyliklarini eng birinchi navbatda berishni talab qildi. U o'zi uchun qanchalik xavfli bo'lishiga qaramay, Germaniyada tahsil olayotgan turkistonlik talabalarining moddiy ahvolidan doimiy xabardor bo'lib turish uchun Toshkentda ishlayotgan germaniyalik professor Englyand bilan aloqani yo'lga qo'ydi. Germaniyada ta'lim olayotgan talabalar uchun doimiy pul yo'llab turdi. 1934-yil sovet mamlakati allaqachon o'zining sinfiy dushmani deb e'lon qilgan, o'zbek xalqining buyuk shoiri Cho'lponni iqtisodiy qo'llab-quvvatladi. Tabiiyki, bu "xato" harakatlari bilan o'zini ham sovet davlatining dushmanlari safiga, aniqrog'i, o'zbek xalqining buyuk farzandi degan sharafiga muyassar etadi.

1937-yil 3-avgust kuni O'zSSR moliya xalq komissari Akbar Islomov qamoqqa olindi. Unga savdogarning o'g'li, Qo'qon Muxtoriyati ishtirokchisi, "Milliy Ittihad" aksilinqilobiy millatchilik tashkilotining a'zosi kabi ayblovlar qo'yildi. Uning ortidan xotini Ketevan Davidovna, 10 yoshli o'g'li Temur va 6 yoshli qizi Muqaddaslar qon yig'lab kuzatib qoldilar. Dastlabki, tergov jarayonida Akbar Islomovga qarshi hech bir jo'yali ayb qo'ya olmadilar. Akbar Islomovning o'zi bir vaqtlar NKVD tizimida rahbar bo'lib ishlagani uchun sovet qonunchiligi va mahbuslarning huquqlaridan xabardor edi. Shuning uchun

O'zSSR NKVD raisi o'rinbosari Leonov nomiga yozgan arizasida sovet qonunchiligiga zid tarzda mahbuslarning huquqlari toptalayotganini ma'lum qiladi. Unda mahbuslarning quyoshsiz holda bir soat, yorug'likda 20 minut aylanish vaqti, ularga kitob o'qishi uchun sharoit yaratib berish haqida bir qator majburiyatlardan ham borligini eslatib o'tadi. Leonovdan javob bo'lmagach, ko'p o'tmay, O'zSSR prokurori Kabanovga ariza bilan murojaat etadi. Unda mahbuslar tunni to'liq tergovda o'tkazishi, 16 soatlab tik oyoqda turishi, soatlab hojat uchun navbat kutishlari, ovqatlanishdan qolib ketish hollarini, NKVD xodimlarining haqsizliklarini, insonni xo'rlashga qaratilgan harakatlarini birma-bir bayon qiladi. Biroq bu xatlardan so'ng A. Islomovga eng og'ir qiynoq choralari qo'llanadi.

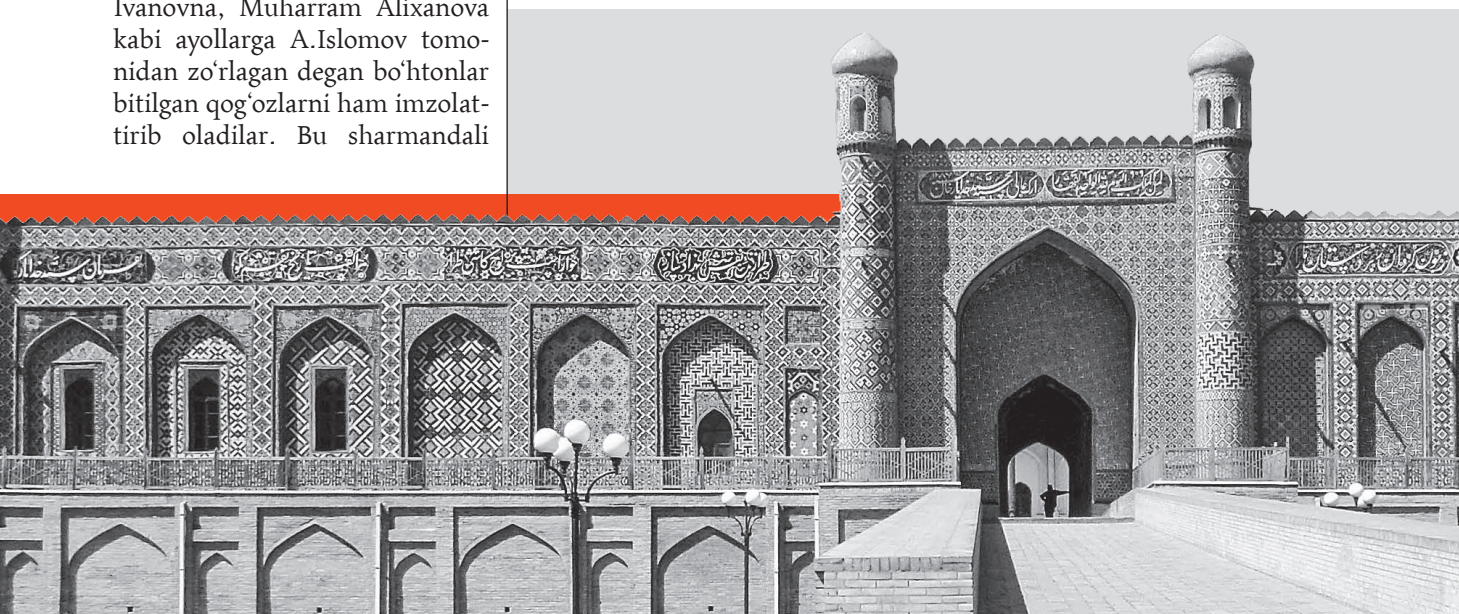
1937-yil 22-sentabrda tergov ostidagi A.Islomovga jismoniy kuch ishlatish yo'li bilan SSSR NKVD raisi Yejovga yozilgan arizaga imzo chektirishadi. A.Islomov o'zining aksilsovet tashkilotga a'zo bo'lganligini "tan oladi". 1937-yil 19-dekabrda esa uzluksiz qiynoqlardan butunlay holdan toygach, tergovni to'xtatishlarini so'rab iltimos qiladi. NKVD topshirig'i bilan Moliya komissarligidan Akbar Islomovning "jinoiyatlarini" fosh etuvchi o'nlab ma'lumotnomalar olindi. 1935-yil Qashqadaryoda iqlim noqulayligi tufayli hosilsizlik bo'lgani uchun aholidan olinadigan soliqlarni kamaytirish bo'yicha Akbar Islomovning Akmal Ikromovga yozgan xati ham uning jinoiy ishiga dalil sifatida tirkab qo'yildi. Hattoki, sovet tergov mashinasi o'zining eng tuban usullarini qo'llashga o'tdi. Xususan, u bilan birga ishlagan Yevgeniya Mixalyants, Marina Ivanovna, Muharram Alixanova kabi ayollarga A.Islomov tomonidan zo'rlagan degan bo'htonlar bitilgan qog'ozlarni ham imzolatirib oladilar. Bu sharmandali

tuhmatlarga uning haydovchisi ham jalb etiladi. Biroq, Akbar Islomov tuhmatlarning barchasini to'liq rad etadi va yuzlashtirishga esa tuhmatchilarning o'zlari rozi bo'lmaydi. A.Islomovni yaqindan kuzatish maqsadida 1937-yil 4-oktabrdan uning yoniga Tarasenko degan kimsani joylashtiradilar. Shundan so'ng uning xatti-harakatlari to'g'risida xabarlar oqib kela boshlaydi. 1938-yil 19-fevral kechasi uning turma devoriga arab yozuvida nimalarnidir yozgani va yo'lda yo'talish orqali boshqa mahbuslar bilan aloqaga chiqqani uchun 3 kun kartserga yo'llaydilar. 1938-yil 14-avgustda Agabekov A.Islomovni turma qoidalarini buzdi, deb yana 10 kun kartserga buyuradi.

A.Islomov o'zining so'nggi so'rog'ida ham "Men na partiyada va na undan oldin, na keyin hech vaqt aksilinqilobchi bo'lmaganman. Narkomfinda ham hech qachon noqonuniy, davlat manfaatiga zid ishni qilmaganman. Xalq manfaatiga qarshi bir tiyin ham sarflamadim. Aytilgan birorta ayb menga tegishli emas. Men o'zimga qo'yilgan ayblarga rozi emasman. Men hech qachon davlatga qarshi aksilsovet targ'ibot olib bormaganman. Demak, O'zSSR JKning 57-moddasi birinchi qismi ham menga tegishli emas", deb imzo qo'yadi. 1938-yil 3-oktabr kuni A.Islomov ishi mash'um "uchlik" qo'liga topshirildi. 1938-yil 4-oktabr kuni soat 17:55 dan 18:15 gacha davom etgan "uchlik" yig'ini A.Islomovni oliy jazoga hukm etadi va jazo shu kunning o'zidayoq ijro etiladi.

1954-yil 31-iyul kuni uning xotini Ketevan Davidovna Kldiashvili – Islomova o'zi yashayotgan Tbilisi shahridan SSSR rahbariyatiga ariza yo'llaydi. Darhaqiqat, 1935-yil A.Islomovning akasi Shamsiddinxo'ja vafot etgach, uning Bahrom va Muqaddas ismli farzandlarini Keto bilan o'z tarbiyasiga olgan edilar. Bu sodiq ayol bir umr turmush o'rtog'i hurmatidan O'zbekis-

ton bilan aloqani uzmad. U arizasida eri bilan kechgan o'n yillik turmushi davomida uni haqiqiy inson, buyuk vatanparvar sifatida bilganini yozadi. Akbar Islomovning 1937-yil avgust oyida NKVD tomonidan qamoqqa olingani va unga erining 10 yilga qamoqqa hukm etildi deb ma'lumot berganlarini aytadi. O'zining ham 1937-yil 2-oktabrdan hech bir qonuniy asoslarsiz 1 yil-u 4 oy qamoqda bo'lganini, farzandlarining chekkan azob-uqubatlarini hikoya qiladi. 1939-yilda ozod bo'lib, Gruziyaga kelgani va Tibilisida fabrika plan bo'limi boshlig'i bo'lib ishlayotganiga to'xtaladi. Shundan so'ng bundan 18 yil avval ota onasi bo'htonlar asosida qamoqqa olinib, ko'chada qolgan farzandi Temur Akbarovich Islomovning kamoloti haqida yozadi. Uning kelajagi uchun ham otasining pok nomini tiklash masalasini ko'taradi. Ketevan Davidovnaning murojaati asosida A.Islomovning ishini qayta ko'rib chiqishga qaror qilinadi. Va nihoyat, 1956-yil 29-iyun kuni SSSR Oliy Sudi Harbiy kollegiyasi tomonidan Akbar Islomov oqlandi. Xullas, oradan 20 yilga yaqin vaqt o'tib adolat qaror topdi. Qo'qon shahriga uning haqiqiy farzandi qaytarildi. U ishlagan tipografiyaga, 1-sonli o'rta maktabga va Xo'qandi latifning bosh ko'chalaridan biriga uning nomi berildi.

Akbar Islomovning achchiq qismati mustabid tuzumning xalqimiz boshiga solgan mudhish ko'rguliklaridan biri, qora dog' sifatida tariximizga muhrlandi. Uning chaqmoq singari qisqa, daryodek jo'shqin umri davomida amalga oshirgan samarali mehnat faoliyati, alohida tadqiqot uchun arzirlidir. Darhaqiqat, sovetlarning "bo'lib tashla, hukmronlik qil" degan g'arazli maqsadini ifodalagan "milliy davlat chegaralanishi" siyosati oqibatida tarixiy Turkistonda bir qator yangi davlatlar tashkil etildi. Ana shu jarayonda vujudga kelgan O'zbekistonning

oyoqqa turishida xalqimizning fidoyi farzandlaridan biri bo'lgan Akbar Islomovning ham ulkan hissasi bor. A.Islomovning tashabbusi bilan Farg'onada tekstil fabrikasi, Marg'ilon va Eski Buxoroda ipakchilik fabrikalari qurildi. O'zbekistonda og'ir sanoatni oyoqqa qo'yish maqsadida uning bevosita rahbarligida Sho'rsuv neftni qayta ishlash zavodi, "STO" o'zekert konlari ishga tushirildi. Qator elektrostantsiyalar bunyod etildi. A.Islomov o'lkada mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojni inobatga olib, Moskva va boshqa shaharlarda mahalliy kadrlarni o'qitish uchun fidokorona kurash olib bordi. Ho'qandi latifda tavallud topgan Akbar Islomov o'z faoliyati davomida oddiy harf teruvchilikdan sovetlar hukumatining eng yirik davlat lavozimlarigacha bo'lgan mansab pillapoyalarini bosib o'tdi. U 1918-24-yillarda Turkiston MIK a'zosi, 1925-37-yillarda O'zbekiston SSR MIK a'zosi, 1925-yildan SSSR va Turkmaniston SSR MIK a'zosi sifatida ish olib bordi. Akbar Islomov haqida "Pravda Vostoka", "Qizil O'zbekiston", "Farg'ona" gazetalarida qator maqolalar chop etildi. Hatto, 1935-yil nashr etilgan "Bolshaya Sovetskaya Ensiklopediya" kitobining 29-jildiga Akbar Islomov sovetlar mamlakatining yirik davlat arbobi sifatida kiritildi. Biroq Akbar Islomov hech qachon o'z xalqiga xiyonat qilmadi. U bir umr oddiy o'zbek farzandi sifatida o'z burchlarini unutmadi.

Bahrom IRZAYEV
tarix fanlari bo'yicha falsafa
doktori

KREDIT-MODUL TIZIMIDAN TALABALAR NEGA NOROZI?

SAVOL: SIZNINGCHA, KREDIT-MODUL TIZIMI TA'LIM SIFATI OSHISHIGA TA'SIR KO'RSATA OLYAPTIMI? UMUMAN, USHBU TIZIM VAZIFASINI QANCHALIK TO'G'RI BAJARMOQDA?

Sunnat SATTOROV,
talaba:

– Kredit-modul o'zi nima? Bizda uni hemis tizimi deb atashadi. Bu tizimda talaba onlayn platforma orqali darsga oid ma'ruzalarning pdf yoki video shaklini qulay tarzda o'zlashtira olishi, o'z kun tartibiga mos tushuvchi dars soatlari va ustozlarni o'zi tanlay olishi lozim. Bizda esa kredit-modul tizimining faqatgina kredit tomoni ishlaydi.

Yana modul tizimida talaba har qaysi fanni semestr muddati yakuniga yetishini kutmay turib, yopib tashlashi mumkin. Ammo bizda bu imkonsiz. Agar talaba semestrni yetarlicha ball to'plab yopolmasa, yozda qaytadan pul to'lab o'qiydi. Lekin uning o'z vaqtida darslarni yopishi uchun yetarli baza yaratib berilganmi, degan savolni hech kim o'ziga bermaydi. Aslida, hamma gap shunda, bizda bu tizimning to'laqonli ishlashi uchun yetarli ilmiy, moddiy-texnik baza va kadrlar mavjud emas!

Gulnoza JAMOLOVA,
talaba:

– Kredit-modul iborasi oliy ta’limda o’qiydigan talabalar uchun yangilik bo’lmay qoldi va buni eshitganda “tepa sochi tikka bo’ladigan”lar ham yo’q emas, menimcha. “Ta’lim sifati yaxshilanishiga kredit-modul tizimi qanchalik ta’sir ko’rsatmoqda?” yoki “Bu tizim vazifasini to’g’ri bajaryaptimi?” kabi savollar biz talabalarni ham o’ylantiradi.

O’zbekiston oliy ta’lim tizimida 2020-2021-o’quv yillarida joriy etila boshlagan kredit-modul tizimi xalqaro nufuzli universitetlar (Garvard, Oksford, Toronto, Kembrij va boshqalar) ta’lim tizimining kerakli bir qismi sifatida qabul qilib bo’lingandi. Demak, dunyoning eng sermahsul va yetakchi universitetlari foydalanayotganidan bu tizim juda to’g’ri va samarali ishlab chiqilganini anglash mumkin. Shubhasiz, bunday modullashgan tizim ta’lim sifatining yaxshilanishiga yordam beradi, o’ylashimcha.

Ushbu tizimning e’tirof etish kerak bo’lgan jihatlaridan biri o’qish jarayonida talabalarga fanlarni tanlash huquqini bera olishidir. Ya’ni ular o’zlarining qiziqishlari va maqsadlaridan kelib chiqib, o’quv rejalarini individual tanlashlari mumkin. Bu modullashgan tizimning birgina afzalligi, ammo undan samarali va to’g’ri foydalana olmaslik boshqa masala. Aynan, O’zbekistonda bu tizimdan ko’zlangan maqsadlar o’laroq foydalanmaslik yoki berilgan ko’rsatmalarga to’liq amal qilmasdan foydalanish hozirgidek faqat “davomat” uchun o’qishga keladiganlar sonining oshib ketishiga sabab bo’lmoqda. Bu yangi tizim bo’lgani uchun nafaqat undan foydalanadiganlar, uni tadbiiq etganlar uchun ham tushu-narsiz tomonlari bordir, balki.

Fikrimni shunday xulosalayman: tizim har taraflama mukammal ishlab chiqilgan. Qachonki, u tizimdan ko’zlangan maqsadlar o’laroq foydalanilsagina, ta’lim sifatining yaxshilanishiga ta’sir ko’rsata oladi.

Otabek MADAMINOV,
talaba:

– Shu tizimda o’qiyotgan talaba sifatida aytishim mumkinki, agar tizim to’g’ri yo’lga qo’yilsa, talabalar va o’qituvchilarning vazifalari aniq tartibda bajarilsa, albatta, ta’lim sifatining o’sishiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi. Lekin ko’plab universitetlarda bu to’g’ri yo’lga qo’yilmagan. Shu sababli ayrim talabalar o’rtasida norozilik kayfiyati paydo bo’lmoqda. O’zi bu tamoyil bizga bir qancha o’zini oqlamagan o’zgarishlar bilan kirib keldi. Jahon ta’limi standartlariga mos tizimni “o’zbekchalashtirib” yubordik.

Balki, xatolar bartaraf etilsa, ta’lim sifatining yana-da o’sishiga xizmat qilar. Lekin, nazarimda, hammasini eng boshidan qayta ko’rib chiqish lozim.

Adhambey SHAVONOV,
talaba:

– Bu tizim yurtimizga kirib kelganiga 2 yildan oshdi. Shu davr ichida o’zgarish faqat qoldirilgan darslarga pul to’lab, qayta o’qish shaklida ko’zga tashlandi. Umuman, boshqa davlatlarni kuzatadigan bo’lsak, ularda ushbu tizim judayam to’g’ri va haqqoniy yo’lga qo’yilgan. Lekin bizda uning ayrim jihatlar tubdan o’zgartirilgan. Qisqa qilib aytganda, “o’zbeklashgan”. Misol uchun, fan va o’qituvchi tanlay olish huquqini oladigan bo’lsak, bu imkon bizda mavjud emas. Xorijda esa talabaga fan va o’qituvchi tanlash imkoni beriladi. Hatto, talaba tanlagan fani bo’yicha o’qituvchi unga to’g’ri kelmasa, uni almash-tirishi mumkin. Afsuski, bizda bunday imkon yo’q. Qoldirilgan darslarni qayta o’qishni aytmasa ham bo’ladi. Agar talaba ham, o’qituvchi ham yozning issig’ida kelib, ta’lim olishni yoki berishni xohlash-masa, o’zaro “kelishiladi”.

Bu tizimda bizga yangilik bo’lgan “tyutor” masalasi to’g’ri bo’ldi. Ammo har bir guruhga alohida tyutor belgilanganda, undan-da yaxshiroq bo’lardi, nazarimda.

Zamira ORZIQULOVA,
talaba:

– Ba'zan kredit-modul tamoyili (Hemis ham dey-miz) haqida o'ylasam, kulgim keladi. Biz xuddi o'zimizga mos bo'lmagan, tor kiyimlarni kiyishga urinayotgan odamga o'xshaymiz. Uning kiyimini oldik, mos tushmadi, buning kiyimini olib kiydik, mos tushmadi, shu vaqtgacha ta'lim jarayonlarida ko'p marta yangi tizimlarni joriy qilib ko'rdik. Oxiri, mana, olgan kiyimimizning uyog'ini qirqdik, buyog'ini qirqdik-da, o'zimizga moslab, "o'zbekchalashtirib" oldik. O'zi, umuman, bu qanchalik to'g'ri? Nahotki xalqaro tajribalarga asoslanib, eng yaxshi jihatlarni birlashtirib, haqiqiy o'zbek jamiyatiga mos tizim yaratish shuncha yildan beri qo'limizdan kelmayapti?

Kredit-modul tizimini joriy qilishdan oldin bunga imkoniyatlar, ilmiy bazalar va professor hamda o'qituvchilarning yetarli yoki yetarli emasligini kimdir hisobga olganmi? Nazarimda, bu tizim talabaning bilim olishi uchun umuman foyda berayotgani yo'q. Eski ham-mom, eski tos. Bizdan avvalgilarda ham yo'qlama qilish-gan, mana biz ham hozir darsning yarmini "ismimni qachon aytarkan" deb kutish bilan o'tkazaypmiz. Ham-masi o'sha-o'sha, faqatgina vositalar o'zgardi, birozgina zamonaviy tus berildi. Hayron qolaman, Hemis tizimida yo'qlama va "NB" nima uchun kerak? Talaba o'zi xohlab o'qishga kirdi, xohlasa, har kuni darsga kelib o'qisin, xohlasa, umuman kelmasin. Yakuniy imtihonda kelib imtihon topshirsin, o'ta olsa, "okay", o'ta olmasa, chet-lashtiriladi. Bu jarayonlarni universitet nazorat qilishi emas, Hemisning ishlash tartibidan kelib chiqqan holda talabaning o'zi his qilishi lozim.

Yana bu tizimda o'qituvchini talabalar tanlaydi, lekin so'raylikchi, qaysi talaba ustozini o'zi tanlabdi? Hemis tizimida professorlarga ish beruvchi talaba bo'lishi kerak, rektorat emas. Talabalar professor-lardan dars olishni istab, universitetni tanlashlari kerak. Bu ta'lim sifatini ham, sog'lom raqobatni ham rivojlantira oladi, fikrimcha!

Kredit-modul tizimida talaba kredit to'playdi, yetarlicha to'play olmasa, qaytadan pul to'lab o'qiy-di. Shu tomoni bizda 100 foiz ishlaydi, aynan, pul bilan bog'liq bu joyiga kelganda, nimagadir hamma vijdonli, hamma haqqoniy bo'lib qoladi. Lekin ta'lim sifatiga kelganda, hamma o'zini bilmagandek tutadi.

Biz talabalarni yetarlicha "tajriba quyonchasi" sifa-tida sinovdan o'tkazdik va allaqachon o'z tizimim-izni yaratish vaqti kelgan. Va bu tizim yaratilishida talabalarining istak va takliflari inobatga olinishi kerak, deb o'ylayman. Chunki maqsadimiz bir – sifatli ta'lim berish va sifatli ta'lim olish.

Hidoyat ATABAY,
talaba:

– Kredit-modul tamoyilida ikkita asosiy masalaga ahamiyat beriladi: talabalarining mustaqil ishlashini ta'minlash, talabalar bili-mini reyting asosida baholash.

Bu tizim, aslida, yaxshilanish uchun tat-biq etilgan, ammo yangilikdan "qo'rqa-digan" mas'ullar uni allaqachon o'zlariga moslashtirib olishdi. Tan olish kerak, oldingi tizimga nisbatan talaba uchun ham yengillik va imkoniyatlar kengaydi, ammo boshqa afz-alliklar soyasida ular ko'rinmay qolgandek.

Har bir davlatning, millatning o'z madaniyati, ma'naviyati, an'ana-udumlari va albatta milliy ruhi bo'ladi. Bu esa asrlar davomida shakllanib avlod-dan avlodga an'ana asosida o'tib, saqlanib kelinadi. Bizning shunday beqiyos milliy boyliklarimizdan biri maqomlarimizdir. Maqom Sharq xalqlarida qadim zamonlardan mavjud bo'lgan janr hisoblanadi.

Maqom arabcha – “joy”, “makon”, “o'rin” degan ma'noni anglatib, musiqa istilohida, cholg'ularda tovush hosil etiladigan joy, ya'ni parda degan ma'noni bildiradi.

Namudlar Shashmaqomda eng muhim masalalardandir. Namud tojikcha “ko'rinish”, “namoyon bo'lish” ma'nosidagi so'z bo'lib, muayyan kuy yoki ashula tuzilmasining turli sho'balar tarkibidagi ko'rinishi demakdir. Namudlar ko'pincha maqom sho'balarning boshlanishidagi kuy jumalaridan olinadi va ular boshqa sho'balarning avji sifatida foydalaniladi. Mashhur Rajabiyar sulolasining yorqin vakili, yirik maqomdon, tanbur va dutor sozlarida mohir ijrochi Is'hoq Rajabov 1963-yili nashr etilgan “Maqomlar masalasiga doir” nomli monografik tadqiqotida ilk bor namud atamasini qo'lladilar hamda

namudlarni ilmiy asoslab berdilar. Ustozning samarali izlanishlari o'laroq maqomlarda o'ndan ortiq namud va 2 ta maxsus avj (Turk, Zebo pari) borligi ma'lum bo'ldi.

Namudlarning turli ko'rinishlari mavjud bo'lib, sho'balarning avji sifatida ham ishlatiladi. Aksariyat qo'shiq namunalarida avjlarning birinchisi mavjud. Ashulaning ham ifoda, ham shakllantiruvchi vositalari qatorida birinchi va ikkinchi tushunchadagi avjlar, maqomlarning cholg'u yo'llarida ikkinchi toifasi, aytim yo'llarida esa uchulasi ham muayyan o'rin tutadi. Namudlarni ham aynan shunday murakkab toifadagi avjlar sirasiga kiritish mumkin.

Namudlarni ajratib olmay turib, maqom yo'llarining tarkibiy bo'laklarini, ularning kuy qiyofasini tasavvur etish mumkin emas. Shuning uchun ham namudlar masalasi alohida ahamiyatga egadir. Masalan, Buzruk maqomidagi Nasri Uzzol sho'basining boshlanishidagi 3 yoki 4 kuy jumlasini butunicha olinib, boshqa sho'balarning tabiatiga, doira usuliga moslashtirilgan holda avj sifatida foydalaniladi va Uzzol namudi deb ataladi. Namudlar maqomlarning sho'balarida yakka holda, shuningdek, guruh-ma-guruh qilib ishlatilishi mumkin. Ijrochi-hofizlar o'z xohishlariga, ovoz imkoniyatlariga hamda tajribasiga qarab, namudlarni maqom ijrosida turlicha ishlatganlar. Masalan, bir hofiz uch-to'rttagacha namud ishlatlsa, boshqasi ularning birini butunlay tushirib qoldirib, ijro etishi mumkin. Ular guruh bo'lib kelganda maqom ashula yo'llarida bir-biriga mos kelishi, ashula ruhi va mazmuniga xalal bermasligi kerak.

Namudlar soni o'ndan ortiq bo'lib, ular: Namudi Uzzol, Namudi Muxayyari Chorgoh, Namudi Ushshoq, Namudi Navo, Namudi Oraz, Namudi Bayot, Namudi Dugoh, Namudi Segoh, Namudi Nasrullovi va boshqalardir. Namudlar ko'pincha Talqin va Nasr deb ataladigan sho'balardan olinadi. Namudlarning nomlanishidan ham ular maqomlarning qaysi sho'basidan olinganligini bilish mumkin. Lekin namud sifatida foydalanilgan melodik jumalalar sho'balar tarkibida ularning kuy qiyofasi, kuy harakati va doira usuli xarakteriga moslab olinadi.

Shunday qilib, asosan, yuqorida nomlari ko'rsatilgan namudlar maqom yo'llarida keng qo'llaniladi. Ular maqomlarda turlicha ishlatiladi. Yuqorida aytilgan namudlardan tashqari, maqom yo'llarida ishlatiladigan ma'lum ashula qismlarining Zebo pari, Turk deb atalgan avjlari ham uchraydi. Bu avjlar namud deb atalmasa-da, uning funksiyasini bajaradi. Ular ma'lum sho'balardan olinmagan, balki bastakorlar tomonidan mustaqil ravishda yaratilgan. Shuning uchun ularni namud, ya'ni ma'lum maqom ashula bo'lagining boshqa sho'balaridagi ko'rinishi deb bo'lmaydi.

Tinglash jarayonida ularning avjlarida ba'zi o'xshash unsurlar mavjudligi sezilib turadi

Namudlar qayerdan olingan bo'lmasin, Shashmaqom ashula bo'limlaridagi turli sho'balarda ishlatiladigan ashula avji ko'rinishlaridir. Shuning uchun maqom yo'llarini tinglash jarayonida ularning avjlarida ba'zi o'xshash unsurlar mavjudligi sezilib turadi va bir ashula yo'lidagi avj qismi bilan ikkinchisi o'xshashdek tuyuladi. Namudlardan ma'lum maqomlarning sho'balarida foydalanishda kuy tuzilishining qonuniy rivojlanishi, kuy yo'llarining ruhi, qiyofasi va lad asosining xos tomonlarini hisobga olish zarurdir. Bu esa namudlarning bir-biriga va sho'balarga bog'lanishida mos kela olishi hamda ashula ruhi va mazmuniga xalal yetkazmasligini ta'minlaydi. Masalan, Namudi Oraz – Buzruk va Iroq, Turk avji esa Rost, Navo hamda Iroq maqomlarida butunlay ishlatilmaydi. Bunga sabab, o'sha namudlarning u yoki bu maqom yo'llariga har tomonlama mos kelmasligidir. Namudi Uzzol, Namudi Ushshoq, Namudi Segoh va Zebo pari esa namud vazifasi bilan cheklanmay, balki asosiy kuy va boshqa namudlar orasida vositachi vazifasini ham bajaradi.

Namudlarni ajratib olmay turib, maqomlar haqida to'g'ri tasavvur hosil bo'lmaydi

Yuqorida aytilganidek, Is'hoq Rajabov namudlarni ilmiy va nazariy jihatdan yoritib berdi. 1966-1975-yillarda Yunus Rajabiy to'plab notaga olgan Shashmaqomning 6 jildlik kitobining 6-jildida namudlar ko'rsatkichi berilgan bo'lib, bu jadvalda maqom sho'balari va ularda qo'llangan namudlarning nomlari hamda Shashmaqomning 6 jildlik kitobidagi asarlarning taktlar hajmi va betlari kiritilgan. Jadval ostida esa sho'ba va shahobchalarda keladigan namudlarning ijrosi haqida ma'lumotlar ham berilgan. Bu esa namudlarni yanada yaxshiroq tushunish va o'rganishda muhim vositadir.

Umuman, namudlar Shashmaqom bo'limidagi sho'balar qiyofasini tushunishda muhim belgilardandir. Namudlarni ajratib olmay turib, maqomlar haqida to'g'ri tasavvur hosil bo'lmaydi. Shunday qilib, namudlar, asosan, yuqorida nomlari ko'rsatilgan maqom yo'llarining ma'lum ko'rinishidir. Ular maqomlarda turlicha ishlatiladi.

Ma'lum maqom sho'balarida muayyan namudlar guruhi ishlatilar ekan, bunda bastakor-sozandalar kuyning yo'nalishi, uning hissiy ta'siri va ichki qonuniyatlarining xarakteriga mos kelishiga katta ahamiyat berganlar. Bu hol esa maqom yo'llarida namudlarni guruh qilib ishlatilganligi tasodifiy emasligini ko'rsatadi. Maqom sho'balarida ishlatilgan har bir namud ashulaning kuy rivojlanishida muhim o'rin tutishi, uning shaklini kengaytirib borishi va hissiy mazmunining chuqurlashishiga katta yordam beradi.

Nargiza BEKBOYEVA
Yunus Rajabiy nomidagi
O'zbek milliy musiqa san'ati
instituti magistranti

TOSHKENT KIMYO-TEXNOLOGIYA INSTITUTI SHAHRISABZ FILIALI DIREKTORI

SHUHRAT MUTALOV:

“SHIDDATLI SHAMOL CHANGIDA QOLMANG!”

Bugungi suhbatimiz Toshkent kimyo-texnologiya instituti Shahrizabz filiali direktori, kimyo fanlari doktori, professor Shuhrat Mutalov bilan bo'ladi. Shuhrat Mutalov faoliyati davomida Toshkent kimyo-texnologiya institutida assistent, katta o'qituvchi, bo'lim boshlig'i, fakultet dekani, o'quv ishlari bo'yicha prorektor hamda institut rektori kabi lavozimlarda ishlagan.

– Oliy o'quv yurtlarini dunyoning nufuzli 1000 ta universitetlari qatoriga kiritish masalasi haqida ko'p gapirilmoqda. Ammo natijalar kutilganidek bo'lmayapti. To'g'ri, bu 2030-yilgacha erishilishi ko'zlangan maqsad bo'lsa-da, bugungi ahvol, sa'y-harakatlar bilan qanchalik uddasidan chiqish mumkin?

– Albatta, top-1000 talikka kira olamiz! Buni hozir tushuntirib beraman. Davlatimiz rahbari farmoniga asosan, O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida belgilangan maqsad va vazifalar tizimidagi barcha xodimlarga birdek mas'uliyat yuklaydi. Birinchi navbatda o'quv ishlarini sifatli yo'lga qo'yish orqali samaradorlikni oshirish, tayyorlayotgan mutaxassislarimizning mehnat bozoridagi talablarga to'la javob berishi uchun akademik o'quv jarayonini tashkil etish yuqori natija olib keladi. Shu bilan birga, bu oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari jamoasiga ilmiy tadqiqotlar bilan shug'ullanish, hayotga, ishlab chiqarishga tadbiq

qilish va ularni tegishli tartibda tijoratlashtirish bo'yicha muhim vazifalarni yuklaydi. Buni 100 foiz deb qaraydigan bo'lsak, 30 foizi akademik o'quv ishlariga qaratilsa, qolgan 30 foizi ilmiy tadqiqot ishlariga to'g'ri keladi. Agar professor-o'qituvchilar munosib darajada dolzarb muammolar, istiqboldagi masalalarda ilmiy tadqiqotlar qiladigan bo'lsa, bu ishlar xalqaro e'tirof etiladigan ilmiy jurnallarda maqolalar sifatida chop etiladi. Bu ham universitetimiz, ham o'qituvchilarimizning tanilib, nufuzi ortib borishiga sabab bo'ladi. Bundan tashqari, talabalarning akademik almashinuvi degan kelishuv bor, ya'ni bizning talabalar xorijga borib, bir semestr yoki 1 kurs o'qib, ta'limni yana o'zimizda davom

ettiradi. Xuddi shunday, xorij talabalari ham ma'lum muddatga kelib, bu yerda tajriba almashib, yana qaytib o'qishini davom ettirsa bo'ladi. Bu almashinuv professor-o'qituvchilar o'rtasida ham joriy etilgan. Aynan mana shu dasturga nufuzli universitetlarda alohida e'tibor qaratiladi. Bizda ham maqsadlar katta. Buning uchun ichki va tashqi imkoniyatlarimiz yetarli, moddiy-texnik baza jihatidan kamchiliklarimiz yo'q, faqatgina bu bosqichma-bosqich, sekin-astalik bilan qaror topadi. Ilmiy tadqiqotlar qilish uchun nafaqat texnika, balki boshqa yo'nalishlardagi ta'lim muassasalari Osiyo taraqqiyot banki tomonidan zamonaviy tahlil laboratoriya jihozlari bilan ta'minlandi. Endilikda O'zbekistondagi kamida 10 ta OTM nufuzli universitetlar qatoriga kirish uchun ilk qadamlarni qo'ya oladi.

– Domla, bular bir tomonlama harakat, ya'ni universitet ko'rsatadigan tashabbuslar. Tabiiyki, bunga talaba yoshlar ham munosib javob berishi kerak, ulardan nimalar talab qilinadi?

– Albatta, to'g'ri aytasiz. Talabalar, avvalo, o'z kasbining sir-larini yaxshi o'zlashtirishi, dars jarayonlarida doimiy faollik ko'rsatishi, bo'sh vaqtlarda esa mustaqil izlanishlar qilishi zarur. Qolaversa, respublika va xalqaro darajadagi tanlovlarda yuqori natijalar ko'rsatishi, xorijiy tillar va IT bo'yicha sertifikatlariga ega bo'lishi ham o'zi tahsil oladigan ta'lim dargohi reytingi uchun ijobiy natija beradi.

– O'zingiz kimyo fanlari doktorisiz, ilmiy ishingiz qaysi mavzuda bo'lgan va amaliyotga tatbiq etilganmi?

– Bakalavriatda ham, magistraturada ham “Atrof-muhit muhofazasi” yo'nalishini tamomlaganman. Bizda ilmiy-tadqiqotlar atmosfera havosi, gidrosfera, suv havzalari hamda tuproqqa chiqindilar chiqishi mavzularida olib boriladi. O'zimning tadqiqotlarim asosida sanoatda, ishlab chiqarishda hosil bo'layotgan oqova chiqindi suvlarini – tarkibidagi og'ir rangli metall ionlardan tozalash bo'yicha nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalarini yoqlaganman. Aniqroq tushuntiradigan bo'lsam, ishlab chiqarish sohalarida metallar va boshqa xomashyolar ustida turli kimyoviy moddalar bilan tajribalar, sinovlar o'tkaziladi. Buyumlar suvda chayilganda, suv tarkibiga og'ir metall ionlari tushib, uni ifloslaydi. Ifloslangan suvni to'g'ridan to'g'ri kanalizatsiya orqali yoki ochiq suv havzalariga oqizib yuborib bo'lmaydi. Chunki ikkilamchi tozalash jarayonidan o'tkazilmasa, o'simliklar dunyosi yoki tabiatga katta zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun oqova suvlar tarkibidagi og'ir, rangli metall ionlarini ion almashish usulida ushlab qolib, keyinchalik eritma sifatida foydalanish mumkinligi ustida ilmiy ish olib borganman. Hozirgi kunda O'zbekistondagi paxta tolalarini bo'yashga mo'ljallangan qo'shma korxonalar shu usuldan foydalanmoqda.

– Hozirgacha turli rahbarlik lavozimlarida ishlab kelmoqdasiz, ilmiy, pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishdan to'xtab qolmadingizmi?

– Kasbimiz aslida pedagog bo'lgani uchun dars berish jarayoniga juda qiziqaman. Hozirda ham yuqori kurs talabalariga ma'ruzalar qilaman. Darslarimizni bugungi hayot bilan uyg'un holda sohada erishilayotgan xalqaro natijalarga bog'lab, qiziqroq qilib o'tishga intilaman. Talabalar beradigan savollarga javoban sohada ilm qilish mumkinligini tushuntirib, darslardan bo'sh vaqtlarda professor-o'qituvchilar bilan laboratoriya xonalarida tadqiqotlar o'tkazamiz. Yoshlarimiz ustozlari bilan birga sohadagi yangiliklarni tahlil qilib, o'zlari ilmiy maqolalar yozishadi, turli konferensiyalarda chiqishlar qilib turishadi. O'zim ham to'xtab qolganim yo'q, har yili mahalliy va xorijiy ilmiy jurnallarda maqolalar chop ettirib turaman.

– Albatta, izlanishlar, ilm yo'lida qilingan mehnatlar samara bermay qolmaydi. Siz rahbarlik qilayotgan ta'lim dargohining yutuqlari haqida ham so'z yuritsangiz...

– Agar maqtanishga yo'ymasangiz, aytaveray. Filialga rahbarlik qilayotganimdan boshlab shu kunga qadar 5 ta falsafa doktori dissertatsiyalari himoya qilindi. O'quv jarayonlariga 7 nafar fan doktori, 11 nafar fan nomzodi ilmiy darajasiga ega professor-o'qituvchilarni tanlov asosida jalb etdik. Ular tomonidan o'tgan o'quv yilining o'zida bir qator darslik, o'quv qo'llanma, monografiya chop etildi. Bundan tashqari, talabalar kichik ishlab chiqarish texnologiyalari bo'yicha amaliy ko'nikmalarni chuqur egallashlari uchun ilmiy laboratoriya tashkil etdik. 3 nafar iqtidorli talabalarimiz Prezident va nomdor davlat stipendiyalari sohibi bo'lishdi. Ta'lim dargohimizdagi moddiy-texnik baza haqida ham aytib o'tish kerak, 2023-yilda quvvati 100 kVt/soat bo'lgan quyosh fotoelektr stansiyasi o'rnatildi. Qolaversa, 1000 o'rinli o'quv binosi hamda 400 o'rinli talabalar turar joyi qurilishi boshlab yuborildi. Bu o'zgarishlar, yutuqlar, muvaffaqiyatlar to'xtab qolmaydi, bardavom bo'ladi va biz ko'zlagan maqsadimizga, albatta, erishamiz!

– Domla, hech yechimini topmagan bir bahs bor: pedagoglar ta’lim bilan shug’ullanishi kerakmi, tarbiya bilanmi? Ikkovi bilan ham shug’ullansa, nimani yo’qotadi yoki nima afzallikka erishadi?

– Tarbiya ota-onaning zimmasidami yoki muallimning vazifasimi, degan bahs-munozalarni ko’p kuzataman. Bugungi kunda bunga ota-onalar va ustozlarning yondashuvi meni biroz tashvishga soladi. Tarbiyani sen-u menga solish noto’g’ri deb bilaman. Biz qanchalik ta’lim berib, zo’r mutaxassis qilib yetishtirmaylik, bola xulqi bois yaxshi natijaga erisha olmasligi mumkin. Oilada dastlabki tarbiya poydevorini shakllantirsak, maktabda, universitetda uning g’ishtini qo’yib borsa bo’ladi. Bu O’zbekistonning bolalari, begona emas, “Ota-ona, sen qara”, “Yo’q, ustoz, sen qara”, deyishlar yosh avlodning kelajagida salbiy oqibatlarini ko’rsatadi, deb o’ylayman. Shuning uchun, ta’lim bilan tarbiyani birga olib borishni yoqlayman.

– Yevropada tarbiyaga emas, ta’limga bor kuch safarbar qilindi va bugungi kunda ular erishgan natijalarni ko’rib turibmiz, ammo tarbiya jihatidan oqsaganlari barchaga ma’lum. Bizda esa ta’lim va tarbiya birga olib borilgani bois ilmiy yoshlar yetishib chiqishi xalqaro darajada o’sgani yo’q va tarbiya borasida ham ko’krak kerolmaymiz. Ikkovi ham birdek bo’y ko’rsatishi uchun shu vaqtgacha nima xalaqit berdi?

– Dolzarb savol. Yurtimizda bo’lib o’tgan ko’plab xalqaro anjumanlarda ishtirok etganman. Yaponiya, Koreya davlatlaridan kelgan olimlar, universitetlarning rahbarlari O’zbekiston ta’lim tizimida tarbiya birgalikda olib borilishini alohida e’tirof etib, bu noyob qadriyat, biz buni yurtimizda ko’rdik, deganlariga guvoh bo’lganman. Yevropada ta’limdagi demokratiya talabaga o’z bilganicha yashash imkoniyatini bergan bo’lsa-da, bu bizda ham salbiy oqibatlar bilan kechishi mumkin. Hatto ijtimoiy tarmoqlar orqali ularga taqlid qilishlar bo’lmoqda. Bunaqa demokratiyaning chegarasi yo’q. Mukammal ta’lim olishni istovchi inson, avvalo, tarbiya, yurish-turish, odob-axloq me’yorlarini o’zida shakllantirishi kerak bo’ladi. Mahmud Koshg’ariy o’zining “Devoni lug’atit Turk” asarida “O’zbek xalqi azaldan ma’daniyat bulog’ining boshida bo’lgan” degan fikrni yozadi. Bu farzandlarimiz o’z tarbiyasi bilan butun dunyoga na’muna bo’lishi kerakligini anglatadi. Bugungi sa’y-harakatlarimiz va to’plagan tajribalarimiz kelajakda o’z natijasini berishiga, albatta, ishonaman.

– Domla, uygʻoq va ziyoli kishi sifatida dunyodagi oʻzgarishlarni kuzatib boryapsiz, globallashtirish davrida biz nimalarga erishyapmiz-u, nimalarni boy beryapmiz?

– Hech bir davlat bir oʻzi yakka holda rivojlana olmaydi. Boshqa mamlakatlar bilan hamfikirlikda munosabatlarga kirishishiga toʻgʻri keladi. Misol uchun, 1992-yildan boshlab BMTning teng huquqli aʼzosimiz. Boshqa doiralarda ham Oʻzbekiston oʻzining nufuzi, mavqeiga ega. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasiga qoʻshilish barobarida, baʼzi yaxshi oʻzgarishlarga erishdik: majburiy mehnat yoʻqoldi, oʻqituvchilar paxta termayapti, koʻcha tozalamayapti, bolalar mehnatiga chek qoʻyildi, ish vaqti va mehnat munosabatlari borasida aniq meʼyorlar ishlab chiqildi. Ammo bu konvensiya sabab baʼzi qadriyatlarimizga putur yetdi. Masalan, erkak va ayol munosabatlaridagi tenglik, oilada erkakning qadr-qimmatini tushib boryapti. Qolaversa, majburiy mehnatni yoʻq qilamiz deb milliy anʼanamiz – hasharni boy berib qoʻydik. Mahallada qayernidir obod qilish uchun odamlar oʻz ixtiyori bilan bamaslahat yordamga chiqishsa, kimdir “mana, shuncha odamni majburlab ishlatishyapti” deb bundan kir qidira boshlaydi. Erishganlarimiz bilan birga mana shunaqa yutqiziqlarimiz ham boʻlyapti.

– Oxirgi savolim, yoshlar shaxs boʻlib yetishishi, jamiyatda oʻrnini topishi uchun qanday harakatlar qilishi kerak?

– Aslida, taʼlim tizimida har bir iqtidorli bolani aniqlab (oʻzi iqtidorsiz bola boʻlmaydi), ularga toʻgʻri yoʻnalish berib, rivojlantirib borish kerak. Yoshlar esa oʻzlari qiziqqan kasbmi, hunarmi, avval boshdan mahkam tutib, barcha bilimlarni oʻzlashtirib, sohaga yana-da chuqurroq kirib borishlari kerakligini aytgan boʻlardim. Chunki zamonaning shiddat shamoli changida qolib ketishlari mumkin.

Shu oʻrinda ota-onalarga ham aytarim bor. Har bir buyuk shaxs, ulkan muvaffaqiyatlarga erishgan insonlar ortida beminnat mehnat qilgan ota-onalar borki, ularning xizmatlari beqiyos. Shunday ekan, nechta farzandingiz bor, ikkimi, uchmi – farqi yoʻq, kasbiy rivojlanişida va jamiyatda oʻz oʻrniga ega boʻlishida yordam bering, doimo ruhan dalda boʻling. Natijasini esa kelajakda koʻrasiz!

Otabek TURDIYEV
suhbatlashdi

Kartina

Tongda turli bo'yoqlar, qoralama tasvirlar, hali oxiriga yetmagan kartina, chizgilar sochilib yotgan xonamni tark etdim. Poytaxtning ijtimoiylashgan olami, baland binolar, sershovqin ko'chani tonggi quyosh yog'dulari va vodiyning toza havosiga almashgan ko'yi bor-bisotim bo'lgan bo'yoq va qog'ozlarimni olgancha, yangi chizgini aks ettirish uchun yo'lga otlandim.

Ona yer sog'inchi, qishning pokiza tuhfasidan ma'no izlashga chog'lanar, har tomonga shoshayotgan odamlar qatnovini kuza-tar ekanman, qahratonning tundligi ularga ko'chganidan, samimiy nigohlar yo'qligidan ranjirdim.

Kun ancha sovuq, osmondan elanganday yer uzra qo'nayotgan qor parchalarini qahvaxonaga kirib tomosha qilishga qaror qildim. Bu yer ancha gavjum bo'lsa-da, saranjom, did bilan ilingan suratlar va gullar bilan bezatilgan edi.

O'zim uchun deraza yonidan joy topdim. Shosha-pisha o'tirib, qahva olib kelishlarini aytdim. Skripka ohangi taralayotgan tomonga nigohimni qadadim. Sochiga qizil bog'ich taqqan 8-9 yoshlar chamasidagi qizaloq olamga o'zgacha kuyni taqdim etardi. Uning suratini akslantirishga kirishdim.

Qora qalam va yondaftar-chamni olib dastlab ko'zlarini, so'ng sochlarini eskizga muhrladim. Yana bir stakan qahva uchun buyurtma qilmoqchi bo'lganimda, deraza ortida bolakay bilan birga qor uyumlaridan dum-dumaloq shakl yasayotgan qariya e'tiborimni tortdi.

Ular ancha vaqtdan so'ng qorbolani yasab bo'lishdi. Sabzi va tugma qadalgandan keyin kichkina, eski chelak unga mos bosh kiyimga aylandi, eng so'nggida qariya bo'ynidagi ko'k sharfni yechib, biroz undan ko'z uzmay turdi (o'ziga qadrlı narsasidan voz kechaypti, deb o'yladim, ehtimol, bu qaysidir shirin xotiradan yodgorlikdir) va ehtiyotkorlik bilan qorbolaga o'rab qo'ydi.

Bolakay va qariya bir-birlarining qo'lidan ushlab, aylanganca:

– Ur-e, sehrli qorbola, biz uni yasab bo'ldik! – deya bor ovozda hayqirishar, odamlar o'rtasida yo'qolib borayotgan mehr rish-talari hali ham mavjudligini anglatayotgandek edilar.

– Men sizni qachondan beri izlayman, nima qilib yuribsiz bu yoqda?! Yana ko'chaga chiqdinizmi? Axir, sizga mumkin emas-ku, sovuq tushib qoldi. Bosh shifokor eshitsa, urishadi, – deb hamshira yugurib keldi.

Ayol qariyaning eski qora palto-sidagi qorlarni qoqdi va qo'lidan ushlab ohista yo'l boshladi. Atrof-ni og'ir sukunat qoplab, uning bag'rida skripka ohanglari ham yo'qolib borayotganini his qilib, ko'chaga chiqdim.

Hamshira bilan yetaklashgan-cha ruhiy kasalliklar shifoxonasi eshigidan kirib ketayotgan qariyaning bola tomonga kiprik qoq-may qadab turgan sirli nigohi ko'z o'ngimda qoldi...

Gulzoda G'AYRATOVA
Buxoro davlat pedagogika
instituti magistri

TALABA QAVMINING G'AROYIBOTLARI

Talabalik bekorga oltin davr deyilmaydi. Chunki bu davr insonga butun umrga tatigulik xotirotlarni tuhfa etadi. Quyida talabalik va shu davrga bog'liq bo'lgan qiziqarli ma'lumotlarni jamlashga harakat qildik.

Qurbaqani top!

Odatda, universitet talabalari imtihonlardan muvaffaqiyatli o'tish uchun darslarni yaxshi o'zlashtirishi va test jarayonlaridan ijobiy natija qayd etishi talab qilinadi. Lekin Ispaniyaning Slamanka universitetida g'alati bir imtihon bor. Ya'ni a'lo baho olish uchun talabalar universitet binosidagi mayda tasvirlar orasidan qurbaqa shaklini izlab topishi kerak bo'ladi. Buni talabalarning sezgirlik va tasavvur imkoniyatlarini sinovdan o'tkazish deya izohlashadi.

Eng uzun shpargalka

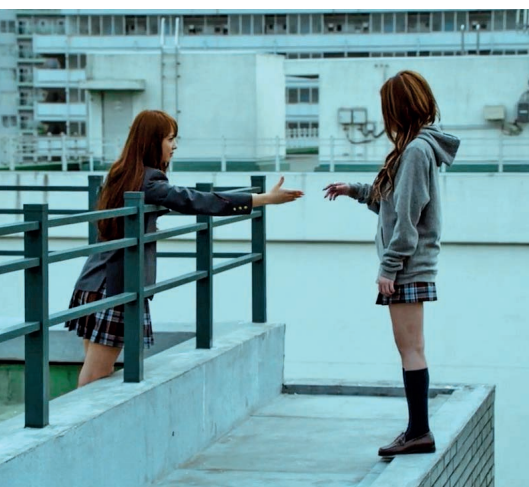
"Shpargalka"lar talabalarning ham do'sti, ham dushmani deyishimiz mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 90 foiz talabalar oltin davri mobaynida bir marta bo'lsa ham undan foydalanishar ekan. Dunyodagi eng uzun "shpargalka" 600 metr uzunlikda bo'lganligini bilarmidingiz? Talabalar uni yashirish uchun naqd 16 soat vaqt sarflashgan.

Diplom olish qiyin bo'lgan

O'rta asrlar Yevropasida bakalvr va magistrlik darajasini olish uchun imtihon jarayonlari juda ham murakkab bo'lgan. Bu borada eng hayratlanarli natija 16-asr boshlarida Germaniyaning Leyptsig universitetida qayd etilgan. Ya'ni 100 talabadan 30 nafari oraliq imtihonlardan o'tib olgan bo'lsa, ularning atigi 6 nafari yakuniy imtihonlarni muvaffaqiyatli topshira olishgan. Shu sababli o'sha davrlarda 90 foiz talabalar o'qishni tashlab ketishga majbur edi.

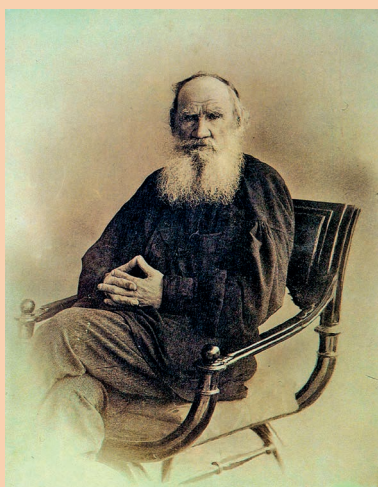

“Xarakiri”

Yaponiya dunyo mamlakatlari orasida suitsidlar bo'yicha rekordchi hisoblanadi. Statistik ma'lumotlarga qaraganda, kunchiqar mamlakatda eng ko'p o'z joniga qasd qilish mart oyida sodir bo'lar ekan. Nega deysizmi? Chunki aynan shu oyda ta'lim muassasalarida imtihon jarayonlari o'tkaziladi. Imtihonlardan yiqilish esa yapon talabalar uchun juda uyatli hisoblanadi.

Banan aybdor(mi?)

Vetnamda talabalarni imtihondan avval banan yeyishga ko'ndirib bo'lmas ekan. Chunki ular imtihon oldidan banan yeb olgan talaba imtihon paytida banan po'stlog'ini bosib olib, yiqilib tushgandek muvaffaqiyatsizlikka uchraydi deb hisoblashadi.

O'qishdan haydalgan mashxurlar

Buyuk yozuvchi Lev Nikolayevich Tolstoy va Vladimir Ilich Ulyanov (Lenin) o'qishni bitirmaganini bilmadingiz? Aslida, ularning ikkisi ham Qozon universitetining eng na'munali talabalaridan bo'lishgan. Lekin Tolstoy ta'lim tizimini qoralagani, Lenin esa talabalar mitingiga qatnashgani sababli o'qishdan chetlashtirilgan. Ularning keyingi taqdiri esa ko'pchiligimizga ma'lum.

Shurikdan ilhomlangan talabalar

2006-yil Vetnamning Xanoy banki akademiyasida “Shurikning sarguzashtlari” filmidagi mashur imtihon sahnasiga o'xshash holatni takrorlamoqchi bo'lgan talabalar 1,5 yildan 3 yilgacha qamoq jazosiga hukm qilingan. Bu qanday yuz bergan deysizmi? Gap shundaki, imtihon vaqtida savollarning barchasiga to'g'ri, lekin anchayin tushunarsiz javob berayotgan talaba nazoratchilar e'tiborini tortadi. U tekshirilganda esa pariklar ortiga berkitilgan quloqchinlar va maxsus tikilgan kiyimning yashirin cho'ntagida ularga ulangan mobil telefon borligi aniqlanadi. Hatto bu ishga politsiya aralashib, aloqador barchani katta miqdorda jarimaga tortadi.

TALABACHA “O'G'IRLIK”

Buvim o'tib qolganidan keyin ancha qiynalib qoldik. Har oy ular berib turadigan 500 ming so'm ham har na edi-da. Hayotda hech kimsa-siz, qo'lida talabalik guvohnomasidan boshqa vaqosi yo'q kimdir bo'lib qolgandim. Toshkentda ijara uylar qimmat: oyiga 800 ming so'm, oziq-ovqat olish ham og'irlik qilardi men uchun. Shunday kezlarda nega o'g'il bola bo'lib tug'ilmadim, hech bo'lmasa, mardikorlik qilib kelardim, degan o'y ich-etimni yemirardi...

Ota-onam bolaligimda vafot etishgan, ularni elas-elas eslayman. Opam ikkalamizni buvim katta qilgan. Shu sababli ularga juda qattiq bog'lanib qolgandim. Buvim ham omonatlarini topshirgach dunyo butunlay ko'zimga tor ko'rina boshladi. Bu ruhiyatimda juda katta chandiq hosil qilgandi. Bir yoqda o'qishim, yashashim, uning ustiga ishimdagi ba'zi ko'ngilsizliklar – bari meni aqldan ozdirayotgandi... O'lganning ustiga tepgan qilib, telegramdagi kursdoshlar guruhimizga tyutorim xabar yubordi: “Kim kontraktini to'lamagan bo'lsa, yakuniy nazoratga kiritilmaydi!”

E Xudo! Endi nima qilaman-a?

Bir hafta oldin Yoshlar ishlari agentligiga kontraktimni to'lash uchun yordam qilishlarini so'rab, ariza topshirganman. Lekin ular aniq javob aytmagani uchun “1 hafta ichida pulni o'tkazishmasa, yakuniylarga kirmaymanmi endi” deb kuyindim. Ich-ichimdan yig'ladim. O'qishga ham borgim kelmay qoldi. Dunyo zulmatdek ko'rinardi ko'zlarimga. Ustiga-ustak cho'ntagimda “hemirim” ham yo'q. O'sha kezlarda xonadoshlarim menga ko'p yordam berishgan. Oziq-ovqatga pul yig'ilsa, mendan olishmasdi, o'zlariga nima olib kelishsa, menga ham ilinishardi. Bundan esa faqat xo'rligim kelardi. Dunyo shunchalar shafqatsizmi? Nima uchun aynan men qiynalishim kerak, nega boshqalarga o'xshab hech narsani o'ylamasdan, xotirjam o'qiy olmayman, deb ezilardim. Ammo bular hali “holva” ekanligi xayolimning bir chetiga ham kelmagandi. Buvim bizni halol luqma berib boqqani, yolg'onga nisbatan qalbimizda nafrat uyg'otgani sabab har doim ichimda bir ovoz “Nima bo'lishidan qat'i nazar to'g'ri bo'l, axloqingni, iffatingni, g'ururingni saqla, pul uchun o'zligingni sotma!” deb turardi.

Mavluda degan xonadoshim milliy taomlar tayyorlaydigan restoranda ofitsiant bo'lib ishlardi. Hayotimdagi voqealardan xabari bor edi uning. Bir kuni menga “Restoranga stol tozalovchi kerak, ish uncha qiyin emas, kuniga 80 mingdan pul beradi, halol joy” deya yonib-kuyib ayta ketdi. Ichim iligandek bo'ldi. Chunki o'sha kezlarda avvalgi ishimdan ham ketgandim. Xullas, ertasi

kuniyoq ishga chiqdim. Ish vaqti 14:00 dan kechki 22.00 gacha. Boshida uncha kirishib keta olmadim. Chunki umrimda birinchi marta bunday ish qilib ko'rishim edi. U yerda mening "lavozimim" ofitsiantlarnikidan ham pastroq ekanini ishlab ko'rgandan so'ngina bildim. Keyinchalik faqat pul haqida o'ylaydigan bo'lib qoldim. Kim nima deb o'ylashi, u yerdagi nazarga ilmas nigohlar meni umuman qiziqtirmay qo'ydi. Meni yagona xursand qiladigan narsa har kuni qo'limga tegadigan 80 ming so'm edi. O'qishda ham oxirgi partaga o'tirib, uxlab kelardim. Bu orada yakuniylar ham boshlanib qoldi. Yoshlar ishlari agentligi hamon jim. Chin dildan nimadir mo'jiza sodir bo'lishini kutardim, qora kunlarim ortda qolishini so'rardim Allohdan. Chunki tabassum qilishni unutib qo'ygandim-da...

Doimiy kunlarning biri edi. Hech uyg'ongim kelmadi. O'qishga ham borishni istamadim. Ammo o'zimni majburlab, o'rnimdan bazo'r turdim, tushdan so'ng ishga keldim. Negadir kayfiyatim yaxshi emasdi, go'yo qandaydir ko'ngilsizlik yuz beradigandek. Ammo odatdagidek ishlashda davom etdim.

Kassaga yaqin joydagi stolni band qilgan mehmonlar o'rnidan qo'zg'aldi. Ular ketganidan so'ng, stol ustini tozalab, idishlarni yig'ishtira boshladim. Yosh bolalar o'tirgani uchunmi, stol juda iflos edi. Taomnomani pastga, stul ustiga olib qo'ydim. Uning yonida yana bir bloknotga o'xshash kichkina kitobcha bor edi. Uni ham pastga olib qo'ydim.

Ming xayollar og'ushiga berilib, stol artayotgandim hamki, begona qo'l yelkandan qattiq siltadi. Cho'chib tushdim, naq yuragim qinidan chiqay dedi.

– Iya, Malika opa, tinchlikmi?

– Hali bu hunaring ham bormidi sen qizning?

– Nima, qanaqa hunar haqida gapiryapsiz, opa?

– Hisobni nega yashiryapsan, to'ymay qoldingmi?

– Qanaqa hisob, nimalar deyapsiz?

– Mana, ichida pul bor, mehmonlar qo'yib ketgan hisob. Sen uni ataylab stulga qo'yding. Menyuga qo'shib ichkariga olib kirmoqchi eding, o'z ko'zim bilan ko'rdim. Ana kassir ham ko'rdi.

– Opa, sekinroq gapiring, tuhmat qilmang. Men hatto uni ichida pul borligini bilmasdim.

– Nega bilmaysan, sen o'g'irlamoqchi eding, kameralar ishlayapti, bizni ahmoq deb o'yladingmi?

– Yo'q, nimalar deyapsiz o'zi? Tavba deb gapiring, men bironing haqqidan qo'rqaman!

– Jim bo'l, yur boshliqning xonasiga. Kameralarni tekshiramiz.

Hang-u mang bo'lib qoldim. Bir lahzada o'g'riga chiqdim. Eng alam qilgani – atrofdagilar, kelgan mehmonlar menga oldin "tozalovchi" deya past nazar bilan qargan bo'lsa, endi "o'g'ri"ga zimdan jirkanch nigohlari bilan termulishar, biri boshqasining qulog'iga allanimalarni shipshitardi. Bu esa men uchun o'lim bilan barobar. Ha, o'lim bilan! Qaniydi, Malika opa bor ovozi bilan menga baqirayotgan payti kar yoki ko'r bo'lib qolsam-u, uning ovozi eshitmasam, jirkanch nigohini ko'rmasam...

Meni jinoyatchini sudragandek qo'limdan ushlab, boshliqning xonasiga olib bordi. Tanam muzlagan, oyoq-qo'lim qaltiragan, tilim esa lol bo'lgandi. Miyam butunlay to'xtab qoldi. Nima bo'lyapti, qanaqa pul, hech narsani anglolmay qolgandim. Birgina o'tinchim boshliqdan edi. U menga ishonishiga umid qilardim. Chunki kamera yozuvlarini ochsak, hech qanday shubhali harakat qilmaganim, o'sha kichkina, bloknotga o'xshash kitobchani hatto ochib ham ko'rmaganim chiqib keladi-ku, deb o'yladim. Ammo chuchvarani xom sanagan ekanman...

Boshliqning xonasiga kirdik. Og'iz juftlashga ulgurmasimdanoq Malika opa yana boshga og'riq beruvchi yoqimsiz ohangda vaysab, meni qora loyga chaplay ketdi. Boshliqning ko'zida olov yondi, ha, olov yondi. U olov mengacha yetib keldi. Tilim yana aylanmay qoldi, butun tanamni titroq bosdi. Monitorni ochishdi.

– 10 daqiqa orqaga qaytarib, kassa yonidagi kamerani oching, – dedi Malika opa.

Bu ham yetmagandek, eshikni ochdi-da “Ko'rib qo'yilaring mana bu o'g'rivachchani” deganday qilib, boshqalarni ham chaqirdi. Bir zumda butun jamoa yig'ildi: yangi qizning “o'g'irligi”ni ko'rish uchun!

– Mana, mana shu daqiqa. 14:25. Mana shu stol. Mana, qarang, mehmon hisobni kitobchaga soldi. Endi manavi keldi. Taomnomani oldi, stulga qo'ydi. Ana, ana, hisobni ham stulga qo'ydi. Aytdim-ku, yashiryapti pulni deb. Kassir ham ko'rdi.

Hech narsa deymadim, o'zimni oqlashni istardim, ammo tilim aylanmadi. Uning ustiga ishchi-xodimlarning kulimsirab, jirkanib qarashi menga o'qdek sanchilayotgandi. Boshliq ozroq jim turdi-da, sal o'tib tilga kirdi.

– O'zing tan olasanmi, yoki militsiya chaqiraymi, ular seni qanday sayratishni biladi!

– Ha, chaqirish kerak! – g'azab va nafratga to'la ohangda gapga qo'shildi Malika opa.

– Eshitaman seni! – yana takrorladi boshliq. Oxirgi umidim ham puchga chiqqandi...

– Men hech narsa olganim yo'q, unday niyatim ham bo'lmagan, – dedim titroq ovozda.

– Unda nega hisobni yashirishga urinding? – jinoyatchini so'roq qilgandek javob kutardi mendan.

– Yashirmadim. Stolni tozalashimga xalal berayotgani uchun pastga olib qo'ydim.

– Qarang-a! Qayerliksan o'zi, nima qilib yuribsan Toshkentda? – o'dag'ayladi boshliq.

– Talabaman.

– Ha, talabamisan? Mana gap qayerda! Talabaning bori shu-da o'zi! Talabadan boshqa nimayam kutish mumkin? Bir bechora bo'lsa!

Shu gap juda ham o'tib tushdi, to'g'ri yuraginga tegdi. Yo'q-yo'q, tegmadi, teshib ketdi.

“Talabaning bo’lishi shu!” dedimi? Bu qanday gap! Nahotki, jamiyatimizda ilmi toliblarning obro’si shunchalik past bo’lsa? Bu bilan “talabalar, aslida, o’g’ri bo’ladi, tabiiy hol” demoqchimi? Malika opaning shallaqiligi-yu, atrofdagilarning kamsituvchi nigohlari ta’sir ham qilmagandi, lekin boshliqning bu jirkanch so’zlari yuragimni toshbo’ron qildi. Ayni vaqtda ko’zlarimdan otilib chiqayotgan yoshlar, aslida, yuragimdan sizayotgandi...

Yoshlarimni to’xtata olmadim. Gapira olmadim ham, ko’z oldim qorong’ulashdi, bir soniyaga vaqt to’xtab qoldi, ustimdan muzdek suv quyilgandek bo’ldi. Nima? “Talabaning bori shu!” Men hali tizzamga chiqmaydiganlardan shu bo’hton, tuhmatlarni eshitish uchun o’qiyapmanmi? Nahot talaba bekorch, dangasa, qoloq jamiyatning eng quyi qatlami bo’lsa, nahot talaba uchun o’g’irlik tabiiy hol bo’lsa?! Nega?! Nima uchun bunday qarash mavjud odamlarda?

– Bor, ket, ko’zim ko’rmasin, bechora talaba ekansan! Uning ustiga qiz bolasan. Bo’lmasa, 3 sutkaga kestirardim! – shu gaplarni aytish barobarida nafrat to’la nigohlari sanchildi boshliqning.

Ket deganini eshitdim-u, eshik tomon yurdim. Hamon yig’layotgandim. Eshik tutqichidan ushladim, tilimga bir so’z keldi: ortimga o’girildim, boshliqqa nafrat, alam bilan qaradim va “Allohga soldim baringizni!” deya chiqib ketdim.

Uyga kelib, ovozim boricha baqirib, faryod solib yig’ladim o’sha kuni. O’g’ri degan nomni olish, kimlarning oldida yuzi qora bo’lish ulkan musibat edi men uchun. Kechasi bilan uxlo olmadim, hammasini bir boshdan o’yladim: qayerda xato qildim, nega bunchalik sinov berilyapti menga, kimgadir yomonlik qilib qo’ydimmikan yo? O’ylab o’yimga yetolmadim...

Ertaga dushanba edi. Yakuniylarning birinchi kuni. Kirdim. Ortimdan dekanatdagilar keldi. Davomati pastlar va kontrakt to’lamaganlar ismi o’qildi. Tabiiyki, men ham bor edim ular orasida. Bir-ikki ogohlantirishdi, bugun kontrakt to’lashning oxirgi kuniligini aytishdi. Baxtinga chiqarib yuborishmadi.

Oradan uch-to’rt kun o’tdi. Faqat Allohdan najot kutardim. O’sha kuni buvim tushimga kirdilar. Qattiq quchoqlabman, iforlariga to’yib-to’yib olibman. Keyin esa “Buvi, menga pul bering, kontraktimni to’lashim kerak...” debman. Buvim peshonamdan o’pibdilar-da, “Juma kuni beraman, keyin to’laysan”, debdilar.

Ertalab uyg’ondim. Kayfiyatim ancha yaxshi edi. Tiniquib uxlabman. Telefonimga qarasam, yangi xabar kelibdi: “Sizning to’lov-shartnomangiz Yoshlar ishlari agentligi tomonidan qoplab berildi”. Avval ko’zlarimga ishonmadim. Keyin shaxsiy kabinetimga ham kirib ko’rdim, haqiqatan pul o’tkazilgan edi. Xudoga shukr qildim, beadam shukr qildim. Birozdan so’ng telefonimga yana qaradim, soatning pastrog’ida, bugungi sanadan so’ng shunday yozuv turgan edi: Juma!

“MOHIYATNI

KO‘ROLMAYDIGANLARGA

RAHMINI

KELADI...”

– Sizni o'zgacha yo'nalish va ko'rinishga ega ijodkor sifatida taniymiz. Xo'sh, Java kim, Javohir kim?

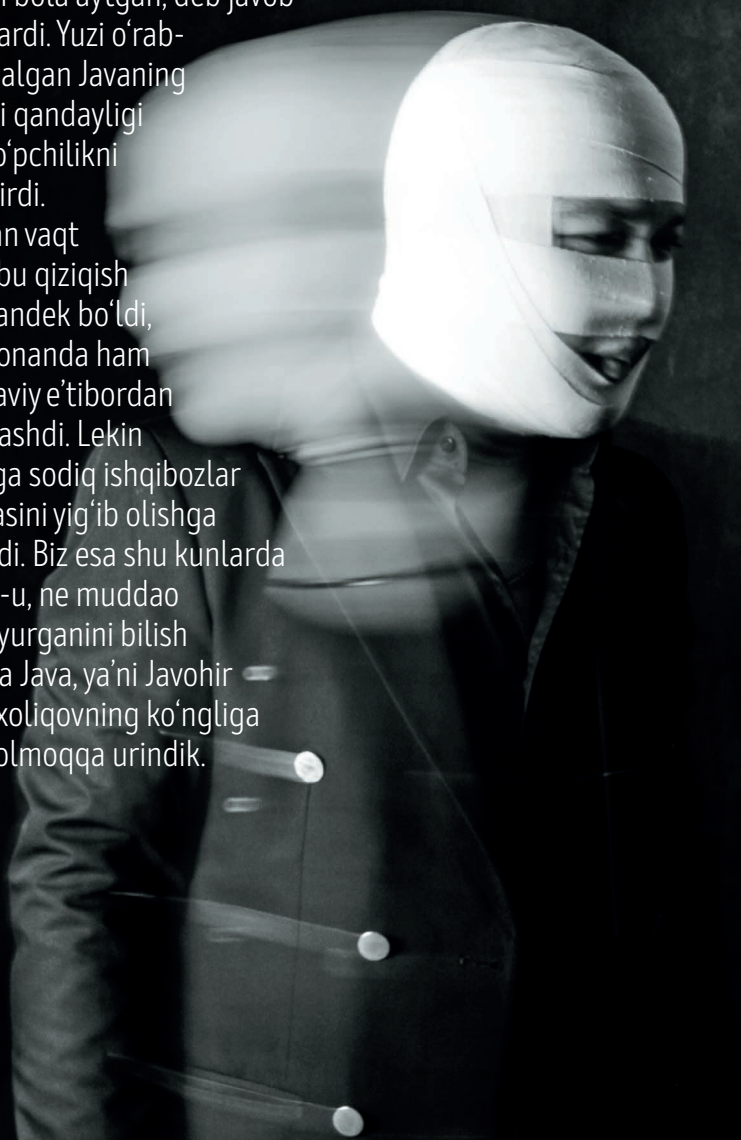
– Asl ismim Javohir. Kichkinaligimdan hamma tanishlarim Java deb chaqirishadi. Bu hozirgi kunga kelib taxallusimga ham aylandi. San'atga katta qiziqish va qat'iy qaror bilan kirib kelganman.

Shunchaki osmondan tushib emas, avval akademik litseyda, keyinchalik O'zbekiston davlat konservatoriyasida tahsil olib, o'z yo'nalishim bo'yicha kerakli bilimlarni egallaganman. Bunga oilaviy muhit ham yaxshi ta'sir qilgan. Otam ham shu sohadalar.

– “Toshkent tan olmaydi pul-siz odamni”, “Uyimizni sot-vordik pulning dastidan”. Bu qo'shiqlar tagdor ma'nolari bilan tushunilsa, kerakli xulosa chiqarish mumkin. Sizningcha, pulga nisbatan munosabat qanday bo'lishi kerak, aslida?

– Ayni shu qo'shiqlar o'z hayotim haqida emas, o'zimdan kelib chiqib yozmaganman. Bunga atrofdagi odamlarning bir-biriga munosabatlari, pul bilan yuzaga keladigan turli xil muammolar borasidagi qarashlarim sabab bo'ldi. Pul to'g'ri maqsadga yo'naltirilsa, albatta, yaxshilikka xizmat qiladi. O'zimdan kelib chiqib aytishim mumkin, menda pul muhim rol o'ynamagan. Oddiy oiladan chiqqanman, boyvachchaning bolasi emasman. Ayrimlar bitta fikrda qotib qolishgan: puling bo'lmasa, o'qishga kira olmaysan, puling bo'lmasa, tanila olmaysan. Har doim ham unaqa emas-ku, deyman qilgan mehnatlarimga qarab. O'z kuchim bilan natija ko'rsatdim, oliy o'quv dar-gohida ham grand asosida o'qi-dim. Eng asosiysi, Xudo beraman desa, hech gap emas ekan. Faqat shunga mos harakat qilish kerak, deb o'ylayman.

O'zbekning yosh-yalang'i “Dunyo sening tog'angmas” deb goh baland pardada, goh ming'irlab xirgoyi qilib yurganiga ko'p bo'lmadi. Katta yoshlilar angrayib savol nazari bilan qarashganda, yoshlar ularga, shunday qo'shiq chiqqan, Java degan bola aytgan, deb javob qilishardi. Yuzi o'rab-chirmalgan Javaning jamoli qandayligi esa ko'pchilikni qiziqitirdi. Oradan vaqt o'tib, bu qiziqish so'ngandek bo'ldi, sirli xonanda ham ommaviy e'tibordan uzoqlashdi. Lekin u o'ziga sodiq ishqibozlar jamoasini yig'ib olishga ulgurdi. Biz esa shu kunlarda ne o'y-u, ne muddao bilan yurganini bilish ilinjida Java, ya'ni Javohir Abduxolliqovning ko'ngliga qo'l solmoqqa urindik.

– Ko'proq o'zimizning og'riqlarimizga urg'u berasiz. Tabiiyki, bu ayrimlarga "tegib ketishi" mumkin. Ijodiy ishlarimizga tanqidiy qarovchilarga qanday munosabatdasiz?

– To'g'ri, ayrim qo'shiqlarimda kimlargadir tegib ketadigan, achishtiradigan joylari bo'lishi mumkin. Lekin shu vaqtga qadar jiddiy tanqid eshitmadim. Chunki bu qo'shiqlarda haqiqat aytilgan. "Yuzing qiyshiq bo'lsa, oynadan o'pkalama" deganlaridek, ularni inkor etib bo'lmaydi. San'at hamisha ezgulikka xizmat qilgan. Hech bo'lmasa, g'amga botgan kishiga-da ruhan taskin bera olsa, ana shu ijodiy ish bekorga yaralagan bo'ladi. Kimlardir tashqi ko'rinishim, noodatiy uslubimni qabul qila olmasdan noo'rin gapirishlarini tushunmayman. Mohiyat, asliyat bir chetda qolib, surat bilan talashadigan, mustaqil fikrlashdan mosuvo odamlardan ranjiyman, ularga rahmim keladi. Ochig'i, qo'shiqlarim muxlislarga yetib borganida, aytiladigan e'tiroflar menga katta kuch bag'ishlaydi. Ko'proq o'zimga emas, ijodimga tanqidiy fikr bildiradiganlarni hurmat qilaman. Aslida ham shunday bo'lishi kerak-ku!

– Qo'shiqlaringizda ba'zan ko'cha tili, jargon so'zlardan ishlatilgan bo'lsa, ayrimlarida o'zbek adiblarining mashhur she'rlaridan ham foydalanilgan. Kitob bilan qanday chiqishasiz?

– To'g'ri, agar mazmun yuki og'ir kelsa, badiiy asarlarga ham murojaat qilib turaman. Kitob o'qishga keladigan bo'lsak, o'zimni yaxshi kitobxon deya olmayman. Lekin o'qib turaman. Avvallari nisbatan ko'proq mutolaa qilar edim. Menga o'qishdan ko'ra, eshitib ma'lumot qabul qilish ma'qulroq. Darslarda ham diqqat qilib, tinglab tushunish yoqar edi. Bundan tashqari, bilimli insonlar bilan ko'proq suhbat qilishni yaxshi ko'raman. Umuman olganda, kitob barcha bilimlarga asos bo'ladi. Biz kuylayotgan qo'shiq notalarini, musiqiy asbob chalish ilmini, qo'shiqlarimizdagi so'zlarni ham, albatta, kitobdan o'rganamiz. To'g'ri gapki, kitob hech qachon xiyonat qilmaydigan do'st!

– Muvaffaqiyat 99 foiz mehnat va 1 foiz iste'dodga asoslanadi, degan fikr bor. Sizni qisqa fursatda tanilgan qo'shiqchi deb biladiganlar soni ko'p, albatta. Mehnat va mashaqqatlar esa faqat o'zingizga ma'lum. Shunday emasmi?

– Bu fikrga qo'shilaman. Kimdir qaysidir qobiliyati bilan boshqalardan ajralib tursa, shu bilan cheklanmasdan uni rivojlantirishiga, ko'zlaganiga erishadi. Ammo qobiliyati sust kishi ham ko'pdan-ko'p mehnat evaziga oxirida rohat ko'rishi mumkin.

Bilamiz, oson ishning o'zi yo'q. Ayrim qiyinchilik ko'rgan holatlarimni so'zlab, boshqalarga ruhiy ko'mak bera olmasligim mumkin, ammo hamma o'zgarishlar, muvaffaqiyatlar sizning harakat qilishingizni, eng asosiysi, boshlashingizni kutib turganini aytishim mumkin.

Kaminaga ommaga tanilish imkonini bergan "Dunyo seni tog'angmas" qo'shig'imizgacha ham ijod qilib kelganman. Men o'ylayman, bu dunyoda hammaning omadi bor. Hatto imkoniyati cheklangan insonlarda ham. Natija qilish uchun esa ishonch, harakat va ezgu niyat kerak, xolos.

– Niqobda sizni tanishmas, ammo qo'shiqlaringiz siz haqingizda gapiradi. Oramizda ayrim insonlarni yaxshigina bilamiz deymiz-u, ko'rinmas niqobi borligini anglamay qolamiz. Sox-takorlik qay jihatlari bilan yomon?

– Bu juda salbiy illat. Hamma narsa ko'ringanidek bo'lavermaydi. Jamiyatda bunday odamlar talaygina topiladi. Inson hayotda pand yemasligi uchun, avvalo, o'ziga va so'ziga to'g'ri bo'lishi kerak. Keyin, har qanday inson bilan munosabatlarda masofa saqlashi zarur deb bilaman. U do'st, oshna-og'ayni bo'ladimi, yaqin insoningizmi, hatto ota-ona bilan ham. Bu qaysi ma'noda, har qanday vaziyatda ham tarozini teng ushlay bilish lozim. Odam mana shu mezonni o'zida shakllantirsa, atrofidagi soxtakorlar, ikkiyuzlamachilar o'z-o'zidan uzoqlashadi. Aslida, boshimizga tushadigan har qanday kulfatga, omadsizlikka o'zimiz sababchi bo'lib qolaveramiz. Loqaydligimiz, o'zimizni idora qila olmasligimiz... Va bunga ko'plab misollar keltirish mumkin.

– Siz ham talaba bo'lgansiz. O'shanda o'z oldingizga katta maqsadlar qo'ygan bo'lishingiz kerak, xuddi hozirgi erishilgan natijalaringizdek. Siz uchun qay biri "oltin davr"?

– Men uchun oltin davr aynan mana shuni deya olmayman. Chunki shu vaqtgacha bo'lgan va bundan keyingi davrlarimni bir xil qadrlayman. Insonga yutuqlar, yutqiziqlar, omad, muvaffaqiyat hamma vaqt hamroh bo'ladi. Kelajakda bizni nima kutyapti, bilmaymiz. Barchasiga shukr qilish kerak. Shuni adolatdan bo'ladi, deb o'ylayman. Hamma narsaning o'z davri, fursati bo'ladi. Talabalikda o'qib, o'rganganingiz qoladi. Undan keyin haqiqiy hayot uchun kurash boshlanadi. Mening san'at sohasida yarq etib paydo bo'lishim, ko'pchilik insonlarning qo'shiqlarimga ijobiy baho berishi, maza qilib tinglashi... Sizningcha, bular men uchun oltin davr bo'lishi mumkin, ammo hali hammasi oldinda. Men katta mashhurlik uchun tinimsiz harakat qilayotganim yo'q. Shunchaki qo'shiq mening hayotim, shundan maza qilaman. Odam o'z haddidan ortig'iga chiranishi noto'g'ri deb o'ylayman. Va barchaga aytib qoladiganim shuki, o'zingiz sevgan ishni qiling va u bilan yashang!

Otash YASHIN gurunglashdi

PANDEMIYA

XXI asrda rivojlangan mamlakatlarda semizlik tibbiy hamda ijtimoiy muammoga aylandi. Aksariyat mintaqalarda uglevodli ovqatlarning turlari va iste'moli tobora ortib borayotganligi, umumiy ovqatlanish nuqtalarining soni keskin ko'paygani bilan birga, jismoniy harakatning pasaygani bor gap. Ovqatlanish qoidolari va yashash tarzining me'yoriy chegaralari buzilmoqda. Bu ko'pchilikning semizlik va ortiqcha vazn muammolari bilan yuzlashayotganida ko'rinadi. Ayni muammo qandli diabet, moddalar almashinuvi va gormonal tizimning buzilishidan kelib chiqishi ko'pchilikka ayon. Taomlanish ilmi mutaxassisi, "Ongli ozish" kursi orqali 5000 dan ziyod kishining ozishiga sababchi bo'lgan doktor Feruz Yigitaliyev bilan pandemiya darajasiga chiqayotgan semizlik haqida suhbatlashamiz.

DARAJASIGA

CHIQQAN

SEMIZLIKNING QANDAY TURLARI MAVJUD?

Tana vaznining indeksi degan xalqaro tushuncha bor. U orqali semizlik turlarini farqlashimiz mumkin. Xastalikning 4 darajasi bor. Qolaversa, tanamizning indeksi normada bo'la turib, bel aylanasi yirik odamlarda ham semizlik alomatlar ko'rinadi. Bular, albatta, o'lchamlarga bog'liq turlardir. Bundan tashqari, semizlik tananing qaysi qismida namoyon bo'lganiga qarab genoid, android va aralash turlarga ajratiladi. Android turda tananing beldan tepa qismidagina semirish hosil bo'ladi. Bu olmasimon deb ham ataladi. Genoid esa ayollarga xos semirish, tananing yuqori qismi ozg'in, bel qismidan past keng - noksimon ko'rinishda bo'ladi. Aralash turda esa har ikkala (genoid va android) semirish ko'rsatkichlari ko'zga tashlanadi. Ya'ni boshdan oyoq semiz odamlar nazarda tutilmoqda.

SEMIZLIK

Feruz Yigitaliyev

ASOSIY OMILLAR

So'nggi yillarda semizlik pandemiya darajasiga chiqdi. Bu jarayon orqaga qaytmaydi, 2050-yilga borib semizlik dunyo aholisining 50 foizini qamrab oladi. Bizda ovqatlanish tubdan o'zgarib ketdi. Ilgari ovqatlanish uchun, asosan, tabiiy mahsulotlardan yemak tayyorlab, iste'mol qilingan va hazm bo'lishi uchun sayr yoki yengil vazifalar bajarilgan. Hozirgi kunda aksariyat insonlar, asosan, tayyor mahsulotlardan iste'mol qilgani bois harakatchanligi ham birmuncha susaygan. Bundan tashqari, yo'l-yo'lakay iste'mol qilib ketishimiz mumkin bo'lgan oziq-ovqatlar ko'payib ketdi. Istaymizmi, yo'qmi, semizlik ko'pchiliklarda noto'g'ri ovqatlanishga bo'lib taqaladi, hech qanday gen, nasldan naslga o'tishga bog'liq emas. Tasavvur qiling, semiz odamga nazorat ostida o'zi iste'mol qiladigan kaloriyadan kamroq miqdordagi taom beradigan bo'lsak, ma'lum vaqtdan so'ng u oza boshlaydi. Bundan kelib chiqadiki, semizlikni noto'g'ri ovqatlanishga bog'lash mumkin.

ANIQLASH USULLARI

Buni tana vazni indeksini aniqlash bilan bitish mumkin. Vazningizni bo'yingiz o'lehamining kvadratiga bo'lasiz. Agarda natija 25 dan yuqori bo'lsa, ortiqcha vazn bor ekanligini bildiradi. Agar raqamlar 30-35 gacha bo'lsa, semizlikning birinchi darajasi, 35-40 gacha ikkinchi, 40-50 gacha uchinchi, 50 dan yuqorisi esa semizlikning to'rtinchi darajasi deb ataladi.

SALBIY TA'SIRLARI

Odamning o'zi-o'ziga yoqmasligi, tashqi ko'rinishidan uyalishi yoki qoniqmasligi kabilar ruhiy zarba olishiga sabab bo'ladi. Odamlarga bemalol, dadil gapira olmaydi, chiqishib ketolmaydi. Bular psixologik erkinlikning bo'g'ilishini keltirib chiqara boshlaydi. Ayollarda bu jarayon turmush o'rtog'i bilan er-xotinlik aloqalariga ta'sir ko'rsatishi bilan kechadi. Ko'pchilik insonlar vaqt o'tgani sayin semizlikning o'z-o'zidan barham topishiga yoki aksincha, bundan qutulish imkonsizligiga ishonib qolishadi va kuchli kaloriyaga ega ovqatlardan tiyilishni unutishadi.

Keyingi bosqichlarda semizlik jismoniy harakatlarning cheklanishi, og'riqlarning kuchayishi kabi noqulayliklarni yuzaga chiqaradi. Ayollarda gormonal buzilish, erkaklarda jinsiy zaiflik va testesteronning pasayishi kuzatiladi. Semizlik ortgani sayin testesteronga nisbatan yog'larning ta'siri kuchayadi, natijada bepushtlikka sabab bo'lishi ham mumkin. Bundan tashqari, qon bosimining oshishi va altsgeymer kasalligiga chalinish sabablari ham semizlikka borib taqaladi.

DAVOLASHNING SAMARALI USULLARI

Azaldan ishlab kelayotgan bir usul bor — ozuqa tanqisligini hosil qilish. Ya'ni ortiqcha yeguliklardan tiyilish. Bu esa o'z o'zidan ozish jarayoniga turtki bo'ladi. Har bir odamning sarflaydigan energiyasi bor. Vazniga, jinsiga qarab farq qiladi. Bugungi kunda davolashning turlari ko'paygan, jumladan, dori-darmonlar, jarrohlik amaliyotlari va hokazo. Afsuski, statistika shuni ko'rsatmoqdaki, bu usullar samarali natija beravermaydi.

YOSHGA DOIR MOYILLIK

Ortiqcha vazn muammosi bilan ko'proq 25 yoshdan 45 yoshgacha bo'lgan insonlar murojaat qilishadi. 25 yoshdan kichiklar va 45 yoshdan kattalar semizlikdan kamroq shikoyat qilishadi. Ayniqsa, 25 yoshdan kichiklarning ko'pchiligi hali oila qurmagani. Yigitlar ham, qizlar ham bu holatga muammo sifatida qarashmaydi. Oila qurilgach semizlik turli muammolar keltirib chiqarishi shikoyati ham, erkaklarga nisbatan ham, semizlikka bog'atilsizlik kuzatilishi mumkin. 45 yoshdan oshgan insonlarda esa hayotiy qiziqishlar susaygan va ortiqcha vaznga ko'nikish bu xastalikdan qutulish hissiyatini yengillashtiradi.

VISSERAL SEMIRISH

Visseral semirish qorin boshlig'i va ko'krak qafasi atrofida ortiqcha yog'larning yig'ilishi bo'lib, ko'proq erkaklarda uchraydi. Ayollarda esa 30-40 foiz ko'rsatkichda qayd etiladi. Bu ayollik gormoni kamayib, erkaklik gormonlari ko'payishi bilan ham bog'liq bo'lishi mumkin. Gormonlarning qondagi miqdori tanadagi yog'lardan raqobatlashuvda yengilib boradi, natijada ayollik latofati yo'qolib, beo'xshov semizlik paydo bo'ladi.

OG'IR ASORATLAR

Yurak-qon tomir tizimidagi muammolar og'ir asoratlar sirasiga kiradi. Ortiqcha har bir kilogramm vazn uchun organizmda ikki yarim, uch kilometr gacha yangi qon tomirlari shakllanadi. Bu esa yurakka qo'shimcha yuklama bo'ladi. Oqibatda yurak va o'pka yetishmovchiligi hamda qon tomirlari ichida tiqinlar paydo bo'lishi bilan xatarli tus oladi.

Organizminimizda filtr vazifasini bajaruvchi organ – bu jigar. Uning faoliyati ham ortiqcha vazn tufayli izdan chiqadi. Avvaliga bilinmasligi mumkin, ammo ortiqcha vazndan xalos bo'lavermagach, zararli moddalarning tanaga tarqalishi oshib, oqibatda infarkt orttirib olish xavfi oshadi. 10 kilogramm ortiqcha vaznga ega insonda immun tizimi 30 foizgacha pasayib, oddiy shamollashni ham og'ir formada o'tkazadi.

BOLALAR SEMIZLIGI

Haddan ortiq vaznga ega bolalarning oilaviy muhiti nosog'lom bo'lishi mumkin. Ya'ni ota yoki onadagi semizlik bolaga ham ta'sir o'tkazmay qolmaydi. Oilaviy muqobil qoidalar ham shular qatorida. Tanovul vaqtida bola hamma qatori katta o'lchamdagi kosada ovqatlanishi va unga oxirigacha yeb qo'yishni uqtirish ham ortiqcha vaznga sabab bo'ladi. Bir so'z bilan aytganda, yosh bolalardagi semizlik ota-onaga bog'liq. Bundan tashqari, kam harakatlilik, tanballik, erinchoqlik ham tana tuzilishiga ta'sir qila boshlaydi. Ilgari bolaligimizda turli o'yinlar o'ynab, kunni kech qilardik. Bugungi yoshlar unaqa emas, uyda telefon yoki kompyuter o'yinlari bilan band. Semizlikning irsiyatga bog'liq jihati yo'q, bu borada juda ko'p tajribalar bor. Ovqatlanishni nazorat qilish orqali semizlikni yengish mumkin. Ammo ishtahaga ta'sir qiluvchi gormonlarning buzilishi genga borib taqaladi.

REKLAMA QILINAYOTGAN DORILAR TA'SIRI

Dori-darmon bilan davolashning umuman iloji yo'q desak, to'g'ri bo'ladi. Imkoni bo'lganda, hozirda bu qadar xavfli tus olmagan bo'lar edi. Reklama qilinayotgan preparatlar aslida psixotrop dori hisoblanadi, faqatgina ishtahani bo'g'adi. Ularni qabul qilish kam ovqat yeyishga sabab bo'ladi, xolos. Bu esa yechim emas. Ovqatdan cheklanish boshqa muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Avvalo, organizmga kirayotgan kaloriya kam bo'lishi kerak, shundan keyin yog'lar o'z-o'zidan erishni boshlaydi. Ba'zi dori vositalari yog'larning ichaklarda so'rilishiga qarshilik qiladi. Bu, albatta, ozishga sabab bo'ladi. Ammo dorilarning foydasidan ko'ra zarari ko'proq. Dori ichishni to'xtatgandan keyin qayta semirish holatlari juda ko'p kuzatiladi. Shu sababli ovqatlanish ilmini o'rganib, dori-darmonlarsiz ham ko'zlangan natijaga erishish mumkin.

SEMIZLIKNING OLDINI OLISH

Avvalo, iste'mol qilayotgan mahsulotlarimizning kaloriyasi harakatlarimiz sabab sarf qilayotgan energiyamiz bilan bir xil bo'lishi zarur. Gazli ichimliklar, tez tayyorlanuvchi taomlarni yemaslik kerak, degan qat'iy taqiq yo'q. Shunchaki normada iste'mol qilish kerak.

**E'zozbek
HAMIDOV
yozib oldi**

Ecology in Tashkent:

CONSEQUENCES

AND MEASURES

Everybody, you know that Tashkent, like many rapidly growing cities, faces significant pollution challenges. Several factors contribute to its pollution levels and today I can try to show you some problems it has and the ways to mitigate current situation.

Let's get started.

- Industrial Emissions: Tashkent is a major industrial center in Uzbekistan, with industries such as manufacturing, textiles, and mining contributing to air and water pollution through emissions of particulate matter, chemicals, and heavy metals.

- Transportation: The city's growing population has led to increased vehicular traffic, resulting in high levels of air pollution from vehicle exhaust emissions. Additionally, outdated and inefficient public transportation systems further exacerbate this issue.

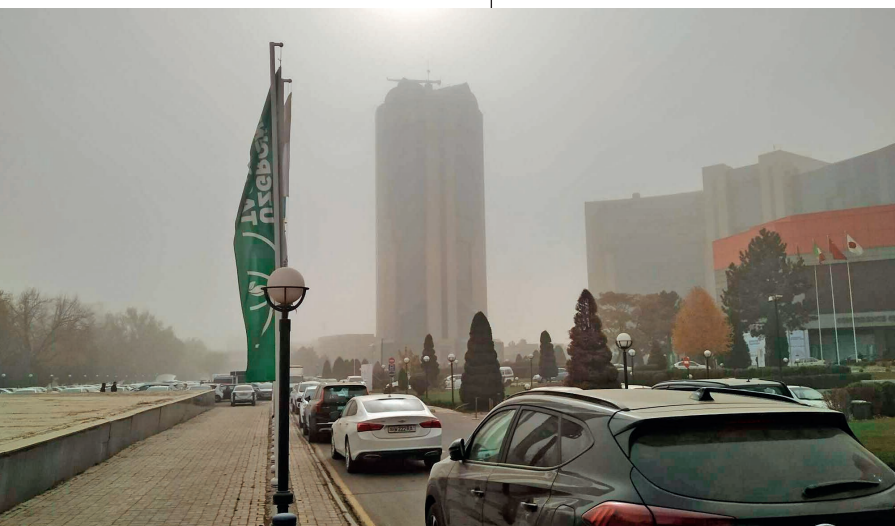
- Energy Consumption: Tashkent relies heavily on fossil fuels for energy generation and heating, leading to air pollution from the combustion of coal, oil, and natural gas.

- Waste Management: Inadequate waste management infrastructure results in improper disposal of solid waste, leading to pollution of land, water, and air.

- Urban Development: Rapid urbanization and expansion without proper planning have led to the loss of green spaces and increased pollution levels due to construction activities and deforestation.

Friends, these are the main problems that we should tackle and below I could count some measures. To alleviate pollution in Tashkent, several measures can be implemented:

- Promote Clean Transportation: Encourage the use of public transportation, cycling, and walking to reduce vehicle emissions. Invest in infrastructure for electric vehicles and promote their adoption.

– Improve Waste Management: Implement effective waste segregation and recycling programs. Encourage composting and discourage littering through public awareness campaigns.

– Regulate Industrial Emissions: Enforce stricter regulations on industrial emissions, including implementing emission controls and promoting cleaner production techniques.

– Green Spaces and Urban Planning: Increase the number of green spaces and trees in the city to absorb pollutants and provide cleaner air. Incorporate green building standards into urban planning to reduce energy consumption and pollution.

– Monitor Air Quality: Invest in air quality monitoring systems to track pollution levels and take timely actions to mitigate sources of pollution.

– Water Pollution Control: Implement measures to prevent industrial and domestic waste from contaminating water bodies. Invest in wastewater treatment facilities to improve water quality.

– Promote Renewable Energy: Encourage the adoption of renewable energy sources such as solar and wind power to reduce reliance on fossil fuels and decrease air pollution.

– Public Awareness Campaigns: Educate the public about the importance of reducing pollution and provide information on actions individuals can take to contribute to a cleaner environment.

– Collaboration and Policy Support: Collaborate with stakeholders including government agencies, businesses, and communities to develop and implement effective pollution control policies and programs.

– Investment in Clean Technologies: Support research and development of clean technologies and innovative solutions to address pollution challenges specific to Tashkent.

I think, we have enough time to do them and keep alive the environment.

Sherzod ABDURAHIMOV
Student of Uzbekistan Journalism and Mass Communication University

Invest in air quality monitoring systems to track pollution levels and take timely actions to mitigate sources of pollution

DASTURCHI BO'LIH UCHUN matematika KERAKMI?

Zamonaviy texnologiya asrida dasturlash sohasiga qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Ko'plab yoshlar va hatto kattalar ham dasturchi bo'lish orzusida yashaydi. Bu sohaga kirishda eng ko'p beriladigan savollardan biri bu: "Dasturchi bo'lish uchun matematika kerakmi?" savolidir.

Dasturchilar uchun matematikaning ahamiyati ularning ishlayotgan sohasi va loyihalarining xususiyatlariga qarab farq qiladi. Qisqacha aytganda, ba'zi dasturlash vazifalari uchun chuqur matematik bilimlar talab qilinadi, boshqalari uchun esa asosiy matematika yetarli bo'ladi.

Keling, turli holatlarda matematikaning ahamiyatini ko'rib chiqaylik:

Kiberxavfsizlik va kriptografiya

Bu sohalarda matematik bilimlar juda muhim. Masalan, kriptografiya, asosan, matematikaga, jumladan, sonlar nazariyasi va murakkab algoritmlarga asoslanadi.

Sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili

Sun'iy intellekt (AI), mashinani o'rganish va ma'lumotlar tahlili sohalarida matematika, xususan, statistika, ehtimollar nazariyasi va optimallashtirish kabi sohalar muhim rol o'ynaydi.

O'yinlar ishlab chiqish

O'yin ishlab chiqishda, ayniqsa 3D grafika va fizika hisob-kitoblari bilan bog'liq vazifalarda, vektorlar, transformatsiyalar va boshqa matematik tushunchalar zarur bo'ladi.

Veb ilovalar ishlab chiqish va oddiy dasturlar

Veb ishlab chiqish va ko'plab oddiy dasturlash vazifalarida matematikaning murakkab sohalariga chuqur kirish talab qilinmaydi. Asosiy arifmetika va mantiq kifoya qiladi.

Algoritmlarva ma'lumotlar tuzilmasi

Har qanday dasturchi uchun algoritmlar va ma'lumotlar tuzilmasi bilimlari muhimdir. Bu sohada matematik fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati asosiy o'rin tutadi, lekin bu ko'pincha aniq matematik formulasiz amalga oshiriladi.

Ilmiy hisob-kitoblarva muhandislik dasturlari

Fizika, kimyo, biologiya va muhandislik kabi ilmiy tadqiqotlar yoki muhandislik dasturlarini ishlab chiqishda matematika juda muhimdir. Bu yerda differensial tenglamalar, murakkab sonlar va boshqa ilmiy hisob-kitoblarni tushunish talab etiladi.

Xulosa

Dasturchi uchun matematikaning zarurati uning ustida ishlayotgan loyihaning turiga bog'liq. Agar siz ma'lum bir sohaga ixtisoslashgan bo'lsangiz, o'sha sohaga oid matematik bilimlar siz uchun juda muhim bo'lishi mumkin. Biroq ko'plab dasturlash vazifalari uchun asosiy matematik bilimlar va mantiqiy fikrlash qobiliyati yetarli.

**Dasturchilar
uchun
matematikaning
ahamiyati
ularning
ishlayotgan
sohasi va
loyihalarining
xususiyatlariga
qarab farq
qiladi**

Nurmuhammad NURSAIDOV
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
tayanch doktoranti, mustaqil dasturchi

HAVODAN SUV

OLAYOTGAN

TALABA E'TIBOR KUTMOQDA

Hech yong'in chiqqaniga guvoh bo'lganmisiz? Odatda, qutqaruvchilar kelguniga qadar atrofdagilar qo'l qovushtirib o'tirmaydi, kimdir chelakda, yana kimdir qo'lga ilingan idish bilan suv tashiydi. To'g'ri, bir hovuch suv bilan olovning shashtini so'ndirib bo'lmas, ammo arg'amchiga qil quvvat, deganlaridek salgina harakat ham chorasiz olomonga umid bershini mumkin. Kurrai zaminimiz o'rmon yong'inlari, qurg'oqchilik, global isish kabi turli ofatlar bilan kurashib keladi. Bular qatorida yurtimiz hududidagi cho'llashib borayotgan Orol dengizini ham sanab o'tish mumkin. O'zbekiston Dunyo resurs-

lari instituti (World Resource Institute) tomonidan e'lon qilingan suv tanqisligidan aziyat chekuvchi mamlakatlar reytingida 164 mamlakat orasidan 25-o'rinda qayd etilgan. Ma'lumotlarga ko'ra, 2050-yilga borib O'zbekistonda suvga bo'lgan talab 59 kub kilometrdan 62-63 kub kilometrgacha va mavjud suv resurslari 57 kub kilometrdan 52-53 kub kilometrgacha kamayadi. Bu esa joriy suv tanqisligini besh barobargacha oshiradi. Muammoni bir kun yoki bir yilda hal qilish imkonsizdir, ammo yoshlarimiz orasidan xalqqa umid bag'ishlovchi kichik izlanishlar qilayotgan iqtidorlilar yetishib chiqmoqda.

Jurnalimizning o'tgan sonlaridan birida Farg'ona politehnika instituti talabasi, 2022-yilning "Yil talabasi" tanlovi g'olibi, innovatsion qurilmalar loyihachisi Qudratbek Muhammadjonov haqida maqola e'lon qilgan edik. Shu kunlarda esa uning yana bir ixtirosi omma e'tiboriga tushgan. Ijtimoiy tarmoqlarda Qudratbek tomonidan yaratilgan "Brilliant Water Tech" nomli havodan suv olishga mo'ljallangan qurilma qizg'in muhokama qilinyapti. Aslini olganda, buni ixtiro emas, boshqa namunalaridan farqli ravishda mukammalroq, qolaversa, O'zbekiston sharoitida katta yangilik deyish to'g'riroq bo'ladi. Keling, dastlab e'tiborimizga tushgan "Brilliant Water Tech" uskunasi va uning ishlash mexanizmi haqida so'z yuritsak. Yosh ixtirochi Qudratbek ustozlari Mirsoli O'zbekov va Bekzodjon Boynazarovlar bilan birgalikda mazkur ishlanma ustida ko'plab izlanishlar qilishgan. Undagi mavjud kamchiliklar bartaraf qilinib, mahalliy iqlimga qulay bo'lishi uchun zarur qo'shimchalar kiritilgan. Sodda qilib aytadigan bo'lsak, qurilmadagi ikkita kondensat havo tomchilarini muzlatrsa, qolgan kondensatlar muzni eritadi. Hosil bo'lgan suv esa filtrlardan o'tib, iste'molga yaroqli holga keladi.

Qudratbekning bu texnikasi hozirda kuniga o'rtacha 5-6 litr toza suv ishlab chiqarmoqda. Kelajakda loyiha ustida yana ham chuqurroq ish olib borilib, respublikamizning toza suvga talab yuqori hududlarida 40 litrdan 100 litrgacha suv ishlab chiqarish ko'zlangan. "Brilliant Water Tech" to'la mahalliy xomashyodan tayyorlangan bo'lib, unga havo namligini ko'rsatib turuvchi moslamalar o'rnatilgan. Ular smartfonga namlik, harorat, elektr sarfi, suvning hajmi va iste'molga yaroqliligi kabi muhim ma'lumotlarni yetkazib turadi. Internet foydalanuvchilarini qiziqtirgan jihatga to'xtaladigan bo'lsak, ekologiya uchun ziyoni yo'qmi, degan savolga Qudratbek mutlaqo zararsiz ekanligi, aksincha, qurilma uchun elektr manbai quyosh panellaridan olinishini ta'kidladi.

Tasavvur qiling, agarda havodan suv ishlab chiqaruvchi mazkur qurilma ko'p sonli, yirik o'lchamda va mukammalroq tartibda hayotga tadbiq etilsa, kelajakda kutilayotgan qurg'oqchilik va ichimlik suvi tanqisligining oldi olinishiga hissa qo'shishi mumkin-ku!

Loyiha egasi uni rivojlantirish va investorlar jalb qilib, ichimlik suvi tanqis bo'lgan hududlarga tezroq toza suv yetkazib berishni maqsad qilgan. Shu bois turli startap va grand tanlovlarda ishtirok etgan Qudratbekka uning loyihasi qo'llab-quvvatlanmaganligi haqida xabar kelmoqda. Yosh ixtirochi agarda moliyalashtirish paysalga solinaversa, hozircha bu qurilmadan katta umidlar qilib bo'lmaydi, degan fikrda. Balki "Brilliant Water Tech" qaysidir jihatlari, kamchiliklari sabab eng yaxshi startap loyihalar qatoriga kiritilmas, ammo ekologik muammolar sur'ati oshib borayotgan bir pallada bunday ishlanmalarga ko'proq e'tibor qaratilishi, yosh ixtirochilarni qo'llab-quv

Shunga qaramay, Qudratbek va uning jamoasi o'zlari yaratgan qurilma loyihasi "Climate smart business incubator" va boshqa akseleratsiya dasturlariga topshirishgan. Hozirda ular arizalari qabul qilinishidan umid qilib, qurilmani yanada takomillashtirish ustida ishlashmoqda. Qudratbekning bugungi faoliyati va kelajakdagi rejalari haqida so'raganimizda, ayni vaqtda ingliz tilini o'rganayotgani, maqsadlari qatorida tahsilni davom ettirib, yoshlarga beminnat saboq berishini, havodan suv oluvchi qurilmasi moliyalashtirilsa, obihayot taqchilligini bataraf etishda o'z hissasini qo'shishini aytib o'tdi.

Goh-gohida Yaponiya ta'limi, ularda talabalarning amaliy imtihonlardan yangi ixtirolar qilmasdan o'ta olmasligi haqidagi gap-so'zlar qulog'imizga chalinib qoladi. Bu kunchiqar mamlakat hammadan erta "uyg'ongan" idek jahonda ham texnologiya va ixtirolar borasida peshqadam. Bugungi kunda yapon ta'limidan ulgi olayotgan ekanmiz, izlanishlarga, ixtirolar qilishga o'ch yoshlarni ham rag'batlantirsak, qo'llab-quvvatlasak, ayni muddao bo'lur edi!

Madina FAYZ

TOSHKENTDA O'ZBEKCHA GAPIRSAM MAYLIMI?

bekorga keldimmi bo'lmasa?" deydi. O'zimizda ham ish ko'p, topiladi. Ammo o'z yurtida yana birorta til bilishing kerak-da, oshnajan! Xuddi polshalik Polshada o'zbekchani bilgani uchun ishga olinganidek gap bu! Yo'q-yo'q, ortiqcha til zarar qilmaydi. Bizga to'rt emas, hatto o'n til kerak, faqat ilm olish, dunyo bilan bo'ylashish uchun. Lekin hech bir til, ayniqsa mamlakatingizni mustamlaka qilgan xalq tili ona tilingizdan ustun keladigan bo'lsa... Onadan ustun narsa yo'q!

Aytgancha, Orif... Gazet-jurnallarga ish so'rab bordi. O'zi o'qiyotgan soha. Yozganlari negadir tahririyatdagilarga xush kelmadi. "Bir-yoqlama qarashlar, boshdan-adoq tanqid, bari adovat bilan yozilgan". Nima emish, "Ma'rifat mash'ali" gazetasiga to'g'ri kelmas ekan. Bolaga alam qildi. O'ylab qarasa, yana ikki yil o'qishi kerak. Boshqa kasbga esa bo'yin yor bermaydi. Shu pallada sinfdoshlari yodiga tushib qoldi: yoshlikda hammaning hushini olgan Zarnigor hozir Germaniyada! Ham o'qib, ham maktabda bolalarga dars beryapti. Do'sti Azimjon Koreyaga ketgan, ishxonasidan jo'natishibdi, tajriba almashgani. Yana kimda nima yangilik, Telegramdagi "Sinfdoshlar" guruhida kuzatib

S hu kunlarda Orifning ishlari chap-pasiga ketyapti. Nimagaki qo'l urmasin, oxiri puch bo'lib chiqadi. O'zi salgina parishonxotirroq. Hisob-kitobda bir-ikki bor adashganiga do'kon egasi kovushini to'g'rilab qo'ydi. Savdo-sotiqdan ko'ngli qoldimi, bozorga chiqishga ham unamadi. Yetkazib berish xizmatidagi ishi esa velosipedi majaqlanganidan keyin to'xtab qoldi. Xudo bir asradi bechorani. Yo'q, qoidani buzgan emasdi, shunda ham haydovchining dashnomiga qoldi. Uydagilardan pul so'rolmaydi. Yigirma beshga kirgan kap-katta yigitga uyat-da bu. Mehnatkash oiladan chiqqan odam uchun shunday, to'g'ri tushunasiz.

Poytaxti azimda narxi egasidan qimmat joyda ijarada turadigan talaba uchun, baribir, ish zarur. Shimolga tomon ro'zg'or aravasini surib ketgan akasini ko'z oldiga keltiradi-da, "men o'qishim kerak,

boradi. Lekin ular hammadan ham ko'proq Orifga havas qilishadi. Chunki u kelajakda jurnalist bo'ladi. Maktab davridagi she'rxonlik kechalari-yu turli tadbirlarda faqat u faol edi. Ayniqsa, bir gal "Sen yo'qolgan kuning, shubhasiz, men ham to'ti bo'lib qolaman" satrlari bor she'rni qalbidan chiqarib shunaqangi o'qigan ediki, hamma uni olqishlagandi...

Ba'zida she'r o'qib, Facebookka joylaydigan odati ham bor. Faqat xos odamlarninggina o'n-o'n beshta "yoqdi" siga hafsalasi pir bo'lib, o'chirib qo'ya qoladi. Mana, hozir u cho'ntagidagi oxirgi chaqalariga kartoshka-piyoz olgani do'konga chiqyapti. Savdo nuqtalarini aylanib yurar ekan, tepadagi yozuvlarni birmabir o'qib boryapti: "Lux brend", "Fashion Style", "Tuning hall", "Распродажа"...

O'zbekchasi ham bormikan birorta? Ha, mana, xayriyat-e! "Balo somsa", "Do'mboq kabob", "Palovmisan palov"... eh-hee, ana bo'lmasa! Orif do'konga kirib, kerakli narsalarni izlar ekan, sotuvchi va g'ayri tilda gapirayotgan bir kampirning tortishuvi ustidan chiqib qoldi. Kampir kiyinishidan shu yerlikka o'xshaydi. Yaqinroq borib tinglar ekan, nima bo'layotganini fahmladi.

– Sendan banan bormi, deb so'radim. Menga qo'ling bilan ko'rsatmasdan, bor-yo'qligini ayt, – dedi haligi kampir o'z tilida achchiqlanib.

Sotuvchi qiz uni tushunmay, tag'in banan turgan rasta tomonga ishora qildi.

– Qanaqa sotuvchisan axir? Millionlab odamlar so'zlashadigan tilda so'rayapman sendan. Qishloqdan kelganmisan yoki?

Bizning Orif yoshgina sotuvchi qizning tarafini olmoqchi bo'lib, ensasini qotirib turgan kampirga javob hozirladi. "Siz nima deyapsiz o'zi? Shuncha yoshga kiribsiz, shu yerning non-tuzini totgan odamsiz. O'zingiz uyalmaysizmi o'zbek tilini o'rganmaganingizga? Sizdeklar ta'sirida qancha-qanchasi farzandini rus tilida o'qitiladigan maktablarga beryapti. Siz yaxshisi, ko'rnamak qavmin-gizga borib baqiring. Siz yaxshisi, bag'rini ochgan xalq qalbining mutarjimi bo'ling! Lekin aslo masxara qilishga haqingiz yo'q..."

Qaniydi, Orif bu gaplarni ayta olsa. Aytolmadi. Hechqursa, o'z tilida ham. Nimaga, a, nimaga? Bunga o'zi ham javob topa olmadi. Lablarini tishlab, chakkasini qashlabgina "Exit" yozuvi tomon yurib ketdi. Uyga kelib bor dardini Facebookka to'kib soldi. Nega o'z tilimizga buncha e'tiborsizmi? Til posbonlari qayerda? Shu kabi o'ylar bilan kunni kech qildi. Bir mahal joylagan hikoyasidagi ikki yuztacha "yoqdi"larni ko'rib, boshi ko'kka yetgan yigit nihoyat o'zini xotirjam his qildi. Mana bu boshqa gap! Barakalla, Orif! Sendan zo'r jurnalist chiqadi, shekilli. Ertaga boraman o'sha gazetiga. Ko'ringlar, mana, men yozganlarimni kimlar e'tirof etdi! Endi ishga olarsizlar balki, deyman. Ahayt! Mana shunday bizning bo'lajak jurnalist Orifjon. Qalamidan o't chaqnaydi! Bildirgan har fikriga obunachilari mahliyo. Izohlarni aytmayisizmi, o'qib maza qilasan: "Поделись"ni yoqib qo'ying, Orifjon aka...

Otash YASHIN

**DILRABO
TURSUNQULOVA:**

“MEN DARYO DILINGA ERK BERGANIM ROST...”

Dilrabo TURSUNQULOVA

2003-yilda Jizzax viloyati Baxmal tumanida tug'ilgan. 2021-yili Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetiga o'qishga qabul qilingan. Hozirda shu universitetning 3-bosqich talabasi. She'rlari qator adabiy nashrlarda chop etilgan.

Tongga

*Isitmada topaman tongni,
Deraza raxida turar mung'ayib.
Ko'zlarimni olib qochaman,
U quvlaydi... G'aribdan g'arib.*

*Zohirimga tashlaydi nazar,
Chayqab qo'yar boshini asta.
Bot xonamga kirolmay badar,
Yer aylanib ketar shikasta.*

*To'polonni boshlaydi azob,
Vujudimda isitma izi.
Men turibman. Hamon sukunat –
“Ko'nglimga kir zulmatni buzib!”*

*Dekabrning ilk kunlaridan
Izg'irinli ko'chalar aro
Qidiraman ko'rinmas izni...*

*Ijirg'anib suykalar sovuq,
Dahanimni qontalash qilib,
G'ichirlaydi poyimda dunyo.*

*Bir sezganim: zangor ko'zimni
To'ydirmasdan tark etgan xilqat –
Sovuq bo'lib kirar jismimga.*

*Gurullatib yoqar betoqat
Ko'tarilar qonimdan hovur
Kul to'kilar tinmay izimdan...*

Siz meni sevmaysiz, qayg'urgansimon
Nasihat qilasiz bor-yo'q hayotdan.
Bir ko'rmoq umidim chilparchin qilib
Qochasiz, arzimas bahona qadar.

Ko'zlaringiz... deysiz g'amgusor boqib,
Ko'zlar o'ldiradi, bunga aminman.
Bilmaysiz, bu sizga oson tuyular,
Nechtasini shunday so'ydi kamina.

Bu oddiy – murakkab so'zlar ne hojat,
Men daryo dilimga erk berganim rost.
Ko'zlaringiz... deysiz behol yutinib,
Siz meni sevishni istaysiz, xolos!

Endi vaqt – poyezd,
Shpallar orasida men borman.
Yotibman sochilib, ezilib,
Tin olsa edi zora...

To'xtab tursa edi ozgina –
Gurillab o'smoqda armonim.
Nega mazlumlarni chetlamas,
Bu qattol dunyoning farmoni?

Ha yana... sensizlik - johillik,
Samoning ko'zlari mudom ko'r.
Sen o'zi bormisan, yo'qmisan?!
Yagona bolishim hasratxo'r.

Endi vaqt – poyezd,
Afsuski, tugadi shpallar.
Yo'l qilib, o'zimni yotqizib,
Bir seni izlayman darbadar..

Ishq

Hayotimga kirganing zamon
Unutdim:
Bolaligim kulgularini,
Otamni,
Onamni,
Bir zamonlar tetapoya qilgan
Eski qishloq tuprog'ini
Unutdi yoriqlari bitib ketgan tovonim.
Lablarim unutdi –
Saman toyim yag'rinidagi
Qaynoq bo'salarni,
Yuzlarim unutdi –
Yomg'ir, quyosh, maysalar,
Tog' archasi epkinlarini,
Quloqlarim unutdi –
Bo'rilarining
Bo'ri bo'l, deb uvlashlarini,
Ular bilan jo'ra edim men!
Qo'llarim unutdi –
Ketmon tutishni,
Ko'zlarim unutdi, ehtimol...
Yurtini.
Bir seni yasadim Ishq uchun
Va unutdim seni ham...

**ABDULLOH
QO'CHQOROV:**

"SIZ TOMONDAN QUIYOSH CHIQADI..."

Abdulloh QO'CHQOROV -

2002-yilda Andijon viloyati Buloqboshi tumanida tug'ilgan. Hozirda Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston milliy universiteti fizika fakulteti 4-bosqich talabasi. "Mushoira" klubi a'zosi.

*Siz tomondan quyosh chiqadi,
Kunlaringiz qolar yorishib.
Bizda bulut bo'ladi osmon,
Ketarman yomg'irga qorishib.*

*Siz tomondan quyosh chiqadi,
Taftiga xo'p isinasiz jim.
Bizga dazmol edi bu nurlar,
Endi bo'lar hayotim g'ijim.*

*Hali obdon quvonasiz, ha!
Baxtga tomon yurasiz faqat.
Siz tomondan quyosh chiqadi,
Ammo bizda bo'ladi zulmat.*

*Mana, keldi yana bag'ringga –
Qish, qor, sovuq, qirov – muzlama!
Ona, o'tni qala sabringga,
Farzandingdan mehr izlama.*

*Sening darding yutar tor xona,
Keng davraga tashna, zor xona,
Bu notovon bolangni ona,
Ko'chalarda maqtab so'zlama.*

*Dilbandingga do'stmidi qalam,
Yo yormidi xurliqo, sanam?
Halovatni sensirab har dam,
Xavotirni quchib, sizlama.*

*Diydor bir dam bilmas nolangni,
Sog'inchlarni quchib bo'zlama.
Qalbi toshdek qotgan bolangni,
Qahratonda kutib muzlama!*

Huquqshunos sevgisi

Boisini aytgin, bilmam, ne uchun,
Sevgimni bandlarga ajratding dildor?
Ishqiy qonunlarda yangilik harkun,
Yurak kodeksingda nechta modda bor?

Jinoyat ekanmi sen qizni sevish,
Qamoqda o'tkazar dilim har zumni.
Tosh qalbingga kerak ko'p o'zgartirish,
Men talab qilaman referendumni!

Prokuror hijron qayrab tishini,
Yaxshilik tilamas – sevgiga ovchi.
Advokat visol ham tashlab ishini,
Bo'ldi-ku tergovchi g'amga haydovchi.

Ha, aybdir, lek barin qo'yib bir qara,
Zora o'yda rasming tez chizib olsam.
Ishqim rishtasidan to'qib panjara,
Qalbing qamog'ida butunlay qolsam.

Afsus

Nechun sherik senga bu qahratonda,
Bizlar suhbat qurgan eski o'rindi?
Yig'ladingmi meni eslagan onda,
Yuzlaring sirtida muzlar ko'rindi.

Berkindim, xayolda holingni so'rab,
Yaxshiki g'ururim hazilga yo'ydi.
Qorlarda qoldirgan izingga qarab,
Dilimdagi izlar birtitrab qo'ydi.

Qara, kesilibdi sevgi chinori,
Undagi yoziqni qorlar qoplagan.
Gar boshingga tushsa ishqim uvoli,
Yolg'onlar to'qigin, o'zing oqlagin.

Pichirlarding – uni tinglardi daraxt,
Pichirlarding – ammo eshitguvchi kam.
Shu payti yurakdan istadim faqat,
“Qaniydi, daraxtning o'rnida bo'lsam”.

O'lik hislar kirdi tanamga to'zib,
Ruhlari eslatar yutqazganimni.
Besh yillab rasmingni qalbimga chizib,
Bir kunda o'zgaga tutqazganimni.

Sen uni tanlading, men esa ketdim,
Sen uni tanlading, pinaging buzmay.
Bizning ayriliq ham niyatga yetdi,
Va ishqqa nuqtalar qo'ydi ko'p cho'zmay.

Men jimman, yoningga o'tirolmayman,
Men kimman, yoningga borayin desam?
Shunchaki tarixni o'chirolmayman,
Axir matox emas, u go'yo qasam!

JAHONABEGIM
MADRAHIMOVA:

“ZAVOLI
SARGUZASHTLAR,
SHAFOATSIZ
HAQIQATLAR...”

SINF REKORDINI YANGILADIM...

Ismim Jahonabegim. Xorazm viloyatining Urganch shahrida ziyolilar oilasida tugʻilganman, kenja farzandman. Atrofimdagilarning aytishicha, bolalikdan bilimga chanqoqligim bilan tengdoshlarimdan ajralib turgan ekanman. Oʻzim ham doim boshqalardan bilimim tufayli ustun boʻlishni istaganman.

Hozirgidek esimda, 3-sinfda oʻqib yurgan kezlirim sinfdoshlarim bilan “Tez oʻqish” boʻyicha bellashuv qilardik. Bir daqiqa vaqt ichida kim koʻp soʻz oʻqish. Rus tilida oʻqitiladigan maktabda taʼlim olganim sababli sinfdoshlarimning aksari rusiyzabon edi. Men kabi oʻzbek oilasi va oʻzbekona muhitda ulgʻaygan haqiqiy oʻzbek bolasi uchun sinfdoshlarimni yutish katta ish edi. Oʻqish tezligimni oshirish, ulardan oʻtish uchun qattiq ishladim va “Tez oʻqish” boʻyicha sinf rekordini yangiladim. Toʻgʻri, bu eʼtirof etadigan darajada katta yutuq emasdir, lekin oʻzimga nisbatan ishonchning ortishi uchun tamal toshi boʻlgan voqea sifatida yodimda qolgan. Shundan soʻng har bir vazifaga tirishqoqlik, oʻzgacha qarash bilan yondashish shiorimga aylandi. Sogʻlom raqobatni yaxshi koʻrganligim meni hayotimning keyingi bekati – Prezident maktabiga yetaklagan. Bir xil fikrlovchi odamlar bilan oʻqish, sogʻlom raqobat muhiti, xorijlik ustozlardan bilim olish yangi maqsadlar tugʻilishiga sababchi boʻlgan.

MAS'ULIYAT

Davlatimizning menga qaratgan eʼtiboridan soʻng maqsadlarim xalqimiz ishonchini oqlash bilan birlashdi. Fikrlarim “men rivojlanishim uchun”dan “biz rivojlanishimiz uchun”ga oʻzgardi. Biz deganda butun Oʻzbekistonni tushunar edim. “Orzu – maqsad – harakat – natija” – mana shu formulaga amal qilib, oldinga yura boshladim.

“Kelajakda oʻzimni qanday tasavvur qilaman? Qaysi yoʻnalishda eng yuqori potensialimni koʻrsata olaman?” kabi savollarimga javob izlab, siyosatshunoslik va davlat boshqaruvi sohasini tanlaganman. Yoʻnalishim boʻyicha “birinchi boʻlish”im uchun taʼlim sifati yuqori boʻlgan davlatlarda oʻqishim shart deb bilib, xorijda taʼlim olish qaroriga kelganman.

Shu oʻyda xorij universitetlariga hujjatlarimni topshirdim. AQSHning koʻplab universitetlaridan xatlar kela boshladi. Men Missouri universitetini tanladim. Keyingi masala oʻqishimni moddiy jihatdan taʼminlash muammosini yechish edi. Bu borada “El-yurt umidi” jamgʻarmasi orzularimning ushaliishiga imkon yaratdi. 30-iyun “Yoshlar kuni”da Prezidentimizning yoshlar bilan uchrashuvi oldidan stipendiya gʻolibi boʻlganim haqidagi xabarni eshitdim. Prezidentimizning “Siz osmonni olmoqchi boʻlsangiz, nega yelkamni tutib bermayin?» degan soʻzlaridan ruhlanib, Amerika parvozigaga otlandim. Endilikda men oʻzga yurtga oddiy muhojir talaba emas, oʻzbekistonlik talaba masʼuliyatini his etib, qadam qoʻydim. Aslida, har bir xorijda oʻqiyotgan talaba yelkasida Oʻzbekiston imiji va mamlakat vakili masʼuliyatini koʻtarib yuradi.

“A'LOCHILAR RO'YXATI”

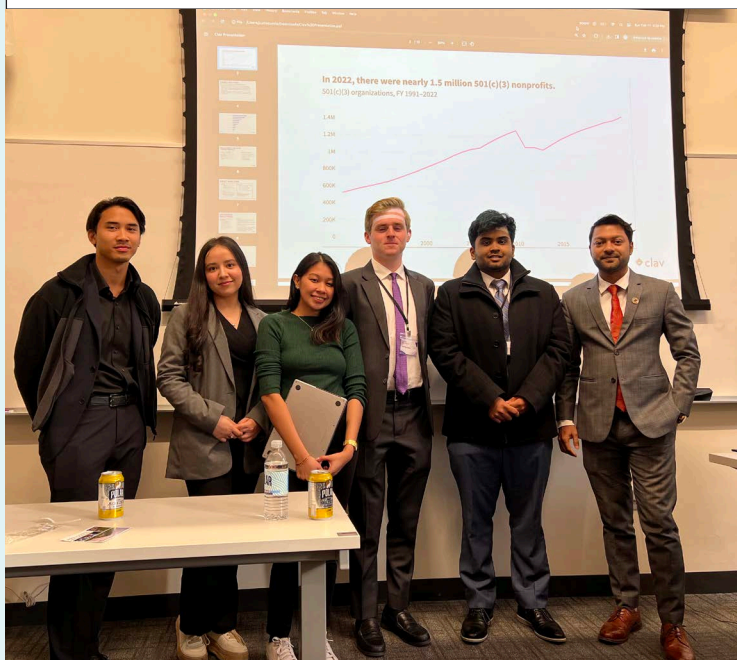
Yangi muhit va madaniyatga moslashishdagi dastlabki kunlar og'ir kechgan. Vaqti-vaqti bilan o'zimni bu yerga begonadek his qilardim. Bu menga Vatan sog'inchi, shukur qilish va qadr tushunchalarini o'rgatdi. Qiyinchiliklardan chalg'ish uchun o'zimni o'qish bilan ovutardim. Shu kungacha o'qish davomidagi yuqori natijalarim uchun universitetning “Dean's list”i, ya'ni “A'lochilar ro'yxati”dan joy olib kelmoqdaman.

Amerikada talabalarga xalqaro konferensiyalarda qatnashish imkoniyati beriladi. Bir necha kun avval men ham “Harvard project for Asian and International relations” konferensiyasida o'zbekistonliklar bilan delegat sifatida ishtirok etdim. Dunyoning top universitetlaridan biri – Harvard, bizni o'z kampusida uch kun mehmon qildi. Bu uchrashuvda dunyoning deyarli barcha mamlakatlaridan vakillar qatnashdi. Global Networking markazida Osiyo davlatlariga eng katta e'tibor berilganini ham alohida ta'kidlab o'tishim kerak. Konferensiyaning asosiy maqsadi diplomatik simulyatsiyalar, mashhur spikerlar, Osiyo liderlari, hukumat rahbarlari, biznesmenlar va tadqiqotchilar ma'ruzalari orqali global taraqqiyotga hissa qo'shuvchilarni tayyorlashga qaratilgan. Bu taraqqiyotga xizmat qiluvchi lider yoshlar uchun fikr almashish, ular safini dunyo bo'ylab kengaytirish va global muammolarni hal qilish uchun platforma vazifasini bajaradi.

AQSHDAGI TA'LIM

Har bir mamlakatning ta'lim tizimi uning qadriyatlariga asoslangan bo'ladi. Amerikada darslar xuddi “talabalar darsi” kabi tizimlashtirilgan, ya'ni 80 foiz darslar talabalar bilan muloqot yoki muhokama tarzida o'tiladi, qolgan 20 foizida esa o'qituvchi bosh rolni o'ynaydi”. Har bir talaba kun tartibiga qat'iy rioya qiladi. Ular dars barobarida sport, san'at va boshqa qiziqishlari bilan shug'ullanishga ham imkon topishadi. Masalan, bizning universitetda ham talabalarga xizmat ko'rsatish uchun 600 dan ortiq markazlar va klublar mavjud. Agar ularning hech biri sizning qiziqishingizga to'g'ri kelmasa, o'zingiz biror sohaga oid markaz ochishingiz ham mumkin. Faqat uning ommalashishi biroz qiyin bo'ladi.

Amerika universitetlarining eng yoqqan jihati – 24/7 ochiq turadigan kutubxonalar. Kutubxona mening ikkinchi uyimga aylangan. Sokinlikda, talabalar bilan birga, atrofimda to'la resurslar bilan dars qilishdan-da zavqliroq jarayon bo'lmasa kerak..

ERKINLIKKA CHIQQANDA...

Ko'pchilik ota-onalar qizlarini o'qish uchun chetga yuborishga qo'rqadi. Mahallada gap chiqishi mumkin, tarbiyasi buzilib ketsa-chi, yonimizda bo'lgani yaxshi... Insonlarning aynan bir kishiga qarab barcha chet eldagi qizlar haqida xulosa chiqarishini yoqlamayman. Stereotiplarga asosanib fikrlaganlarni yomon ko'raman, ularga achinaman. O'zgaradigan qiz O'zbekistonda yurib ham o'zgaraveradi. Yaxshi-yomonni filtrlab qabul qilishni bilgan odam o'zligini yo'qotmaydi. Har kim erkinlikka chiqqanda, azaldan ichida tutqun bo'lgan jihatlarini ko'rsatadi. Shunda uning asli namoyon bo'ladi. Inson qayerda bo'lmasin, o'zi uchun o'zi muhit yarata oladi. Ya'ni barchamizda "mafkuraviy immunitet" rivojlangan bo'lishi kerak. Bizga tashqaridan ta'sir qilayotgan yot g'oyalarga bilimimiz va qadriyatlarimiz bilan qarshi tura olishimiz lozim.

AKADEMIK SAYOHAT

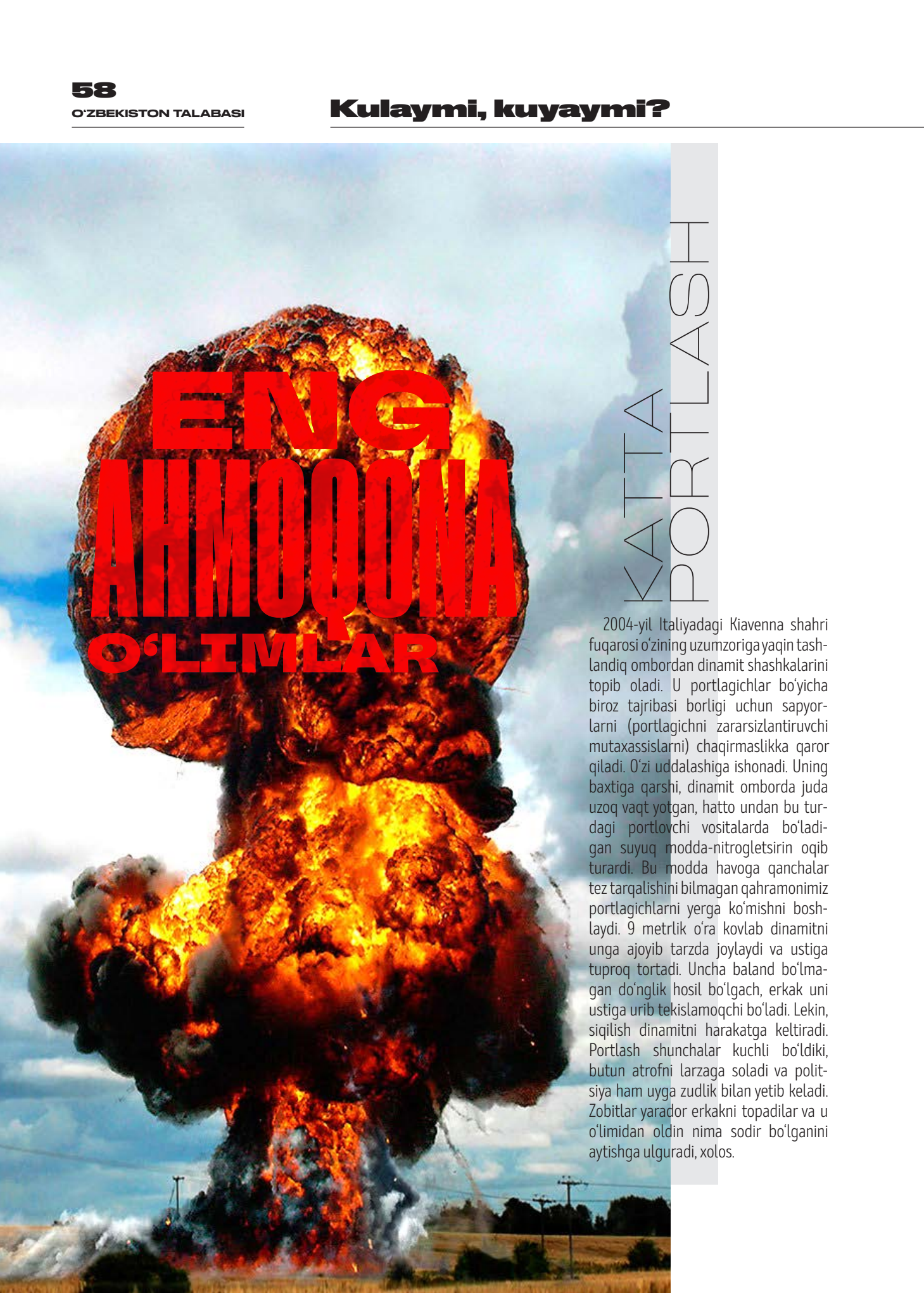
Siyosatshunoslik yo'nalishida o'qish menga nafaqat Amerika siyosatining murakkabligini tushunishga yordam beryapti, balki global muammolarni tahlil qilish uchun obyektiv fikr yurtishni ham o'rgatmoqda. Shu asnoda, xalqaro munosabatlar, davlatlar o'rtasidagi dinamika, diplomatiya va nizolarni hal qilish jarayonlariga bor e'tiborimni qaratganman. Global siyosatni shakllantirishda diplomatiyaning roli va xalqaro tashkilotlarning jahon voqealariga ta'siri meni hayratda qoldiryapti. Akademik sayohatimni "AQSh tashqi siyosatining Markaziy Osiyo davlatlariga ta'siri" mavzusidagi tadqiqot loyihasi bilan davom ettirmoqchiman. Bu loyiha menga siyosatshunoslik, xalqaro munosabatlar va o'zbek talabasi sifatidagi bilimlarimni birlashtirishga imkon beradi.

TA'LIM – KELAJAK UCHUN PASPORT

Tanganing ikki tomoni bo'lganidek, xorijda talaba bo'lishning ham zavqli sarguzashtlari va shafqatsiz haqiqatlari bor. Ammo ichimdagi muvaffaqiyatga intilish hissi har doim g'alaba qozonaveradi. Ta'lim – kelajak uchun pasport, kelajak esa hozir mutaxassis sifatida tayyorlanayotgan yoshlarning qo'lida. Shunday ekan, o'zining dunyo bo'ylab sarguzashtlarini orzu qilayotgan har bir o'zbekistonlik yoshga aytadiganim: vaqtdan unumli foydalaning, orzu va maqsadlar bobida marrani kattaroq qo'yishdan qo'rqmang, qiyinchiliklarni qabul qiling. Unutmangki, siz o'zingiz bilan birga oilangiz, vataningiz orzu-umidlarini yelkangizda ko'tarib yurasiz!

“O‘zbekiston talabasi” jurnali uchun AQShdan maxsus

ENG AHMOQONA O'LIMLAR

KATTALASH
PORTLASH

2004-yil Italiyadagi Kiavenna shahri fuqarosi o'zining uzumzoriga yaqin tashlandiq ombordan dinamit shashkalarini topib oladi. U portlagichlar bo'yicha biroz tajribasi borligi uchun sapyorlarni (portlagichni zararsizlantiruvchi mutaxassislarni) chaqirmaslikka qaror qiladi. O'zi uddalashiga ishonadi. Uning baxtiga qarshi, dinamit omborda juda uzoq vaqt yotgan, hatto undan bu turdagi portlovchi vositalarda bo'ladigan suyuq modda-nitrogletsirin oqib turardi. Bu modda havoga qanchalar tez tarqalishini bilmagan qahramonimiz portlagichlarni yerga ko'mishni boshlaydi. 9 metrlik o'ra kovlab dinamitni unga ajoyib tarzda joylaydi va ustiga tuproq tortadi. Uncha baland bo'lmagan do'nglik hosil bo'lgach, erkak uni ustiga urib tekislamog'chi bo'ladi. Lekin, siqilish dinamitni harakatga keltiradi. Portlash shunchalar kuchli bo'ldiki, butun atrofni larzaga soladi va polit-siya ham uyga zudlik bilan yetib keladi. Zobitlar yarador erkakni topadilar va u o'limidan oldin nima sodir bo'lganini aytishga ulguradi, xolos.

BUKCHAYGAN XATAR

2023-yil fevralida Omskdagi Beryozka (Oqqayin) dam olish maskanida bolalar uchun tashkil etilgan tadbirga kutilmagan mehmonni olib keladilar. Ya'ni ikki o'rkachli Baqtriya tuyasini. To'g'risi, tuya bu dam olish maskaniga kelganidan xursand emasdi. Qorovul qor qoplagan yo'l orqali uni tadbir o'tayotgan joyga olib borishga harakat qiladi. Ammo jonivor qarshilik qiladi. Juda jahli chiqqan qorovul zo'ravonlikka o'tadi va tuyaning boshiga bir necha marotaba zarba beradi. Bilmadim, siz ikki o'rkachli tuyani ko'rganmisiz yoki yo'q, lekin ular rosa katta bo'lishadi. Tuyalarning bo'yi qariyb ikki metr, vazni esa 400 kgdan oshadi. Ular haddan tashqari bosiq ko'rinsa-da, juda tajovuzkor ham. Shu sabab bu tuyalarning jahlini chiqarmaslik kerakligini erkak tezda tushunib yetdi. Ikkinchi zarbadan so'ng tuya kutilmaganda o'ta shafqatsizlarcha javob qaytardi. U qorovulni tishlar, xuddi qo'g'irchoq singari silkitib tepkildirdi. O'jizgina odam yirik jonivorni to'xtata olmasdi. Qorovul jimib qolgach, tuya xuddi hech nima yuz bermagandek yana xotirjam holiga qaytadi. O'zidan yetti barobar katta hayvonning kutilmagan hujumi tufayli qorovul halok bo'lgandi.

NOODATTIY YO'L- TRANSPORT HODISASI

1997-yilda Braziliyaning Sorokaba shahrida velosipedchi quloqchin taqib olib yo'lga chiqadi. Musiqadan rohatlanib, u xotirjam shahar kezardi. Shu vaqtda birdaniga manzilga boradigan yo'lni kesib chiqishga qaror qiladi. U musiqaga shunchalar berilgan ediki, atrofda nima bo'layotganiga e'tibor qaratmaydi. To'satdan uni pastlayotgan samolyot velosipeddan urib ag'daradi. Ha, yigit yurgan qisqa yo'l Sarakaba aeroportining uchish-qo'nish yo'lagidan o'tardi. Musiqasi ovozi tufayli u yaqinlashib kelayotgan ikki parrakli samolyotni sezmaydi. Velosipedchi eng noqulay paytda yo'lakka chiqqan va halok bo'lgandi. Harholda, bu velosipedchilar uchun maktab bo'ldi, atrofda hamma joyni velayo'lak, deb o'ylamaslik kerak ekan.

ISSIQ IZLARDAN

1988-yil texaslik ayol tennis poyabzaliga avvalgi jozibasini qaytarish uchun uni benzin bilan tozalashga qaror qiladi. Agar u ehtiyot bo'lganida, hammasi risoladagidek kechardi. Biroq, ayol o'zi yoqib qo'ygan sham oldida ishga kirishadi va tasodifan uni turtib yuboradi. Olov to'satdan ayolning poyabzali ustiga tushayotgan benzin tomchisiga tegadi. Yonayotgan oyoqlarida u qo'shnisining uyiga qarab yuguradi. Uni ko'rgan qo'shni suv quvuri tomonga shoshadi. Ayolning egnidagi ko'ylak ham baxtga qarshi tez yonuvchan pol-yester matosidan bo'lib, oyoq kiyimdagi olovdan u ham alanga oladi. Oxir oqibat qo'shni olovni o'chiradi, lekin bu vaqtga kelib ayol hayot bilan vidolashib bo'lgandi.

HAYRATLANTIRUVCHI QOIDABUZARLIK

2018-yilning marti. Nyu Jersini tushkunlik chulg'ab olgandi. Yaqinda yuz bergan to'fon daraxtlar va elektr uzatish tarmoqlarini ag'darib tashlagandi. Shuning uchun to'siqlar qo'yilib, harakat barcha joylarda to'xtatilgan. Biroq otasi yo'lakni tozalash uchun yordamga chaqirgan bir erkak o'ziga bu to'siqlarning aloqasi yo'q, degan qarorga keladi. U ro'paradagi yo'lni aniq to'sib turgan yorqin konuslarni aylanib o'tib harakatlanishda davom etadi. Keyin esa ko'chadagi haliyam 1000 voltlik kuchlanishga ega elektr simlarga uriladi. Sim mashinani zararlab, haydovchini o'ldiradi. Atrofdagi hamma narsa yonib ketadi.

ASALARI VA XALTACHALAR

2002-yil Braziliyaning San Paulosida yashagan fermer o'zining apelsin daraxtidagi ari uyasidan qutulishga qaror qiladi. Buning uchun u mutaxassisni chaqirishi mumkin edi, lekin oson va arzon bo'lishi uchun ari uyasini o'zi yoqib yuborishni ma'qul ko'radi. Shunday qilib, fermer qo'lqop, ishton va kamzul kiyib oladi va arilar kirmasligi uchun ishtoni va qo'lqoplarining quyi qismlarini izolenta bilan o'raydi. Keyin arilar bo'ynidan kirib yuzidan chaqmasligi uchun esa boshiga polietilen paket kiyadi, uni ham libosiga yelimlab yopishtiradi. Nihoyat gulxanni olib, uyalarni yoqishga yo'l oladi. Ammo, bir necha soat o'tsa-da, qaytib kelmaydi. Xotini tashvishga tushadi hamda uni izlashga boradi... va topadi, o'lik holda. O'lim arilar chaqishi tufayli yuz bermagandi. Uyalarga ham teginilmagan bo'lib chiqadi. Boshidagi paket esa chindan ham arilarni, tutunni shu bilan birga nafas olish uchun zarur kislorodni ham o'tkazmagan edi. Ha, jinni qopchadan bitta bo'lsa-da teshik ochmagan, mahkamlangan qo'lqoplar tufayli paketni boshidan olishni ham eplolmagan.

2004-yil 2 nafar tayvanlik talaba kechqurun ko'rishib, biroz ichadilar va ikkovlariga ham bir qiz yoqishini bilib qoladilar. Vaziyat sal taranglashadi hamda ular qiz kimga tegishligini aniqlash uchun musobaqa uyushtirishga qaror qilishadi. Xo'sh, ular nima qilgandilar? "Tosh-qaychi-qog'oz" o'yinini o'ynashdimi? Yo'q-yo'q, bu ish or va nomus masalasi ekan, ular ritsarlar turnirini tashkil qilishadi. Ammo otlar o'rniga skuterlarni tanladilar. Yigitlar bir-birlariga qarshi yurishlari va kim birinchi bo'lib burilsa, o'sha yutqazishi, raqibiga o'rin bo'shatishi kerak edi. Shlem va boshqa xavfsizlik vositalarisiz yigitlar bir-biriga qarab skuterda soatiga 80 kilometr soat tezlik bilan jo'naydilar va... to'qnashadilar. Hech kim burilishni xohlamagandi. Va bu ularning hayotiga nuqta qo'ydi. Qizig'i, ular qiz bilan gaplashib ham masalani yechishsa bo'lardi. Chunki uni ikkala yigit ham qiziqtirmagan.

ZAMONAVIY DUEL

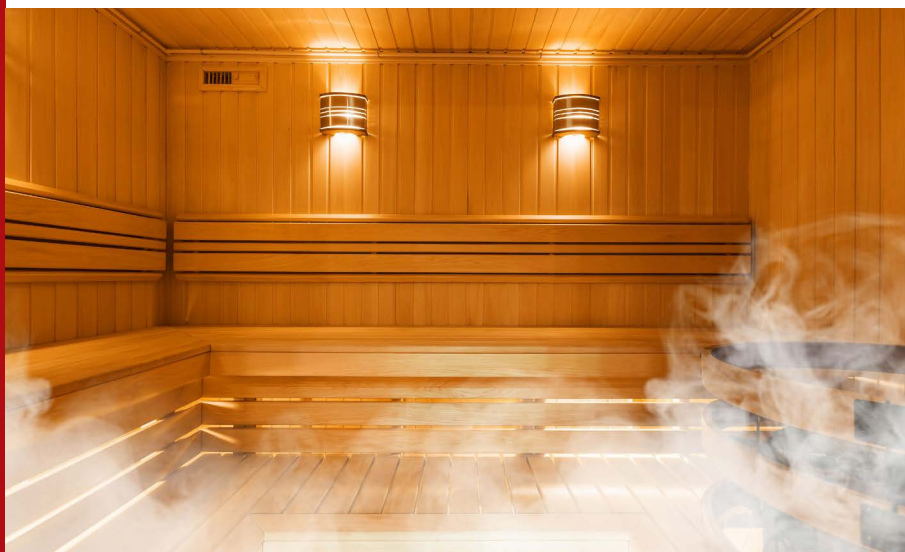
OSHXONADAGI DAHSHAT

2004-yil Avstriyaning Vofsburg shahrida o'ta mast erkak kechasi uyiga qaytadi va uyining kalitini topa olmaydi. Lekin u oshxona derazasidan kira olishini o'ylab xotirjam bo'ladi. Deraza tepaga mahkamlangan va pastki qismi ochilardi. Erkak boshini va tanasining bir qismini kiritadi, keyin esa yaxshigina qisilib qoladi. Ikki oyog'i havoda silkinib yotar va u qutulish uchun qanday harakat qilishni bilmaydigan darajada sarxush edi. Yana bitta muammo chiqadi. Erkak ichkariga tushishga intilib, o'zidan pastdagi suv jo'mragini ochib yuborgan va rakovina suvga to'lgandi. U qancha qimir-lasa shuncha charchaydi va nihoyat derazaga qisilgan holda uxlab qoladi. Sekin-asta uning boshi suvga botib boradi va oqibatda nafasi bo'g'ilib, uyg'onmasdan jon taslim qiladi. Uni ertasi kuni topib oladilar. Tanasini derazadan chiqarib olganlaridan so'ng politsiyachilar xuddi o'sha kalitni marhumning cho'ntagidan topishadi. Balki, tirik qolganida ham u bunday sharmandalikdan o'lib qolgan bo'larmidi...

OHI NI QI SHI

1999-yilda Finlyandiyada chidamlilik bo'yicha mana shunaqa musobaqaga asos solingandi. Har yili hammom shinavandalari harorat selsiy bo'yi-cha 110 darajali xonaga kirishadi. Bu suvning qay-nash darajasidan ham yuqori harorat hisoblanadi va 3-darajali kuyishni keltirib chiqarishi mumkin. Toshlarga har 30 soniyada suv quyib turilgan va ishtirokchilar bu yerda hammadan ko'proq vaqt qolishga harakat qilganlar. Agar ular xonadan boshqalarning yordamisiz chiqa olishsa, ko'rsatgan natijalari hisobga olinar edi. Bu rasmiy tadbir san-algan. Qatnashchilar tashkilotchilarni sudga bermaslik bo'yicha shartnoma imzolashgan. To'g'risi, bularning bari 2010-yilgi bahslarda qatnashgan bir erkakka yordam bermaydi. Qaynoq hammomda hammadan ko'p, 6 daqiqa o'tirgan ikki nafar ishti-rokchi hushdan ketib qolishadi va ularni olib chi-qishga to'g'ri keladi. Ikkalasida ham 3-darajali kuyish yuz bergan va tanasida pufakchalar hosil bo'lgan hamda ularda tutqanoq boshlangandi. Birlarini shifoxonaga olib borishadi va unda te-rining 70 foizi kuygani, nafas olish tizimi zararlan-gani, buyraklar esa ishlamay qolgani aniqlanadi. Bemorni 6 haftaga jonlantirish xonasiga joylashti-radilar va u mo'jizaviy tarzda sog'ayib ketadi. Ikkin-chisining esa omadi chopmagandi. U qutqarishga-nidan bir necha daqiqa o'tiboq jon bergandi. Va eng yomoni, har ikkala ishtirokchi ham musobaqadan chetlashtiriladi. Ha, xavfli va ahmoqona muso-baqada qatnashar ekansan, shunga yarasha xatarli va ahmoqona sovringa ega bo'lishing tayin!

Manbalar asosida Muhiddin JABBOROV tayyorladi

Oilada besh kishimiz. Otam tadbirkorlik bilan shug'ullanadilar, onam esa xalqaro universitetlarning birida kadrlar bo'limi mutaxassisi bo'lib ishlaydi. Ukalarimning kattasi logistika sohasida faoliyat yuritadi, kichigi esa hali maktabda o'qiydi.

Bolaligimdan juda harakatchan bo'lganman. Onam bizni Mitrafanova nomidagi sport markaziga suzish to'garagiga olib borardilar. Bundan tashqari, Bernora Qoriyeva maktabida gimnastika va raqs mashg'ulotlariga ham qatnashganman. San'atga ham oshno edim. Musiqa maktabida dutor va fort pianodan ham dars olganman. Ayniqsa, rassomchilik, tasviriy san'at jon-u dilim edi. 2012-yilda maktabni tugatgach, Yunusobod dizayn va kasb-hunar kollejiga hujjat topshirib, modelyer-konstruktorlik yo'nalishiga o'qishga kirganman. U yerni tamomlagach, sakkiz yildan ko'proq vaqt mobaynida soham bo'yicha ishladim.

Ot sportiga qiziqishimga rahmatli bobom sababchi bo'lganlar. Ular bizni tez-tez Mirzo Ulug'bek nomidagi istirohat bog'iga olib borar, hamma jiyanlarim attraksionlarda uchishsa, men poni otlari, tuya va mashinalarga chiqishni yaxshi ko'rardim. Kollejni bitirganimdan so'ng esa ot minish xobbinga aylanib qolgandi.

IG'NA YOKI KAMON?

TIKUVCHILIKDAN
EKSTREMAL SPORTGACHA

Qiz bolaga qirq hunar oz...

Qiz bolaga ham qirq hunar oz, deyish mumkin bo'lsa, shundaylardan biri menman. 2012-yildan 2018-yilgacha tikuvchilik va dizaynerlik bilan shug'ullandim. O'sha paytlar ot minishga haftada bir kun vaqt ajratgan bo'lsam, keyinchalik har kuni shug'ullana boshladim. Ekstremal (xavfli) sport turlarini yaxshi ko'raman. Konkur bilan shug'ullana boshlaganimga 10 yil to'lgan bo'lsa, professional tarzda uch yildan buyon faoliyat yuritaman.

Kamon federatsiyasi qoshidagi milliy kamon mashg'ulotlariga qatnagan kezlarim ko'riklar pulli bo'lardi. Shu payt Amina Ahmedjanova degan qiz bilan tanishib, tajriba almashish asnosida men unga ot minish mahoratimni, u esa menga kamonchilik bo'yicha bilimlarini o'rgata boshladi. Keyinroq ot va kamondan o'q uzish sportining birlashgan turi borligidan xabar topgach, buni yana-da takomillashtira boshladim. Rostini aytsam, O'zbekistonda bu sport turi bo'yicha mutaxassislar yo'qligi sababli videodarslar orqali chuqurroq o'rganishga majbur bo'lganman.

Chekinmaslik ortidagi baxt

Tabiiyki, qiz bola bo'lganim uchun oilam tomonidan jiddiy qarshiliklar bo'lgan. Karantin davrida uyda o'tirib, otlarni, ular bilan mashg'ulot o'tkazishni sog'inib, siqilib qolganman. Bu holatimni ko'rgan onam esa sport bilan shug'ullanishimga qarshi bo'lgan otamni ko'ndirishga harakat qilardilar. Hatto tikuvchilik sexida ishlab yurgan kezlarim, tushlikka ajratilgan bir soat vaqtimni ham ot minishga sarflardim. Otlarga shunchalik mehr berib, bog'lanib qolgandimki, nihoyat otam ham shu sport turi bilan shug'ullanishimga rozi bo'lgan.

Talabalik...

Talabalik xotiralarini dizaynerlik kollejida o'qib yurgan kezlarim bilan bog'layman. Kollejni tamomlagach, bir necha bor arxitektura va pedagogika ta'lim yo'nalishlariga hujjat topshirib, kira olmadim. O'qishga kira olmagach, xobbimni kasbga aylantirishni xohladim va o'z kuchim bilan O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti talabasi bo'ldim. O'z kuchim bilan o'qishga kirdim. Hozirda 2-bosqich talabasiman. Ko'p vaqtimiz mashg'ulotlar va musobaqalarda o'tgani sababli universitetga har kuni ham bora olmaymiz, shuning uchun talabalik deyishsa, kollejda o'qigan davrlarimni eslayman.

Ot chavandozni tanlaydi

Chavandoz otning xarakteriga moslashishi kerak. Shuning uchun ham chavandoz otni emas, ot chavandozni tanlaydi deyilgan. Chunki ot inson ruhiyatini sezadi va agar ot egardagi odamni qabul qilsa, ular bir tan-u bir jon bo'lib harakatlanishadi. Chavandoz otga hayvon sifatida emas, do'sti sifatida qarashi lozim, shundagina yuqori natijalarga erishish mumkin.

Milliy imij

Dizaynerlik bilan ham shug'ullanganim sababli musobaqalardagi liboslarim ustida o'zim ishlayman. Xalqaro miqyosdagi o'yinlarda imijim bilan alohida ajralib turganligim sabab hammaning yodida qolganman. O'zbekiston nomini himoya qilish uchun qatnashar ekanman, har bir musobaqa uchun milliy qadriyatlarimizni o'zida aks ettiruvchi alohida liboslar, zargarlik buyumlari bilan chiqish qilishni yaxshi ko'raman. Hozirgi kunda yoshlarga ot sportidan tahsil berayotganim va ishlarim ko'pligi uchun liboslarim ustida o'zim ishlolmayapman. Shu sababli bu masalada mutaxassislarga yuzlansam-da, dizayni bilan imkon qadar o'zim ishlashga harakat qilaman.

Sabr va harakat

Sabr – bu sportdagi eng muhim jihat. Ot bilan ishlash ham, kamon-dan o'q uzish ham sportchidan katta mehnat talab qiladi. Shu sababli yangi boshlaganlarga yoki bu sport turiga endi kirib kelayotganlarga sabrli bo'lishni maslahat beraman. Yana bu sport turida insonga iqtidordan tashqari, omad ham kerak, deb o'ylayman. Muhimi, boshlash va tinimsiz harakat qilish. Harakatlardan to'xtasangiz, havaskor sifatida qolib ketasiz.

Mo'mina DAMINOVA

Mo'jizaviy jonzotlar

Ot minish azaldan erkaklarga xos sport turi deb qaralgan. Ammo har davrning o'z Barchinoyi, To'marislari bor. Xuddi shu kabi bugun qizlar ham bu borada ortda qolishmayapti. Otlar – bu energiya beruvchi, mo'jizaviy jonzot.

Esimda, birinchi musobaqam kichkina sport kompleksida bo'lib o'tgandi, to'rtinchi to'siqqa yetib borganimda, o'zimning xatom tufayli yiqilib tushganman va o'rnimdan turib davom etganman.

O'zbekistonda ommalashmagan

Ot ustida kamondan o'q uzish O'zbekistonda unchalik ham ommalashmagan sport turi hisoblanadi. Bizda mutaxassislar kam bo'lganligi sababli, o'zim ham ko'plab harakatlarni videodarslar orqali o'rganganman. Ammo Mo'g'uliston, Qozog'iston, Qirg'iziston va Rossiya kabi davlatlarda bu sport turi keng ommalashib ulgurgan va uni yana-da rivojlantirish uchun katta e'tibor qaratiladi. Osiyo va Yevropa davlatlari o'rtasida har ikki yilda bir marta "Ko'chmanchilar" musobaqasi bo'lib o'tadi. Biz ham jamoamiz bilan shu musobaqaning Qozog'istonda o'tkaziladigan 5-tur bahslariga qatnashish uchun harakat qilyapmiz.

DARSDA UXLASH, *san'ati*

△uditoriyada ma'ruza qilayotgan o'qituvchining jig'iga tegadigan bir holat bor. U ham bo'lsa, ayrim talabalarning orqa o'rinlardan biriga joylashib olib, dars yarmidan so'ng pinakka ketishi. Bu ma'ruzaga kechasi bilan tayyorlangan, bor energiyasini darsga sarflayotgan muallim uchun biroz alamli bo'ladi. Kim bilsin, bu ustoz-talaba o'rsatidagi dahanaki yoki qo'l-oyoq uslubidagi tortishuvlarga-da sabab bo'lar. To'g'ri, juda unchalik emas, aybini bilgan talaba uzr-ma'zurini aytadi. Ammo uyqu ko'lanka solganda qayoqqa borasan kishi?

Keling, buning sabablari haqida gaplashsak. O'qishdan ortib, mardikorlik yoki girgittonlik qilibmi, pul topish uchun ishlaydigan talabalar soni ko'p emasmi? Jisman horigan, kech uxlagan, mustaqil shug'ullanishga vaqti bo'lmaganidan keyin kunduzi uyqusirab, muzdek partalarda orom topadi-da. Lekin aybni darsda ham,

ko'chada ham, uyda ham telefonidan ayrilmas talabalarining bo'yniga ilsak bo'ladi. Ular boshqa toifadagi "tolibi ilm"lar. Tuni bilan bema'ni videolar domiga tushib, tongga yaqin "o'chib" qoladigan, o'qishga kechikib boradiganlar haqida ko'p gapirish shart emas. Hozir biz dars vaqtida uxlash kerakmi, yoki yo'q, shuni hal qilishimiz lozim. Demak, masala ayon: kech uyquga ketish, dars vaqtida mudrab o'tirish va unumsiz o'zlashtiruv. Bu borada jahon tajribalariga bir nazar solsak. Amerikalik ayrim muallimlar talabalarning darsda uxlab qolishiga dangasalik yoki hurmatsizlik belgisi deb emas, aksincha, ruhiy salomatlik bilan bog'liq muammo sifatida qarashmoqda. Doktor va psixolog Nikolas Kardaras

buni aniqroq qilib, uyqusizlik yoki haddan ortiq uyqu depressiyaning asorati deb tushuntiradi. U yana aytadiki, telefonga “yopishib qolish” jismoniy faoliyatni buzib, kishini charchatar, o‘zaro munosabatlarga puturyetkazar ekan. Shunday qilib, ana shu psixolog ham, ana shu jamiyat a‘zolari ham talabalarga darsning ma‘lum qis-mida qisqa muddatga uxlab olish uchun ruxsat berishni to‘g‘ri ish deb bilishgan.

Asl kasbi o‘qituvchi bo‘lgan amerikalik blogger Brendon Holmanning fikricha, ba’zida talabaning holatidan kelib chiqib unga “boshingizni qo‘yib, biroz mizg‘ib olsangiz bo‘ladi” yoki “borib o‘zingizga kofe ola keling” deyishning hech zarari yo‘q. “Bir gal shogirdlarimdan biri darsga xafahol keldi, so‘rasam, kecha tunda buvasi qazo qilgan ekan. Unda nega hali ham bu yerdasan, desam, bugun imtihon ekanli-gini eslatdi. Shunda uning mas‘uliyati va holatini tushunib, umumiy baholaring imti-hondan o‘tishga yetarli ekan, deb javob berib yubordim”, — deydi muallim-blogger. Brendon tag‘in aytadiki, biz — o‘qituvchilarning imtihonlari talabalarning hayotiy muammolaridan ustun emas, biroz yengillik bersak, osmon uzilib yerga tushmaydi.

Yaponiyaning ayrim ta‘lim dargohlarida o‘qituvchilar ta-labalarining qisqagina mizg‘ib olishlariga ruxsat berishgan, bilishadiki, ular ko‘p dars qilishadi va charchashgan. Bu hol an‘ana-yu qadriyat tusiga kirganiga nima deysiz? Ayni shu mamlakatda inemuri — “uyqu san‘ati” degan tushuncha borki, istagan kishi (hatto parlamentdagilar) istagan joyida mizg‘ib olishi mumkin. Aksariyat mamlakatlarda ishda uxlash nafaqat noqulay, balki oylik maoshga ham ta’sir qilishi mumkin. Ammo Yaponiyada bu odatiy hol va jamiyat tomonidan qabul qilin-gan. Bunga ko‘pincha mehnatsevarlik belgisi sifatida qaraladi, chunki “kishi kasbiga o‘zini shu qadar bag‘ishlaganki, charchab qolish darajasigacha ishlagan”. Demak, mehnatsevar xalq uchun dars yoki ish vaqtida mizg‘ib olish muammo emas.

Bizda-chi? Bizda bu qoida ishlaydimi? Sallani olib kel desa, kallani olib kelmaymizmi? Buni, albatta, o‘ylab ko‘rish kerak. Chindan ham, ayniqsa, talabalar uchun yarim soat dam olishga vaqt bersak bo‘larmidi? To‘g‘risini aytсам, bu fikrga ikki sme-nada dars o‘tib, charchab qoladigan ayrim muallimlar ham qo‘shilishi mumkin, o‘zim ko‘rganman, katta tanaffus vaqti kafedrada sumkasiga bosh qo‘yib o‘tirishardi. Six ham, kabob ham kuymasin, deyman-da. Ana undan keyin qattiq talablar asosida ta‘lim berish talabaga bahona qoldirmaydi.

Talabaga biroz yengillik bersak, osmon uzilib yerga tushmaydi

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tushga yaqin biroz uxlab olish kishini jismoniy va aqliy charchoqlardan xalos qilib, ruhan chiniqtiradi. Bu esa eslab qolish va o‘zlashtirish ko‘nikmalarining rivojlanishiga yordam beradi. Ammo, lekin, biroq... Sog‘lom turmush tar-ziga amal qiladigan, dars vaqtida dars bilan, ish vaqtida ish bilan mashg‘ul bo‘lib, erta uxlab, erta turadigan kish-ining ishlari besh bo‘ladi, degan gap bor. Buni hamma narsaga ulguradigan a‘lochi kursdoshlaringizdan so‘rab ko‘ring-chi, nima der ekan. Balki ular ham “inemuri”ga ehtiyoj sezishayot-gandir, kim bilsin, axir.

Manzura ABDUHAKIMOVA
TerDU talabasi

Barmoqlarimiz
orasidagi bo'shliq -
biz uchun yaratilgan
inson kelib uni
to'ldirishi uchun
mavjud.

Turk erkaklari
dunyoning eng
rashkchi erkaklari
hisoblanishining
sababi sevgilisiga
emas, o'zlariga
ishonishmaganidandir.

Tor joydan
chiqqanlar
keng joylarga
sig'maydi.

Bilasan, gunohlarni
yozuvchi farishta
chap yelkada.
Shuning uchun ham
yurak chap tomonda
joylashgan. Shuning
uchun ham ishq
eng katta gunoh
sanaladi.

AZIZ NESIN: “KAMBAG‘ALNING YAGONA QUROLL...”

Hayot imtihon bo'lsa,
sira aziyat chekma,
ismingni yoz va chiq.
Balki o'tolmassan,
biroq isming ostida
yap-yangi sahifa
qoldirib ketasan.

Dangasalarning
ish kuni
“ertaga”dir.

Harbiy sohalarga
sarflangan pul
dunyodagi ochlik
muammosining
tamoman hal qilinishi
uchun lozim bo'lgan
puldin yuz baravar
ko'p.

Bilasan, erkak
uncha-munchaga
yig'lamaydi, biroq u
yig'lasa, ko'zyoshlari
hech qachon soxta
bo'lmaydi.

**“Hech kimga
ishonmayman”
degan tushuncha
yo‘q, “vaqtida unga
ishondim, endi hech
kimga ishonmayman”
bor.**

**Kambag‘alning
yagona quroli -
mehnat.**

**Sovuq qotsang - bu
iliqlik, qorong‘ulik
cho‘ksa - bu nur
yo‘qligidandir. Agar
har tomon qorong‘u,
sen sovuq qotayotgan
bo‘lsang, bu uning
yo‘qligidandir.**

**Inson faqat
gapirganlari emas, jim
turganlari oldida ham
mas‘uliyatlidir.**

**Tog‘lar qulamasin
deb oh chekmayman.
O‘zimni buzaman,
dunyoni emas.**

**Ehtimol, quchoqlaydigan
sevgilimiz yo‘qdir,
ehtimol, yolg‘izdirmiz.
Biroq, bilib qo‘yingki,
odamdek sevganimiz
tufaylidir bu
tanholigimiz.**

**Orzum bir bolakayga
“Qanchalik yaxshi
ko‘rasan?” savolini
berganda qo‘lini ikki
tomonga ochib “Mana
shuncha” deydi
o‘sha mas‘um sevgini
topish edi...**

**Eng go‘zal she‘r
matematikadir. Yer
yuzida hozirgacha
“ikki karra ikki
to‘rt”dan go‘zalroq
misra yozilmagan.**

**Hayotim davomida
bo‘yim qadar kitob
yozdim, biroq meni
yoqtirmaydiganlar
bunga ham bir
bahona topib –
shusiz ham uning
bo‘yi kichkina edi,
deya olishdi, xolos.**

**Rahmat
BOBOJON
tayyorladi**

**Xaritalarga qaradim, hech birida uying yo‘q.
Ensiklopediyalarni titdim, hech birida surating yo‘q.
Lug‘atlardan izladim, hech birida isming yo‘q.
Ko‘zgudagi aksimga boqdim, seni ko‘rdim.
Bildimki, sen mensan.**

Olov xaloskori

vorl ham shu mayda narsalar emasmi? Masalan, mana, olovni yoqsak ham shox-shabbalardan yaxshilab cho'g' bo'lguncha, katta o'tinlarga tutashguncha solamiz. Agar shunday qilmasak, yonmaydi, o'chib qoladi. Olovning tabiati qiziq-a? Agar o'zni bilan sola bilsangiz, ho'l o'tinlar ham yonadi... yana o'ylaysan kishi, faqat shox-shabbalar bilan nimadir qilib bo'lmaydi.

Birdan gurillab yonadi-yu, zumda o'chadi. Agar ko'p solsangiz, tutab qolishi mumkin. Ha, tabiatning me'yorini, "oltin tarozisini" buzib bo'lmas ekan-da..."

Yorug' yetgan joylarga bora, qo'lga ilinganlarini olib kelardi. Topganlarini olovga tashlarkan, qo'llari tilinib qolganini, ular qonayotganini ko'rdi. Bunga uncha parvo qilmay yana ketdi. Vujudi qizir, tilingan joylari achishardi. Negadir bu haqda o'ylamas, ruhida o'zgacha tetiklik tuyardi...

Mana, u ko'z ko'radigan joydagi qo'lga ilingulik neki bor, olib kelib tashlardi. Afsuski, bular ham tongga yetkazmaydi. Tong buncha uzoq bo'lmasa?! Tongga yetish shunchalik qiyinmi?! Tong sari bormoq shunchalik mushkulmi?! Dunyoda kimki bor, tongdan umidvor...

U yana izlay boshladi. Endi qorong'uda izlash kerak. Bu yerda daraxtlar kam edi. U yana ichkariroq yurdi. Biroq boshqa oldinga yurishga qo'rqdi. Qorong'uga ko'zi o'rgangach, paypaslab-pay-

U o'rnidan sapchib turdi. Allaqancha vaqt o'ziga kelolmay, nima gapligini, qayerdaligini anglolmay qoldi. U tushida juda qo'rqdi. Qalt-qalt titrardi. Atrof qop-qorong'u. Shu qorong'ulikni birgina o'chib borayotgan gulxan olovlari ojizgina yoritib turardi. Olov... gulxan... Uning vujudini yana titroq bosdi. Ko'z o'ngidan tushdagi voqealar bir-bir o'ta boshladi, ko'z oldi qorong'ulashdi. Ich-ichidan bir og'riq bor kuchini so'rib olayotganday. Shu og'riq uni tinch qo'ymayotgandi. U yonidagi sherigini uyg'otmoqchi bo'lib, uning yelkasidan sekingina turtidi: "Hoy, uyg'on!" dedi. Lekin u uyg'onadiganga o'xshamadi. Chap yonidagi sherigini uyg'otmoqchi bo'lib ko'rdi, biroq uyg'otolmadi. Hamma uyquda edi. Hammani uyg'otib yuborishdan cho'chib jim qoldi. Ulkan gulxan... uning atrofidagi odamlar. Bu odamlarni qanchadan beri bilarkin? O'ziga xuddi ko'p vaqtlardan buyon biladiganday, yo'lga chiqishganlarigayam million yillar bo'lganday tuyular edi. Olovga tikilgan sayin qadimiylashib ketayotganday, ulg'ayayotganini va shu bilan birga ruhidagi allaqanday sarkashlik va shahd uyg'onayotganini sezdi. "Olov o'chyapti" dedi ichida bir ovoz. Xayollari to'zib ketdi. Qarasa, atrofda odamlar sovuqdan junjuka boshlashgan, yopinchiqlariga yanayam o'ranib olishayotgandi. U sergaklandi, xuddi tushida ko'rganlari bo'layotgandi. Tushlarga ishonmasdi, ammo bugungisi... Nahotki, tushlar ham ilohiy elchilar bo'lsa?! Agar rost bo'lsa?!

U o'rnidan turdi. Olov o'chmasligi uchun o'tin tashlash kerak. Yon-ve-rida qolgan o'tinlarni yonayotganlarining ustiga tashladi. Ammo bu ko'pga yetmaydi. Izlash lozim. Avvaliga shu yaqin atrofda shox-shabbalarni olib kelib yoqdi. Odamlar ilgarigiday uxlay boshladi. Uning ko'ngli ham joyiga tusha boshladi. Biroq bu ham tonggacha yetmaydi. U biroz dam olib, yana izlamochi bo'ldi. Olovga qararkan xayoliga tushuniksiz, ammo qiziq o'ylar kelardi. "Qiziq, mayda narsalar insonni maydalashtirib qo'yadi, deymiz. Vaholanki, ulkan narsalarning poyde-

paslab o'tinlarni yig'ib, ortiga qaytdi. Ortiga qaytarkan, xuddi ortidan kimdir quvib kelayotganday qo'rquvda tezlashdi. Qo'rquvini yengishi kerak. Qo'rqmasligi kerak. Axir atrofida hech narsa yo'q-ku?! Nimadan qo'rqadi? U o'ziga-o'zi qo'rquvni chaqirib olyapti! Aytishgan-ku: "Qo'gruvning ko'zi katta, Yuragi kichik bo'lur. Qo'rquv zo'r kelgan yurtda, Arsonlar kuchuk bo'lur". Gulxan yoniga kelib ortiga qarasa, hech kim yo'q edi. Xayolida bo'lganini endi payqadi. Odamlar o'z o'rnida ekan.

Olib kelganlarini olovga tashladi. Hayhot, yonayotgan olovi o'chib qoldi. Endi yoqish kerak buni! Har qancha urinmasin, u tutab qolardi. Nima qilish kerak? Nega yonmaydi? O'chmasligi kerak! "O'chma!" Tutundanmi yo o'zi chidayolmay yig'lab yubordimi, ko'zlaridan yoshlar oqib yolvorardi. Nahotki, hech kim buni sezmasa?! Tutun ichida qolsalar ham sezmasa?! U olovni yoqolmay qiynalayotganini anglamasa?! Nahotki, hamma uyquda?! U cho'g'ni kovlar, puflar va yana nafasi yetmay qolib, tutundan o'zini olib qochardi. Safdoshlari esa shirin uyquda. "Axir, gulxan... gulxan o'chdi. Yonmayapti. Tuta-yapti. Yoqolmayapman! Uyg'on-salaring-chi?! Bu o'chmasligi kerak! Tushunyapsizlarmi, o'chmasligi kerak! Ich-ichidan shunday tug'yon otilardi. Hayqirib-hayqirib, bo'zlab-bo'zlab olgisi kelardi. Hammasi ichida jonini o'rtab yotgandi. U endi og'iz ochmoqchi bo'lganda bir narsa "yarq" etdi, "chirs-chirs" etdi. Ko'z

yoshlari bilan u hech narsani payqamadi. Qo'llari bilan ularni sidirib qarasa, olov bor edi! U yonayotgandi! Shunday sevinib ketdi u! Shunday dunyolarga sig'may ketdi u! Ko'zlaridan hech yoshlari to'xtamas edi. Undan baxtli odam bormidi?! "Hali xursand bo'lishga erta", o'yladi, "Yana o'tin topish zarur. Bularni solsam, men borib-kelguncha yetsa kerak", deya qolgan o'tinlarni qalab qo'ydi. Yana qorong'ulik tomon ketdi. Bu gal uzoqroq yurishga to'g'ri keladi. Yurarkan, chap oyog'ida og'riq sezdi. E'tibor bermay yurishga harakat qilsa-da, og'riq kuchayib borardi. Oldingi safar ko'rmasdan bir chuqurchaga oyog'i kirib qolib, yiqilib tushgani endi esiga tushdi. Shoshilgani tufayli va bu oddiy qoqilish deya parvo qilmay o'tin terishda davom etgandi.

Mana endi bilinyapti... Og'riq zo'ridan sekin yurishga majbur edi. Ishqilib yana o'chib qolmasa bo'lgani! Yerga egilishga ham qiynalardi. Zo'rg'a o'tin to'pladi-da, ortiga qaytdi. Osmon yorisha boshlabdi! Tong yaqin! Tongga yetmoqda! Tun zulmatini yengmoqda borliq! Tun va tong chegarasi... "Zulmatlarning eng zulmati – tong qorong'usi" degan gapni eshitgan edi. Nega shunday ekan-a?..

Og'riq bilan yurguncha ancha vaqt, u kelganda kun ancha yorishib qolgan, odamlar uyqudan uyg'ongandi. Ba'zilar choy qaynatib, ichishardi. Qu-chog'idagi o'tinni olib borarkan, gulxan o'chmaganiga xursand edi. Bir gulxanni o'chirmasdan tongga olib chiqish qanchalar mashaqqat ekan-a?! Ishongisi kelmaydi odamni!

– O'tin olib kelgandim. Kechasi bilan gulxanni yoqdim! – dedi mamnun bo'lib, og'riqlari ham esidan chiqib ketgandi.

– Nima? Jinni bo'ldingmi? Senga nima zaril? – dedi haligi sherigi shu olovda qaynagan choyni rohat bilan icharkan.

Bu gaplarni eshitib nima deyishini bilmay qoldi. Ba'zilar uni ko'rib achinib qo'ysa, ba'zilar ahmoqqa chiqarib kulishardi. Ko'zlariga yosh to'ldi, ichidan bir nido otilib chiqmoqchi bo'lar, ammo chiqolmas,

bo'g'zida qotib qolardi. "Axir, yoqmaganimda... olov bo'lmaganda... muzlab... muzlab qolardik-ku?! Tushimda men ko'rdim, gulxani yonmaganlar, uni yoqolmaganlar, olovsiz qolganlar tunning zulmatida yo'q bo'lib ketishardi. Yo'q bo'lib ketardik hammamiz! Hammamiz uyquda yotsak, kim olovlarni zulmatdan olib chiqardi?! Nega tushunmaysizlar-a?! Nega mendan kulasizlar?! Men hech qanday ahmoqona ish qilmadim. Bu ishimdan afsuslanmayman! Uyalmayman! Menga achinib qaramanglar! O'zlarining shu olovdan choy ichyapsizlar. Yana nega menga achinasizlar?! Aslida, achinishi kerak odam kim?!"

Bu so'zlar uning ichida girdobday aylanar, hech o'ziga yo'l topolmay qiynalardi. Ular yo'lga o'tlanishmoqda. Yana oldda qancha yo'l bor. Qancha tun bor. Bu tunlarni yengib, nurga yetish kerak. Ammo bu osonmikin? Nurga eltuvchilar, zulmatda ko'prik bo'lib mardona turuvchilar bormikin? Bo'lsa ham ular qadrlanarmikan? Ularga achinib qarashmikan? Ahmoqqa chiqarib kulishmikan?

Ana, ular ketishdi. Ulardan hech bir narsa qolmadi. Faqatgina miltillab-miltillab, o'chay-o'chay deb qolgan gulxan ko'zga ko'rinardi. Qayerdandir yana shovqin keldi. Yana kimlardir kelyapti, shekilli. Ha, yana odamlar kelishmoqda. Ular shu yerda to'xtashdi. Dam olishmoqchi. Tongda yana yo'lga tushishmoqchi. Kechga olov yoqish kerak. Shuning uchun o'tin yiqqani ketishdi. Bular orasidan ham olovlarni tongga olib borguvchilar bormikin? Olib chiqa olarmikin?

3-FEVRAL

– XALQ YOZUVCHISI
TOG'AY MUROD
TUG'ILGAN KUN

Iste'dodlar
bir-biriga soya
solib qo'ymaslik
uchun yolg'izlikda
ulg'ayadilar, dovrug'
soladilar.

Adibdan iqtiboslar

Yozuvchi
tirikligida uning
hayotidan nuqson
izlaydilar. Yozuvchi
dunyodan ketgach,
undan faqat fazilat
izlaydilar.

Dunyo...
hayot go'zal
emas... go'zal
bo'lganida edi,
adabiyot
bo'lmas edi.

Xat-savodli kishilar (ziyolilar) faqat kitob o'qir edilar. Magazinlarda kitob qolmas edi. Kishilar (kitoblarni) sotib olib (qo'yar) kelardilar. Magazinlardan topolmagan kitoblarini... qora, chayqov bozoridan izlab topar edi(lar). (Ziyoli) Qimmat bo'lsa-da, kitob sotib olar edi. Shu kitobni o'qir edi. O'zgalar bilan shu kitob haqida suhbatlashar edi, bahslashar edi. Keyin shu kitoblarini uyidagi tokchaga qator qilib tizib, terib qo'yar edi. Kelgan-ketganlarga ana shu kitoblarini ko'z-ko'z etar edi. O'zining ulkan boyligi sifatida saqlar edi. Ana shu kitoblarini qayta-qayta o'qir edi.

O'zi, odatda, eng noyob bisot-narsalar qora bozorga chiqadi. Juda qadr-qimmatli narsalar qora bozorda bo'ladi. Qora bozorda ikki-uch barobar qimmat narxda sotiladi.

Men qora bozorda kostyum-shimdan qimmat narxda sotilgan kitoblarni ko'rdim. Yapon televizorlaridan ham qimmat, kaftday-kaftday kitob(lar)ni ko'rib edim. Ko'zimni chirt yumib, shu qimmatbaho kitoblarni (sotib) olib o'qib edim.

**Baland daraxtlar bor, qulaganda ham
hech kimga aytmalar qiynoqlarini.
Hech kimsa eshitmas, eshita olmas
baland daraxtlarning ingroqlarini...**

Shavkat RAHMON

Fransuz rassomi Jan-Fransua Millening
“O'rmondagi arrachilar” kartinasi

